

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Zdravotně sociální fakulta

Fungující rodina jako nejúčinnější prevence kriminality dětí a mládeže

Diplomová práce

Vedoucí práce: Doc. Ing. Lucie Kozlová, Ph.D.

Autor: Bc. Markéta Dvořáková

2007

ABSTRACT

The topic of this diploma work is “The operating family as the most effective prevention of the Child’s and Youth’s Criminality“. As the topic itself says, this work concentrates on a family as the most effective factor within the bounds of the prevention of child’s and youth’s criminality.

The theoretical part of this diploma work contains the description of a family as an integral system, which has its roles, functions. It is also focused on disorders of these functions in view of child’s and youth’s criminality. The main stress is laid on emotional and socializational role. Author describes the phenomenon of criminality itself as well as the socially pathological effects, which can be tied in with the criminality. Important part of this work concentrates on prevention of criminality both in its general meaning and, mainly, prevention within the family too. In the end of this work there is survey of statistics of criminality, which is divided according to regions and districts. More attention is given to region of Karlovy Vary, which the practical part of the work is based on too.

The practical part works with the case studies of ten youths, delinquents, who come from the region mentioned above. For better understanding there are graphs added, which highlight the effects with the biggest influence on criminality. In this part of diploma work the author proceeds to work with the theoretical facts given in the first part, including comparison of the criminality statistics. It was found out, that these young people mostly come from families with functional disorders. According to this we can say, that these families have bad influence on the possible future criminal behaviour of their children. The aim of this diploma work is to discuss the matter of well-operating families and families with functional disorders in view of child’s and youth’s criminality, and then give possible hypotheses.

On the basis of the studied theory and author’s own research, there is a kind of “Ten rules of bringing up children“ established, which can help all parents in the prevention of criminality of their children.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „ Fungující rodina jako neúčinnější prevence kriminality dětí a mládeže“ vypracovala samostatně, pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č.111/1998 Sb. V platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

V Českých Budějovicích 1. května 2007

Poděkování:

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí diplomové práce Doc. Ing. Lucii Kozlové, Ph.D. za cenné rady, náměty a připomínky při vedení a zpracovávání této práce.

Dále bych ráda poděkovala Ing. Bc. Františku Pavláskovi, který mi poskytl informace pro výzkum této práce.

V poslední řadě, o to však neméně důležité bych chtěla poděkovat rodičům nejen za podporu při studiu a při zpracovávání diplomové práce, ale především za to, že díky nim žiji v takovém rodinném prostředí, které mi dovoluje dívat se na téma této práce očima „dítěte“ pocházejícího z fungující rodiny.

Obsah:

1. Současný stav	10
1.1 Historické proměny rodina a její současnost.....	10
1.2 Vymezení pojmu rodina.....	15
1.3 Funkce rodiny.....	17
1.4 Rodina jako systém.....	20
1.4.1 Změny v rodinném systému.....	21
1.5 Fungující rodina / rodina dysfunkční.....	23
1.5.1 Fungující rodina.....	23
1.5.2 Rodina dysfunkční.....	27
1.6 Výchova dítěte v rodině.....	30
1.7 Kriminalita dětí a mládeže.....	35
1.7.1 Pojmy – kriminalita, dítě, mladistvý.....	36
1.7.2 Druhy kriminality.....	39
1.8. Rizikové a ochranné faktory.....	41
1.8.1 rizikové faktory.....	41
1.8.2 ochranné faktory.....	42
1.9 Příčiny kriminality dětí a mládeže	42
1.10 Sociálně patologické jevy související s kriminalitou dětí a mládeže.....	45
Obrázek č.1 deviantní chování.....	46
1.10.1 Záškoláctví.....	47
1.10.2 Drogy a závislost na nich.....	47
Tabulka č. 1 užívání drog... ..	49
1.10.3 Alkohol a kouření.....	50
1.10.4 Šikana.....	50
1.10.5 Extremismus.....	51
1.10.6 Vandalismus.....	51
1.10.7 Sekty.....	52
1.10.8 Patologické hráčství.....	52
1.10.9 Domácí násilí.....	53

1.10.10 CAN.....	53
1.10.11 Rizikové sexuální chování a prostituce.....	55
1.11 Prevence kriminality.....	56
1.11.1 Obecná prevence.....	56
Tabulka č. 2 Schéma prevence kriminality.....	60
1.11.2 Prevence v rodině.....	61
1.12 Statistiky.....	62
1.12.1 Trestné činy podle krajů.....	63
1.12.2 Trestné činy podle okresů.....	64
1.12.3 Vybrané ukazatele za jednotlivé okresy Karlovarského kraje.....	65
1.12.4 Kriminalita nezletilých a mladistvých za období od 1.1 – 31.12 2006 v Karlovarském kraji.....	68
1.12.5 Statistika kriminality za období od 1.1. – 31.12. 2006 v České republice.....	73
2. Cíl práce.....	81
2.1 Hlavní cíl práce.....	81
2.2 Dílčí cíle práce	81
3. Metodika.....	82
3.1 Použitá metoda.....	82
3.2 Charakteristika souboru.....	82
4. Výsledky.....	83
4.1 Případové studie.....	83
4.2 Důležité skutečnosti vyskytující se v jednotlivých případových studiích – znázornění pomocí grafů a tabulek.....	102
5. Diskuse.....	107
5.1 Diskuse k současnému stavu.....	107
5.2 diskuse ke statistikám kriminality, vybraným ukazatelům a ke statistikám nezletilých a mladistvých za jednotlivé okresy Karlovarského kraje.....	117
5.3 Diskuse k jednotlivým případovým studiím.....	130
5.3.1 Lukáš.....	130
5.3.2 Marek.....	131

5.3.3 Jana.....	133
5.3.4 Milan.....	134
5.3.5 Kristýna.....	135
5.3.6 Patrik.....	136
5.3.7 Zbyněk.....	137
5.3.8 Ondřej.....	138
5.3.9 Tibor.....	139
5.3.10 Petr.....	140
5.3.11 Shrnutí k případovým studiím.....	141
5.4 Stanovené hypotézy.....	142
5.5 Desatero.....	143
6. Závěr.....	144
7. Seznam použitých zdrojů.....	145
8. Klíčová slova.....	153
9. Přílohy.....	154

ÚVOD

Fungující rodina je v dnešní době „nedostatkovým zbožím“. Tento fakt můžeme svádět na dobu, ve které žijeme, na rychlost ve které naše žití rychle plyne. Příčinou může být také proměna dnešní rodiny, která není tolik soudržná jako rodiny v dobách dřívějších. Přibývá nesezdaných soužití s dětmi, což může naznačovat nedůležitost sňatku pro rodinu jako takovou. Dnes je také doba, ve které dávno neplatí: „v dobrém i zlém, dokud nás smrt nerozdělí“. Partneři se uvážlivě rozhodují, kdy budou mít děti, kolik jich na svět přivedou a zda-li vůbec. Zdravé dítě je v dnešní době zázrak, ale někteří z nás na to ještě nepřišli. Když už děti máme, můžeme je obrazně přirovnat k „prázdné nádobě“, do níž my rodiče „vléváme“ určitá poznání. Pro tento akt je rozhodující výchova dítěte v rodině, tedy to co našim dětem předáme, co jim jako rodiče budeme ukazovat. Čemu je vystavíme, to si ponесou nejen celé své dětství, ale také celý svůj život, a stejně tak to předají sami svým budoucím dětem.

Téma této diplomové práce s názvem „Fungující rodina jako nejúčinnější prevence kriminality dětí a mládeže“ jsem volila zejména proto, že jsem měla možnost vyrůstat v láskyplném rodinném prostředí, ale také jsem na druhou stranu měla možnost poznat, díky svým vrstevníkům, rodiny, kde tomu bylo naopak. Vyrůstali jsme společně v jedné čtvrti, chodili jsme do stejné školy, bylo nám přibližně stejně let, ale to, co naše životy činilo rozlišnými, byly především naše rodiny. Na jedné straně rodina fungující, kde rodiče s dětmi hovořili, trávili společný čas jako rodina, dětem se dostávalo dostatečných podnětů k jejich rozvoji, děti měly dostatek lásky, porozumění a citu od svých rodičů, a také dostatek nezbytně nutné přísnosti. Na straně druhé rodiny dysfunkční, kde s dětmi rodiče zřídka hovořili, netrávili spolu příliš času, ani jídlo nejedli u jednoho stolu jako rodina. Děti neměly dostatek podnětů pro svůj rozvoj z rodiny a tak je hledaly jinde. Nedostatek lásky, porozumění a citu bylo v těchto rodinách něco naprosto přirozeného a benevolentní výchova, kdy děti byly takřka bezprizorní, také. V takových rodinách můžeme jen stěží hovořit o prevenci kriminality, což dokládá i to, že většina těchto dětí, se kterými jsem vyrůstala, dnes má za sebou nejen trest odnětí svobody, zkušenosti se závislostmi na drogách, hracích automatech

a podobně. A jejich rodiče? Ti se dnes nestačí divit, jak je možné, že zrovna jejich děti se staly pachateli trestných činů...

1. SOUČASNÝ STAV

1.1 Historické proměny rodiny a současnost

Založení rodiny, její velikost ani způsob rodinného soužití nebyly v našem civilizačním okruhu až do 19. století věcí individuální volby. **(Matoušek, 2003a)**

Nové rodiny se zakládaly kvůli státu (to byl primární motiv např. u starých Řeků) a kvůli zájmům orientačních rodin, respektive rodů, z nichž jednotliví manželé pocházeli. **(Matoušek, 2003a)**

Ve středověku znamená sňatek především „mír“. Mír, který je mezi rodinami sňatkem nastolen a zpečetěn po období sporů a někdy i otevřené války. Nevěsta se tak ocitá v centru dění, neboť má být předána rodu, s nímž je třeba se usmířit. Jako záruka a nástroj smíru se dostává do role, která přesahuje její vlastní osud i její osobní přání. Dcera tak musí potlačit svá tajná přání, bez reptání poslechnout otce, bratra či poručníka a přijmout muže, kterého jí vybrali. Avšak církev, která zasáhla i v případě příbuzenských sňatků, prosazuje od konce 11. století stále razantněji nutnost získat v náležité formě od mladých snoubenců souhlas a nenutit je do manželství ve věku, kdy by jejich rozhodnutí nemělo velkou hodnotu. Podle ní je při zakládání nové rodiny nutné respektovat svobodnou vůli zúčastněných stran, kterými jsou v první řadě budoucí manželé, a nikoliv jejich rody. Tato změna pohledu měla téměř revoluční charakter. **(Goff, 1999)**

Kromě těchto světských nutností bylo historicky donedávna založení rodiny bezvýjimečně i smlouvou s Prozřetelností, jak to např. stručně vyjadřuje křesťanská formule: „Co Bůh spojil, člověk nerozdvojí.“ **(Matoušek, 2003a)**

Toto pojetí však bylo úspěšně napadeno pojetím manželství jako občanské smlouvy. Jako právního kontraktu, jenž patří k těm, které jsou vypověditelné kteroukoli ze stran. Trvalá garance svazku slábne a mizí. Na její místo nastoupil prvek tak prchavý, jako je láska, založená na sexuální přitažlivosti. Začal růst počet rozvodů a opakovaných manželství. **(Možný, 2006)**

Poprvé měl člověk možnost vymanit se ze sociálních struktur osudově determinujících jeho možnosti i z podřízenosti Boží autoritě v renesanci. Romantismus

v reakci na racionalismus osvícenství zdůraznil jako vysokou hodnotu cit. Lidé doby moderní, tzn. doby industriální, začali brát svůj osud do vlastních rukou.

V životních rozhodnutích, kam bezpochyby patří také založení rodiny a počet dětí – se řídili tím, co oni osobně cítili a preferovali. **(Matoušek, 2003a)**

„Za starých časů“ lidé mívali hodně dětí a příbuzní žili blízko sebe. S péčí o malé děti pomáhaly starší sourozenci, sestřenice, bratřenci, tety a babičky. Člověk tak měl možnost získat zkušenosti s výchovou, ještě dřív, než se sám stal rodičem.

V dnešní době čtvrtina mladých rodičů nikdy kojence nedržela, dokud nevzali do ruky poprvé své vlastní dítě. **(Biddulph, 1999)**

V českých dějinách nesporně najdeme mnoho represivních politických režimů, jež rodinný systém nepochybně ovlivnily. Občané se těmto režimům mohli bránit emigrací nebo otevřeným disidenstvím, ale to byla vždycky cesta menšiny. Cestou většiny pak bylo: „dát císaři, co je císařovo“ a v skrytu, tj. v rodině, „vyznávat víru pravou.“ Mohlo by se zdát, že toto postavení rodinu posilovalo, ale nebylo tomu tak. Deformovaný stát vytváří deformované občany i deformované rodiny. Rodina nikdy není nedobytnou tvrzí, její vnější hranice má vždycky jistou propustnost. Čím je stát totalitnější, tím víc usiluje o proniknutí do soukromí rodiny a tím víc z rodiny dělá věc veřejnou. Tlak oficiální ideologie byl v mnoha případech takový, že všechny zdánlivě přijatelné kompromisy morálku rodiny nenapravitelně poškozovaly. Sociálně spravedlivý stát sliboval rodině pomoc s péčí o děti a péčí o každého bez rozdílu. Stát zde vystupuje jako univerzální patriarcha. Když se ale přikročilo k uskutečňování socialismu, ukázalo se, že socialistický stát z ideálního patriarchy knižních tezí rychle degeneruje v patriarchu autoritativního, zlého, neplnícího sliby a pokud jde o rodinu – nebezpečného. **(Matoušek, 2003c)**

Prvním signálem selhávání utopických představ o potencích kolektivu, jenž byl považován za hlavního nositele společenského pokroku, byly v našich podmínkách očividné neúspěchy kolektivní výchovy dětí. Již v časných šedesátých letech u nás začíná kvalifikovaná prorodinná kritika způsobů zacházení s dětmi v dětských domovech. Langmeier s Matějčkem objevují koncept „deprivačního syndromu“. Pevná

citová vazba mezi dítětem a rodičem je tedy psychology prohlášena za nutnou podmínku zdravého psychického vývoje člověka. **(Matoušek, 2003c)**

Rodiny si proti působení socialistického státu pomáhaly sdružováním se do podpůrných sítí, díky nimž bylo možné opatřit si nedostatkové zboží, služby, nebo jiné sociální výhody (přijetí dětí do škol, výjezdy do zahraničí...). Rodiny také reagovaly na špatně fungující stát časnými sňatky, které střední generaci umožňovaly podporovat začínající rodinu v období, kdy ještě nebylo třeba pečovat o generaci nejstarší.

Střední generace tak nesla veliké břímě, které ve vyspělých západních státech přebírá do značné míry stát. **(Matoušek, 2003c)**

Dalšími významnými činiteli, které během 20. století formovaly podobu rodiny, byly masivní vstup žen na trh práce a rozšíření antikoncepčních prostředků. Ženy se tak vyvázaly z podřízenosti mužům, na které byl založen tradiční model patriarchální rodiny. **(Matoušek, 2003a)**

Mnohé současné mladé rodiny programově velmi pečlivě uvažují o příchodu dětí do rodiny a ještě pečlivěji uvažují o jejich počtu. Paradoxně tak ve většině případů nečiní kvůli sociálním problémům, ale z vlastního egoismu, který je činí neschopnými setrvání ani ve vztahu s partnerem, či partnerkou. **(Pospíšil, online)**

Chybí dostatečný historický odstup, ale zatím vše nasvědčuje tomu, že vynález antikoncepce, jež dává ženě do rukou suverénní rozhodnutí o tom, zda, kdy a kolik bude mít dětí, má pro lidstvo epochální význam, srovnatelný snad s ovládnutím ohně anebo vynálezem kola. **(Možný, 2006)**

Současná česká rodina je rodinou zaměstnané ženy. Zaměstnanost ženy je pro většinou rodin ekonomickou nutností, jelikož by dnes málokterá rodina vystačila pouze s jedním platem. Žena je tak přetížena souběžnými požadavky práce a domácnosti. **(Matoušek, 2003c)**

Moderní rodina si už nezaslouží označení „manželská (párová) rodina“. Měla by být zařazena buď pod termín „vychovávací“ rodina, nebo „citová“ rodina. **(Francois De Singly)**

Postmoderní rodiny již nejsou zakládány proto, aby reprodukovaly populaci nebo jinak prospívaly velkým společenstvím lidí. Rodiny postmoderní doby jsou zakládány

kvůli uspokojování citových potřeb partnerů (nikoliv dětí!) Stabilita těchto rodin proto stojí a zároveň také padá s citovou bilancí partnerského vztahu. Rodina je stále více privátním podnikem. Jen nemálo rodin si dnes nechává posvětit manželský svazek v kostele, stále méně rodin si tento svazek nechává potvrdit úředně, takže roste počet nesezdaných soužití. Doby, kdy se partnerům narodí děti, i počet narozených dětí jsou uváženou volbou jednotlivců. Už je tomu přibližně sto let, co skončila v Evropě doba, ve které manželé o vhodné době k narození dítěte, ani o počtu dětí neuvažovali. Děti jim posílal Bůh asi tak, jako nám osud „posílá nemoci“. Dnes v bohatých západních státech roste jak počet dětí narozených mimo manželství, tak počet dvojic programově bezdětných. **(Matoušek, 2003a)**

Rodina je instituce postavená na vztazích. Základem veškerých snah o budování harmonie v rodině je vztah já - ty, ty - já, ve smyslu muž – žena, žena – muž. Vztah tvořící člověka je základem pro vztah tvořící rodinu, jinak řečeno – člověk je základem pro lidský rod. **(Pospíšil, online)**

Dítě je v současnosti především citovou investicí. Co se týče ekonomického hlediska je dítě investicí velkou a nevratnou, proto je pečlivě zvažována a proto se v rozvinutých zemích rodí dětí stále méně. V dřívějších dobách, kdy o staré a nemocné nepečoval sociální stát, byly rodiny s větším počtem dětí nutností – tehdy se totiž musely starat o své nemohoucí členy. Přežití bez této rodinné podpory bylo pro lidi jakkoli hendikepované téměř nemožné. Dnes je na západě rodina s mnoha dětmi spíše anomálií. Protože city představují velmi křehké pouto, stala se rodina velice křehkou institucí. **(Matoušek, 2003a)**

Dětí, které vyrůstají v neúplných rodinách, stále přibývá, ve většině těchto rodin je jediným pečovatelem matka, přibývá také dětí vyrůstajících s nevlastními rodiči a zvyšuje se také počet tzv. „sociálních sirotků“, tedy dětí, které sice své biologické rodiče mají, ale tito nejsou schopni či ochotni o dítě pečovat. Křehkost rodiny musejí soudobé státy kompenzovat ochranou dítěte v případě vážných rozepří mezi partnery, resp. v době jejich rozchodu, a budovat systémy náhradní rodinné péče. **(Matoušek, 2003a)**

Rok 1989 byl zlomový, co se týče rodinného chování našich občanů. Lze to ilustrovat srovnáním demografických údajů, které s rodinným chováním souvisejí. Např. počet sňatků se v osmdesátých letech v české republice pohyboval v rozmezí mezi 80 – 90.000/ rok – od roku 1999 stále počet sňatků klesá a v roce 1995 dosáhl hodnoty 54.000. Věk vstupu do prvního manželství byl u nás v osmdesátých letech u mužů v průměru 24 let a u žen 21 let. U nás byl tento ukazatel ukazatelem rekordním i mezi jinými státy východního bloku. Průměrný věk vstupu do manželství v západní Evropě byl v té době mnohem vyšší. Co nejrychlejší vstup do manželství dával totiž snoubencům naději na získání vlastního bytu a na úspěšné opuštění původní rodiny. Rokem 1995 stoupl ukazatel věku na 26 let u mužů a na 24 let u žen. Výrazně klesl počet narozených dětí z osmdesátých let, kdy jich bylo v průměru 130.000 ročně, klesl za rok 1995 na 96.000. Naopak se ale zvýšil počet dětí narozených mimo manželství z 10.000 za rok v osmdesátých letech na 15.000. Co zůstává neměnné je počet rozvodů – již od osmdesátých let je stabilizován na cca 30.000 ročně. **(Matoušek, 2003c)**

Na začátku devadesátých let, otevření společnosti a ekonomiky prudce zvýšilo hodnotu ztracených příležitostí, jež v sobě nese rané rodičovství. Nově se nabídla možnost cestovat, vynořila se možnost podnikat a zvýšila se dostupnost univerzitního vzdělání. Po změně politického režimu ztratilo rozhodnutí pro sňatek a rodičovství přitažlivost jedné z velmi mála šancí na autentické svobodné rozhodnutí. Mladí lidé začali odkládat sňatek a rodičovství. Věk prvorodiček i věk prvního sňatku stoupal a začal se v českých zemích přibližovat historicky obvyklému věku a tím i věku obvyklému ve vyspělých zemích našeho civilizačního okruhu. Vzestup věku prvního sňatku probíhal celá devadesátá léta a pokračuje i v prvním desetiletí jedenadvacátého století. Stále rychleji stoupá počet dětí narozených mimo manželství. **(Možný, 2006)**

Sňatky a narození dětí jsou u nás odkládány na vhodnější dobu, tj. na dobu, kdy má mladý člověk dokončené vzdělání a alespoň započtenou pracovní dráhu. Celkově klesá ochota vstupovat do manželského svazku tradičního typu a přivedením dětí na svět na sebe brát zodpovědnost za jejich osud. **(Matoušek, 2003c)**

Po pádu komunistického režimu po roce 1989 zažívají rodiny těžkosti, na něž nebyl nikdo připraven – ani rodiče, ani děti, ba ani dokonce pracovníci rodinných a

manželských poraden, na které se lidé s těmito problémy nejčastěji obracejí. Většina těchto problémů souvisí s otevřením prostoru pro nové druhy společenského uplatnění dospělých žen i mužů. **(Matoušek, 2003c)**

Rodina jako základní společenská jednotka doznala v posledních letech značných změn. V minulosti bývalo a dodnes je nejčtenějším modelem, že rodinu tvoří rodiče, děti a prarodiče – tzv. trojgenerační rodina. V takovém společenství mají k sobě jednotliví členové rodiny konkrétní vztah, který si děti přebírají a upevňují pro svůj budoucí život. Učí se pečovat o staré lidi a chápat jejich potřeby. Život v tomto společenství není jednoduchý a vyžaduje nejen snášenlivost a lásku, ale také trpělivost a respektování druhého. Samostatnost, demokracie vztahů nemá nikdy hraničit s uvolněním způsobů, projevujících se v hrubostech mezi jednotlivými členy rodiny. S láskou jsme byli zplozeni, lásku máme rozdávat i jiným. **(Sedláčkovi, 2002)**

1.2 Vymezení pojmu „rodina“

Nejen s ohledem na různé oblasti použití tohoto pojmu, ale i vzhledem k proměnlivým hodnotovým východiskům v závislosti na kulturním a civilizačním prostředí dané společnosti je obtížné nalézt odpovídající definici rodiny. Rodina v nejširším pojetí je chápána jako celek rozličných konstelací, takové formy života, která obsahuje minimálně dvougenerační soužití dětí a rodičů, má trvalý charakter a vykazuje pevné vazby mezigenerační a vnitrogenerační solidarity. Rodina jako sociální celek spojený na základě příbuzenské mezigenerační vazby existuje v každém kulturním prostředí a je v něm sociálně uznávána. Další konkrétní znaky rodiny považované za její nezbytné charakteristiky jsou variabilní v závislosti na sociokulturním prostředí a na konkrétních formách rodinného soužití přítomných v určitém čase a prostředí. **(Škromach, 2004)**

Vzhledem ke skutečnosti, že vymezení pojmu rodina bylo (nejen) ve společenských vědách věnováno mnoho pozornosti, lze se setkat s celou řadou jejích různých definic. Obecně bývá rodina charakterizována především z hlediska svého postavení ve

společenském systému, dále pak z hlediska vazeb, sociálních funkcí a základních sociálních procesů, které v ní probíhají. (Lovasová, 2006)

Jedna z nejjednodušších definic popisuje rodinu jako malou skupinu osob, které jsou navzájem spojeny manželskými, příbuzenskými nebo jinými obdobnými vztahy a zvláště společným způsobem života. (Lovasová, 2006)

Rodinou je v užším, tradičnějším pojetí myšlena skupina lidí spojená pouty pokrevního příbuzenství nebo právních svazků, jakými jsou adopce a sňatky. (Matoušek, 2003d)

Rodina je konzervativní instituce, přesto předala řadu svých funkcí (výkon práva, vzdělávání dětí, ekonomické zajišťování členů rodiny v průběhu celého života) během novověku státu a stala se sama na státu závislejší. Jejími hlavními soudobými funkcemi jsou i nadále výchova dětí a emocionální podpora. (Matoušek, 2003d)

Rodina *nukleární* je rodinou dvougenerační, rodina *rozšířená* zahrnuje více než dvě generace, *orientační* rodina je rodina, do které se člověk narodí a *prokreační* rodinou je rodina, kterou člověk založí sňatkem, nebo tím, že má děti. (Matoušek, 2003d)

Rodina vyplývá z rodin předešlých a evokuje vznik rodin dalších. Jedinec je tedy ve svém životě účasten obvykle na dvou rodinách – a to: orientační a reprodukční. Byl – li růst a vývoj v orientační rodině dobrý, pak je velmi pravděpodobné, že založená nová rodina jednotlivce bude také dobrým prostředím pro potomstvo. Jednou ze základních vlastností nově vzniklé rodiny musí být otevřenost pro příchod nového člena. (Pospíšil, online)

V systému sociálního zabezpečení se v České republice podle platných zákonů považuje za rodinu soužití rodičů a nezaopatřených dětí. (Matoušek, 2003d)

Rodina je unikátní a nenahraditelnou institucí proto, že optimálně spojuje osobní zaujetí dospělých na prospěchu partnerů i dětí s univerzálním zájmem společnosti na stabilizovaném soužití mužů a žen i na socializaci „řádných občanů“. Dítě nemůže získat základní pocit jistoty bez jistoty v blízkých lidech. Dítě si nemůže osvojit žádoucí dovednosti, postoje a hodnotovou orientaci, aniž by nebylo vystaveno trvalému působení angažovaných dospělých pečovatелů. Je velmi obtížné, aby se děvče stalo ženou, nemá-li denně na očích dospělou ženu, a totéž platí i pro chlapce. Nejen pro děti,

i pro dospělé je rodina těžko postradatelnou institucí. Mít stálého partnera a mít děti jsou hodnoty ceněné všemi společnostmi. **(Matoušek, 2003a)**

Rodinu v biologickém smyslu tvoří skupina jedinců téhož druhu pokrevně spřízněných, sdružených k zachování své existence a umožnění další reprodukce. Sociologicky je rodina primární skupinou, v níž se intensivně mohou rozvíjet osobní interpersonální vazby a komunikace. Přesto, že rodina je sociální útvar zcela specifický, platí i zde určité obecné zákonitosti. Každá rodina má svou rodinnou hierarchii interpersonálních vztahů, každý člen rodiny svou specifickou roli, rodina jako celek vztah k jiným skupinám, k obecným hodnotám, má svá vnitřní pravidla soužití, skupinové normy. **(Hintnaus, 1998)**

Rodina jednotlivci umožňuje, aby v ní nalézal oporu, ztotožňoval se s ní, zároveň mu dává svobodu k tomu, aby si budoval a zachovával svou osobní odlišnost. **(Matoušek, 2003c)**

Rodina je zajisté nejstarší lidskou společenskou institucí. Rodina mimo jiné vznikla i z potřeby ochraňovat své potomstvo, učit je, vzdělávat a připravovat pro život. Dnes už nebráníme proti dravé zvěři, ale hrozí zde docela jiná nebezpečí, přitom potřeba dítě chránit, vzdělávat a vychovávat zůstává nadále, i když v poněkud jiném smyslu – jde o potřebu životní. Rodina by tedy měla pro dítě představovat základní životní jistotu. **(Matějček, 1994)**

1.3 Funkce rodiny

Nukleární rodina (viz výše) je všude na světě považována za základní jednotku solidarity a vzájemné zodpovědnosti. Ve většině kultur je rovněž uznávána jako jediná legitimní sociální jednotka plodící potomky a mající zodpovědnost za jejich výchovu. Rodina představuje nesmírně důležité těsně spjaté společenství. Vůči okolnímu světu se podle své momentální potřeby uzavírá a otevírá, čímž se stává jakýmsi samostatným světem, jehož hlavním posláním je poskytovat svým členům péči a ochranu. **(Lovasová, 2003)**

Prohlubující se dělba práce a rozvoj speciálních institucí vyvlastnily rodině řadu jejích tradičních funkcí. Nejprve došlo k odluce bydliště a pracoviště a rodině se vzdálil zaměstnaný muž. Po oslabení produkční funkce rodiny ztrácely postupně naléhavost i další její základní funkce. Tam, kde byla rodina kdysi nezastupitelná, nastoupili specialisté a formální organizace. Škola převzala od rodiny vzdělávání dětí a masmédiu zrušila monopol rodiny na jejich socializaci k respektovaným hodnotám a správnému životnímu stylu. Lékaři, nemocnice a síť sociálních zařízení převzali od rodiny péči o nemocné, staré a postižené. Rodině zůstal konzum, zábava a citové bezpečí, z čehož jen v tom posledním je ještě nenahraditelná. **(Možný, 2006)**

Základní funkce rodiny tedy jsou:

- Reprodukční
- Socializační
- Ekonomická
- Emocionální

(Lovasová, 2003)

První funkce, která je jednou z hlavních a stále nenahraditelných je funkce *biologicko – reprodukční*. I přesto, že probíhá výzkum embryonální medicíny nelze předpokládat, že by zajištění reprodukce obyvatelstva a generační výměny přestaly být v budoucnu nesené především rodinou. Reprodukční funkce je významná také z hlediska jejího vlivu na rodinný život, neboť s sebou nese zároveň přechod k rodičovství. (MPSV, 2004) Biologická funkce manželství, rodiny, je zejména v tom, že toto společenství je nejvýhodnějším prostředím k zajištění reprodukce společnosti a k uspokojení potřeb citových i sexuálních. **(Holub a kol., 2004)**

Funkce socializační je funkcí neméně společensky významnou. Tato funkce je velmi proměnlivá v čase a prostoru. V období totalitních režimů byla tato funkce rodiny potlačována a nahrazována státním systémem organizované výchovy. Otázky forem mimo domácí socializace jsou dodnes v různých evropských zemích diskutovány a neexistuje v nich jednotný přístup. Základní shoda však panuje v tom, že sféra výchovy je vždy primárně věcí součinnosti rodiny a státu s výsadní rolí rodiny v možnosti volby

vztahu mezi oběma složkami. Výchovná funkce rodiny (ve smyslu přípravy dítěte na život ve společnosti) je tak zásadní a její plná náhrada jinou institucionální formou, nese vždy riziko ohrožení zdravého vývoje dítěte. V rámci funkce socializační lze hovořit také o funkci – přípravy dítěte na budoucí profesní a sociální funkce ve společnosti. **(Škromach, 2004)**

Sociálně - ekonomická funkce rodiny není bezprostředně závislá na přítomnosti dětí. Tato funkce vychází z principu, že rodina je ve společnosti jako integrální sociální skupina i ekonomický subjekt, v němž je společně zajišťována strava a zabezpečená materiální existence členů rodiny. Tato funkce může být z velké části zajišťována jinými sociálními institucemi, čímž může být vytlačována do mimo-rodinného prostoru. (MPSV, 2004) Ekonomická funkce manželství, rodiny nepozbyla zcela na svém významu, protože rodina je stále spotřební hospodářskou jednotkou, která poskytuje základní hmotné zabezpečení svým členům, zejména dětem a starším členům rodiny, a v níž všichni členové rodiny mají povinnost vzájemně si pomáhat i povinnost pečovat o zvýšení hmotné a kulturní úrovně rodiny. **(Holub a kol., 2004)**

Emocionální funkci rodiny, dokáže plně zastávat pouze jedinec (rodič), který je dostatečně zralý, zodpovědný a dokáže vytvořit trvalé citové zázemí pro všechny její ostatní členy. Emocionální potřeba je důležitá nejen pro děti, ale také pro dospělé členy rodiny, i když v trochu jiné podobě. **(Lovasová, 2003)**

Funkce emocionální, nebo také funkce regenerační a podpůrná je funkcí zahrnující veškerou vzájemnou emocionální podporu jednotlivých členů rodiny, ale také případnou finanční či hmotnou pomoc. Emocionálně - stabilizační funkce je stále více centrální úlohou fungování rodiny, oproti případné finanční a hmotné pomoci, kterou od 19. století stále více přejímá stát. **(Škromach, 2004)**

1.4 Rodina jako systém

Představa rodiny jakožto systému se zakládá na jednoduchém a dobře ověřeném poznatku: Prvky neboli elementy systému netvoří jednotliví lidé sami o sobě, nýbrž lidé ve vzájemných vztazích a vzájemné součinnosti. Systém je tedy něco víc než pouhý součet jeho prvků, má svůj vývoj a svou životní dynamiku. Rodinu tedy nelze poznat jen ze znalosti jejích jednotlivých členů, neboť chování jednoho každého ovlivňuje všechny ostatní. **(Matějček, 1994)**

Pro ženu a muže se jejich rodičovstvím otevírají nové kvality jejich vztahu. Ke vztahu muže a ženy patří to, že muž zůstává mužem a žena ženou. Dávat a brát musí být ve vztahu mezi mužem a ženou vyvážené – ne jenom mezi sebou, ale při každé maličkosti musí „dávat a brát“ – být v dynamické rovnováze. Ze vzájemného vydávání se jeden druhému a sjednocování duality muže a ženy vzniká rodičovství jako nová kvalita a jednota. **(Prekop, 2001)**

V rodině – určitém společenství se vytváří zvyklosti, nepsané zákony, jimiž se příslušníci rodiny řídí. Čím je rodina početnější, tím musí být zákony pevnější a pravidla jasnější. **(Sedláčkovi, 2002)**

Zvláště důležitým poznatkem je, že porucha v jednom prvku, v jedné části, v jednom subsystému se nutně projeví ve funkci celku. Rodina může zůstat stejnou rodinou, jestliže se přestěhuje, ale nemůže zůstat tou samou rodinou, jestliže se něco stane dítěti, jestliže se matka stane závislou na alkoholu, jestliže zemře babička, jestliže otec naváže jiný citový vztah a rodinu zanedbává atd. ... Rodina jako systém, tedy v tomto případě mikrosystém, je zapojena do širšího společenského systému (mezosystému), k němuž patří příbuzenstvo, sousedé, přátelé a všichni ostatní, kteří jsou s rodinou ve styku a obklopují ji. Nutně tuto rodinu ovlivňují a sami jsou stykem s ní ovlivňováni. Rodině pomáhají, ulevují, chrání ji, ale naopak ji někdy také ruší, tísní a zatěžují svými nároky. Rodina je ale také zapojena do ještě dalšího systému, širšího systému sociálních vztahů, který ji obklopuje víceméně zvnějšku (exosystém). Exosystémem jsou myšleny takové instituce jako: zaměstnavatel, škola, jesle, služby, poradny, orgány péče o dítě, soudy, atd. Spolu s exosystémem je rodina dále obklopena ještě širším okruhem společenských

institucí (makrosystém), které už jsou zcela neosobní a mají celospolečenský dosah. Tyto instituce jsou zpravidla výsledkem delšího předchozího vývoje a charakterizují danou společnost ve srovnání se společnostmi jinými. Jde o společenské normy a postoje, mezi jiným i normy krásy, tělesné a duševní zdatnosti, obecně uznávané hodnoty, zákony, předpisy, tradice, zvyky, výchovné praktiky, ale i předsudky, pověry a společenské mýty. **(Matějček, 2005)**

V rodinném systému nestojí rodiče a děti na stejné úrovni a nejsou ani rovnoprávní. Práva může dostat ten, který přebírá i povinnosti a zodpovědnost. K tomu jsou povoláni především rodiče a ne dítě. Když rodiče zacházejí s dětmi jako se sobě rovnými partnery a kumpány, to znamená, že se sníží na dětskou úroveň, stanou se dětskými až dětinskými. Dítě se naproti tomu musí pozvednout na úroveň rodičů, na které se nemůže dívat jako dítě, ale jako dospělý: nedokáže se na této úrovni spolehnout a uvolnit. Muselo by myslet jako dospělý, jako dospělý se rozhodovat a přetíží se. V rodinném systému mají tedy první místo rodiče a druhé děti. **(Prekop, 2001)**

1.4.1 Změny v rodinném systému

Změny, k nimž v rodinném systému dochází, jsou v podstatě dvojího druhu: kontinuální a diskontinuální. Tyto změny přinášejí v systému jiné zátěže a komplikace a uvádějí v činnost jiné adaptační mechanismy. **(Matějček, 2005)**

- Kontinuální změny

Jsou změnami pozvolnými. V případě rodiny jsou dány postupem času čili vývojem, dospíváním, stárnutím jednotlivých jejích členů i stárnutím systému jako celku. Rozdíl je v rodinách s malým dítětem, předškolákem, školním dítětem, s dítětem jdoucím do tanečních, či s dítětem které se osamostatnilo a zakládá rodinu vlastní (syndrom opuštěného hnízda), atd. **(Matějček, 2005)**

- Diskontinuální změny

Tyto změny jsou víceméně náhlé a jejich nositeli jsou tzv. události. Rodina po takovýchto „událostech“ nemůže být tou, co byla před nimi. Mezi tyto události např. patří: narození dítěte, rozvod rodičů, nový sňatek jednoho z nich, zkrátka něco, co překračuje hranice obvyklosti (i když rozvod je dnes považován za normální událost). Někdy se používá termínu „kritická událost“, aby se zdůraznila potřeba na straně postiženého systému – rodiny vyvinout zvláštní adaptační úsilí. Kritické události v životě přinášejí totiž určité nároky, zátěže, stresy, jejichž zvládnutí či překonání vyžaduje obranyschopnost postiženého systému a mobilizaci obraných sil. Vyžaduje však i ovládnutí patřičných adaptačních strategií a mechanismů, má-li být výsledek uspokojivý, přičemž záleží ještě na řadě dalších činitelů, např. materiálních, sociálních a osobních. Může dojít i ke kumulaci kritických událostí a následných stresů, a to náhodně, nebo i z podstaty samotných událostí, kdy jedna víceméně zákonitě vyvolává druhou. (**Matějček, 2005**)

Podstatnou vlastností rodinného systému je schopnost sebezáchovy a sebeopravy. Rodinný systém, který je zatížený, ohrožený, nebo narušený kritickou událostí má tendenci se znovu stabilizovat, obnovit svou funkci, reparovat se a to i třeba za cenu určitých obětí. (Jde jen o to, aby tyto oběti neznamenal obětování některého člena rodiny, nebo subsystému rodiny). Jako nezávislí pozorovatelé se tedy na krizi rodinného systému můžeme dívat s určitým optimismem. Ostatně velká většina rodinných krizí se také působením tohoto vnitřního ozdravného mechanismu vyřeší nebo zvládne sama, bez přispění poraden, lékařů, soudů a podobných institucí. Náš optimismus však nesmí být přepjatý, nýbrž realistický. Je nutno počítat s rozdíly v uvedené sebeopravné schopnosti, jež je individuální charakteristikou každého jednotlivého rodinného systému. Uvedená konstatování každopádně dokládají smysl a význam poradenské služby. Jasně také vymezují její úkol napomáhat oné sebeopravné, autoreparační tendenci rodiny. Konkrétně to znamená rozpoznávat pozitivní síly v rodinném systému a posilovat je, ujasňovat mu cíle jeho vlastních reparačních snah, pomáhat ve

vyhledávání vhodných postupů a strategií – zkrátka nikoli rodinu opravovat, ale s rodinou na jejím sebeopravném díle spolupracovat. **(Matějček, 2005)**

1.5 Fungující rodina / rodina dysfunkční

1.5.1 Fungující rodina

Na začátek je nutno připustit, že nelze posoudit co je v rodině a manželství správné, žádoucí (=zdravé, funkční, optimální). **(Plaňava, 2000)**

Správně fungující rodina dává dobrý předpoklad kvalitního rozvoje jednotlivce, společnosti i národa. Fungující rodina je prozatím nejdokonalejším a nejpřirozenějším kolektivem v lidské společnosti, vytváří vzájemný soulad, vzájemně se chrání před útoky zvenčí a dbá o svoji dobrou pověst. Postavení jednotlivých členů mají všichni v rodině ujasněnou, taktéž vztahy uvnitř rodiny, které vzájemně respektují a ctí. Pokud jednotliví členové rodiny správně chápou své postavení, svůj význam, navzájem si pomáhají, snaží se o dokonalý soulad, je rodina schopna žít plným životem a dobře vychovávat potomstvo. **(Sedláčkovi, 2002)**

Každá rodina, každé manželství je něco neopakovatelného, a tedy co je dobré, žádoucí, či funkční pro jednu rodinu a manželství, může být nepřiměřené a nevhodné pro rodinu jinou. Tedy, každý člověk, každá rodina i každé manželství mají svou pravdu, jedinečnou životní cestu. **(Plaňava, 2000)**

Z dějin filosofie, etiky, pedagogiky, do jisté míry sociologie i psychologie, ale také teologii a náboženství lze vysledovat představy o tom, co a jak se má dít v rodině a manželství, co je správné, dobré a přípustné a co je naopak nesprávné, zapovězené či přímo hříšné. Nejrůznější požadavky a normy, včetně sankcí za jejich porušení, tvořili i utvářejí jisté kodexy, někdy více, někdy méně abstraktní, častěji však více apelativní, někdy spolu neslučitelné. **(Plaňava, 2000)**

Rozlišujeme čtyři pojetí normality – funkčnosti:

- Normalita jako zdraví, tj. absence patologie.
- Normalita jako ideál, kdy fungující rodiny plní poslání a funkce rodiny, včetně výchovného působení rodiny.
- Pojetí normality jako průměru, kdy se za normalitu počítá to, co je nejčastější.
- Normalita jako proces, kdy normální (fungující rodinou) je ta, která má procesy a transakce charakteristické pro rodinu, má-li fungovat. **(Plaňava, 2000)**

Fungovat znamená doslova být v náležitě činnosti, být schopen chodu, čímž se vyjadřuje i to, že jde o něco žádoucího, umožňujícího plnit určité úkoly či poslání uvažovaného systému, tj. rodiny; nebo subsystému, tedy manželství. **(Plaňava, 2000)** Ve fungující rodině se vytváří schopnost důvěřovat okolnímu světu. **(Kovařík, online)**

Výraz funkční rodina je upřednostňován před pojmem normální rodina, harmonická rodina, zdravá rodina a neklinická rodina. K výzkumům funkčnosti jsou rodiny vybírány inzeráty a jsou do výzkumného vzorku zařazeny poté, co projdou vylučovacími kritérii (nepřítomnost duševní nemoci, nepřítomnost záznamu v rejstříku trestů, žádné kontakty s policií, žádné závažné tělesné nemoci... apod.), z tohoto důvodu lze považovat za přijatelný i výraz: neklinická rodina. **(Matoušek, 2003c)**

Rodinou klinickou se tedy rozumí ta rodina, která byla, nebo je kvůli svým problémům v kontaktu s pomáhající nebo represivní institucí. **(Matoušek, 2003d)**

Vychází se tedy z pojetí normy jakožto nepřítomnosti nemoci (poruchy). Neexistuje zde závazný model rodiny, lze tedy jen těžko konstruovat závaznou normu. Je nutné soustředit se na hlavní funkce rodiny, zejména na výchovu dětí. Je zřejmé, že rodiny dosahují svých cílů různými cestami, nelze tedy použít ani procesuální pojetí normy. Nejčastějšími používanými metodami jsou posuzovací škály, které nemají vysokou spolehlivost a jsou kulturně špatně přenosné. Při zkoumání funkčnosti rodiny, nelze ale posuzovat rodinu „samu o sobě“, neboť jakýkoliv výzkumný projekt rodinu a dění v ní ovlivňuje. **(Matoušek, 2003c)**

Ve funkčních rodinách na sebe jednotliví členové berou ohledy a respektují se. Tyto rodiny jsou charakteristické pevnou aliancí mezi rodiči, kterou žádný vnější vliv nedokáže trvale ohrozit. V rodině je jasná hierarchie odpovědnosti. Jedinečnost jednotlivců v rodině je hodnocena pozitivně. Existuje zde rovnováha mezi potřebou sdílení a potřebou soukromí. Ve funkčních rodinách se očekává „dobré za zlé“.
(Matoušek, 2003c)

Komunikace ve funkčních rodinách je živá a aktivní, každý mluví sám za sebe, promluvy jsou přímé a jasně adresované. V komunikaci je hodně dialogů, které plynule přecházejí od jedné dvojice k druhé. Rodina je otevřená novým myšlenkám a novým řešením problémů. V komunikaci je hodně humoru. Realita (sociální) je rodinou interpretována nezkresleně, je zpracovávána pod vlivem rodinných tradic, které rodinu hodnotově orientují. **(Matoušek, 2003c)**

Ukázalo se, že si ve funkčních rodinách denně pravidelně doma povídají o každodenních zážitcích, zkušenostech, či problémech. Tyto rodiny také více dbají na dodržování rodinných tradic, významných rodinných svátků a oslav. Ve většině těchto rodin často společně hovoří také o otázkách, které přesahují okruh rodiny – tedy o politice, sociálních otázkách, veřejných otázkách apod... **(Kovařík, online)**

Atmosféra je ve funkčních rodinách pozitivnější. Lidé zde dávají najevo potěšení ze vzájemného kontaktu. Každá rodina má velice individuálně nastaven svůj „emoční termostat“, proto určovat hranici např. mezi přátelským popichováním a odmítavým ironizováním, může jen ten, kdo je dokonale do „přediva signálů“ zasvěcen, tedy člen rodiny. Tón hlasu, mimika a pantomimika jsou zde tedy lepšími ukazateli, než samotný obsah řeči.**(Matoušek, 2003c)**

Domácnost je ve funkčních rodinách zvládána hladce bez většího dohadování. O závažnějších rozhodnutích rozhodují rodiče, a to tak, že se oba drží dohodnutého řešení, i když jejich výchozí názory mohly být různé. Při konečném řešení bývá brán ohled na přání dětí, tedy alespoň ve sférách, kdy bylo dovoleno dětem, aby s rodiči diskutovaly.
(Matoušek, 2003c)

Funkční rodinou je v podstatě rodina intaktní, v níž je zajištěn dobrý vývoj dítěte a jeho prospěch. Takových rodin je v běžné populaci valná většina, až 85%. **(Lovasová, 2006)**

To, zda rodina vznikla na základě prvního, či druhého manželství, zdá se nehraje tak důležitou roli. Je to významné, ale důležitější funkci hraje vnitřní fungování rodiny – rodinná komunikace, interakce a vzájemné vazby. „Prospívat, zdárně se rozvíjet“ chápou jako vyrůstání v prostředí stálém, emočně vřelém a dítěti srozumitelném, mohli bychom říci smysluplném. Takovým prostředím je pro dítě dobrá funkční rodina, protože jen ta dovede pro dítě optimálním způsobem naplnit základní životní potřeby – vedle biologických pak především duševní. A nejen to, dobrá rodina dokáže i naopak naplnit stejným způsobem potřeby a touhy dospělých členů. **(Kovařík, online)**

Neznamená to, že funkční rodiny nemají spory, nemají komunikační nejasnosti a nemají rigidní stereotypy, takových projevů je však relativně méně a rozhodně nepřevažují. **(Matoušek, 2003c)**

Fungující rodina také dětem dává pozitivní vzory, které pro svůj zdravý rozvoj potřebují. Nenaplnění těchto potřeb v dětství vede v dospívání k psychosociálním potížím. Děti potřebují vyrůstat v citově vřelém prostředí, které jim dává jistoty a panují v něm jasné vztahy. **(Hamanová, online)**

Vztahy mezi rodiči a dětmi ve funkčních rodinách:

- Oba rodiče vnímají děti podobně a mají vůči nim podobná očekávání;
- Děti nemusí nutně rebelovat, aby v rodině dosáhly autonomie;
- Rodiče povzbuzují děti k řešení problémů a to i v případě, kdy s řešením dítěte nesouhlasí.;
- Rodiče se mohou zcela přiměřeně starat o děti, i když nemají šťastné manželství;
- Hranice mezi generacemi je v rodině zcela jasná (rodiče mají jednoznačně vedoucí roli);
- Rodiče určují dětem zcela zřetelně hranice dovoleného chování;
- Pokud se rodiče v názorech na děti liší, nediskutují o tom před dětmi a děti do tohoto sporu nevtahují;
- Děti mohou rodičům vzdorovat, rodiče však hlídají hranice tohoto vzdorování;
- Rodiče děti přiměřeně oceňují za úspěchy;
- Rodiče vyjadřují ambivalentní postoj k postupující nezávislosti svých dětí.

(Matoušek, 2003c)

Souhrnně řečeno čas strávený s rodinou, komunikace a schopnost řešit každodenní problémy či případně krize a důraz na dodržování tradičních hodnot, to jsou faktory, které odlišují šťastné a spokojené rodiny od nešťastných a nespokojených. Tedy fungující od nefungujících. **(Kovařík, online)**

1.5.2 Rodina dysfunkční

Poruchou rodiny se rozumí taková situace, kdy rodina v různé míře neplní základní požadavky a úkoly dané společenskou normou. **(Lovasová, 2006)**

Je nutné si uvědomit, že vedle rodin, které se rozvedly, existuje značný počet nepříliš dobře zjištěných rodin, které žijí v trvalém rodinném rozvratu s výrazným narušením rodinných funkcí, ale o rozvod z nejrůznějších důvodů nepožádají. V takovémto

procesu rodinného nesouladu, rozvratu a rozvodu se jen výjimečně může stát, že by alespoň jeden z manželů citově, či jinak nestrádal. Co se ukazuje jako zcela jisté, je fakt, že rodinným rozvratem a rozvodem je výrazně ohrožen zdravý vývoj osobnosti dítěte, které rozvrat v manželství rodičů prožívá. Jak ukázaly četné výzkumy, neexistuje věk, ve kterém by dítě rodinným rozvratem netrpělo. Jde pouze o to, že reakce dítěte v určitých obdobích vývoje jeho osobnosti je různá podle věku a také podle pohlaví. **(Dytrych, a kol. 1994)**

Každá rodina má svá nepsaná pravidla, kterými se řídí i její členové. Také zde platí univerzální systém hodnot slušného chování a tolerance, který zaručuje klidný chod rodiny. Pokud tomu tak není, rodina je roztržštěná, rozhádaná a nežije se v ní nikomu dobře. **(Sedláčkovi, 2002)**

Dysfunkční rodina je chápána jako rodina, kde se vyskytují vážné poruchy některých nebo všech funkcí rodiny, které bezprostředně ohrožují nebo poškozují rodinu jako celek a zvláště vývoj a prospěch dítěte. Tyto poruchy již není schopna rodina zvládnout vlastními silami, a proto je nutné učinit řadu opatření zvenčí, známých pod pojmem sanace rodiny. Zde jde o to, kam až takovou rodinu podporovat a od kdy se postavit v zájmu dítěte proti ní (např. zbavením rodičovských práv), takové rodiny tvoří asi 2%. Jinak řečeno, jde o selhání některého člena, nebo členů rodiny, jež se projevuje v nedostatečném plnění některých nebo všech základních rodinných funkcí. **(Lavasová, 2006)**

V dysfunkčních rodinách vládne povětšinou atmosféra nedůvěry a očekávání nepříjemností. Na chování, které je v těchto rodinách nepřátelské, se v těchto rodinách reaguje razantní nepřátelskou odvetou. Potřeby a přání členů rodiny jsou často odmítány, přijímány jako nepřijatelné a neoprávněné. Běžným jevem v těchto rodinách jsou ostré mocenské boje, jež někdy vedou k roztržení rodiny na dva tábory. Nikomu se zde netoleruje váhavost či nerozhodnost, obě strany vyžadují loajalitu. Vytváření koalic se považuje za zvlášť zhoubné, když překročí generační hranici – např. rodič se spojí s dítětem proti druhému rodiči. Role jsou v těchto rodinách nejasné, neurčité je také rozdělení odpovědnosti mezi členy rodiny. Je zde tendence se odpovědnosti vyhýbat, či strhnout ji na sebe, přitom ji však neunes. Přes proklamovanou blízkost a vzájemnost

se v těchto rodinách nacházejí známky distancovanosti, neangažovanosti. **(Matoušek, 2003c)**

Co se týče komunikace v dysfunkčních rodinách – zjišťuje se zde mnoho protimluvů, nedorozumění, zmatků a neurčitostí. Charakteristická je pro tento typ rodin zaběhlá stereotypie v komunikaci: rodina se drží zaběhlých způsobů komunikace, neodvažuje se hledat způsoby nové. Realita, která neodpovídá rodinnému pojetí světa, je popírána, nebo označena za nepodstatnou. Status quo je udržován pověrami, jež se týkají jak členů rodiny, tak cizích lidí, je v nich hodně negativních přívlastků. Magnetofonové záznamy v komunikaci dysfunkční rodiny jsou typické sekvencemi: promluva – ticho – promluva – ticho. Promluvy tu působí jako monology. Komunikační iniciativa členů dysfunkčních rodin bývá nízká, v rodině se však může vyskytovat někdo, kdo se pokládá za jejího mluvčího a strážce rodinných pravidel. Ten pak ovládá pole, ostatní mlčí, nepřesvědčivě přitakávají, někdy se někdo agresivně postaví proti rodinné autoritě. **(Matoušek, 2003c)**

Česká rodina dnes strádá nedostatkem času na děti. A kupodivu už nikoli pouze v rodinách podnikatelů či manažerů, ale i v kategoriích zaměstnanců. Stále častěji se bohatší vrstvy domnívají, že koupí-li dětem luxusní značkové oblečení, play station, nebo počítač, drahou elektroniku apod., že se o dítě už dokonale postaraly. Ale začne-li v rodině vážnout komunikace, pak ani sebedražší a nejmódnější věci ji pak nezachrání. **(Baudyšová, online)**

V dysfunkčních rodinách, které se dostávají do odborné péče díky svým problémům, bývá pozorováno nápadně mnoho negativních emočních projevů, od ironizování až k otevřenému a přímému napadání. Je zde také pozorována až nepochopitelná hluchota ke stavu krajní psychické nouze některého člena rodiny. V méně extrémní podobě má nezáměr podobu cynického zlehčování signálů nepohody, nebo nespokojenosti. Vyskytují se zde i neskrývané projevy beznaděje a zoufalství. **(Matoušek, 2003c)**

Komunikaci s dětmi v nefunkčních rodinách rodiče odkládají někam kamsi na neurčito, někam „napříště“. Příště už ale nemusí nikdy nastat. **(Sovák, online)**

Dysfunkční rodiny zvládají i běžnou provozní rutinu domácnosti s obtížemi. Někteří členové rodiny se do provozu domácnosti vůbec nezapojují, nebo dělají úplně něco

jiného, než je právě potřeba (z hlediska ostatních). V těchto rodinách nejsou jasné kompetence. Vyhláší se zde požadavky, kterými se nikdo neřídí. (Matoušek, 2003c)

1.6 Výchova dítěte v rodině

„ Dětský věk jest věkem, jenž podléhá vlivu. Proto nejdůležitější při výchově jest výběr vlivů, jež budou na dítě působiti.“

L. N. Tolstoj, 1906

„Možná, že se zločinec rodí, ale zcela určitě se jím stává.“

Gabriel Tarde, 1892

Výchova je složitý, dlouhodobý proces, který provází mladého člověka déle, než je jeho přítomnost v rodině ze které vyšel. Výchova dětí ve slušnosti, pokoře, zdvořilosti, úctě, skromnosti a jiných kladných vlastnostech záleží především na rodičovském příkladu. Staré pořekadlo praví, že „jablko nepadá nikdy daleko od stromu“, platilo, platí a bude platit. Proto, jak se chovají rodiče k sobě navzájem, takový je předpoklad, že to přejde na jejich děti. (Sedláčkovi, 2002)

Rodina je průsečíkem nejrůznějších a mnohdy zásadních společenských problémů, jako je bydlení, životní standart a styl, zaměstnanost, do prostředí rodiny se přímo promítá hospodářský, společenský a duchovní život společnosti. Je to hladně rodina, která zprostředkovává vliv společnosti na děti. (Novotný a kol., 1993)

Pravidla definovaná ve výchově rodiči, formálními i neformálními skupinami nebo společnostmi se stanou hranicemi v momentě jejich zvnitřnění, k němuž přispívají procesy posilování, či oslabování příslušného chování. Pravidlo se stane vnitřní hranicí pouze tehdy, je-li nejen definováno, ale pokud je jedinec zároveň soustavně a co nejdůsledněji podporován v jeho dodržování. (Tento typ učení lze nalézt v různých podobách zejména v behavioristických teoriích učení). Pokud rodiče dodržování pravidla nevyžadují, vnitřní hranicí jejich potomka se nestane. Stejně problematické je nepravidelné nebo náhodné vyžadování pravidla, ale i nedůslednosti při uplatňování

dohodnutých sankcí za jeho nedodržování, kdy trest nesplní svou úlohu a nevyvolává v jedinci odmítavou reakci. (Heider, 2007)

Výchova dětí je u nás poznamenána vysokým tlakem rodičů na školní výkony dětí. Po roce 1989 tento tlak výrazně zesílil, protože bylo jasné, že rozhodující podmínkou dobrého uplatnění ve společnosti v blízké budoucnosti už nebude dravost, známosti, ani psychická odolnost, ale především kvalitní vzdělání. Nepřímým svědectvím o existenci tohoto tlaku jsou zvýšené počty sebevražd a sebevražedných pokusů dětí ke konci školního roku. Průzkum, který byl proveden u žáků 4. třídy základních škol Vaníčkovou a kol. ukázal, že nejčastější příčinou trestání dětí v rodině jsou dnes u nás školní známky. Výchova v našich rodinách je zatím stále autoritářská a ve větší míře, než je vhodné, uplatňuje jako odměnu peníze či dárky, resp. tělesné tresty. (Matoušek, 2003c)

Nedůslednost rodičů se často projevívá v ledabylym postoji potomků a ve společnosti pak nadměrnou expanzivitou dítěte. (Heider, 2007)

Rodina je nenahraditelnou institucí, která plní úlohy výchovy mladého člověka. Na výchově se jistě podílejí i jiné instituce, např. škola, ale rodina zůstává stále prioritní. Dítě má trávit převážnou část dne v rodinném prostředí, kde je vystaveno veškerým vlivům. (Sedláčkovi, 2002)

Rodina je primárním činitelem socializace v raném dětství a od té doby má trvalý a významný vliv na vývoj a na sebe-pojetí jedince. Když dítě roste, vyřazuje či potlačuje obsahy, které tvořili zkušenost s rodiči, či s vrstevníky, a je ovlivňováno vzory, s nimiž se setkává v televizních programech a v knihách. Počet a důležitost sociálních vztahů mimo rodinu prudce vzrůstá v průběhu pozdního dětství a adolescence. (Jedlička a kol.)

Absence pravidel se v procesu dospívání stává mimořádně citlivou. Jedinec nenachází žádnou bariéru, jejíž překonání by si vyhodnotil jako akt, jehož je sám autorem. K pocitu autorství a tudíž k posílení nové identity, dochází tehdy, jde-li o překonání hranice, která je zároveň překážkou – tedy něčím novým ve vztahovém poli jedince (třeba posunutí večerního návratu z diskotéky o dvě hodiny po letech stanovené normy, ale také vynikající výsledky v oblastech zájmů – ve hře na klavír, sportu...) a současně dochází k uznání nové hranice nebo pravidla okolím. Jedinec je tak ve své aktivitě potvrzen a zároveň obtížnost prosazení vlastní vůle posiluje pocit jeho

svěbytnosti, identity. Zdá se, že potřeba takového autorství vlastních činů je v období dospívání mimořádně důležitá. Dokonce tak důležitá, že není-li co překonávat v primární rodině a ve skupině kamarádů, je znatelná tendence hledat si určitá pravidla v širším kontextu. Jedinec se pak obrací v jistém slova smyslu proti společnosti a jejím hodnotám, v extrémních podobách má překonávání hranic podobu krádeží a násilností, v mírnějších, například převržení popelnice, křiku na ulicích v době nočního klidu, nepatřičných poznámek vůči spolucestujícím v dopravním prostředku podobně. Podobný zážitek je nutně katarzí a ta je uvědoměním si vlastní jedinečnosti vůči světu. **(Heider, 2007)**

Drobná rebelie k dospívání patří (viz výše), není však vždy nutné dostat se do „průšvihů“. Říkáme-li, že dospívající cítí potřebu porušovat hranice, myslíme tím hranice vnitřní, a ta je určována primárně rodinou a sekundárně společenským kontextem. Záleží tedy především na okolí dítěte, na prostředí v němž se pohybuje, jak bude hranice formována. **(Heider, 2007)**

Je známo, že rodiče mají sklony používat stejný výchovný styl, kterým byli vychovávaní sami, a to často i tehdy, když sami byli v dětství nespokojeni a dávali si předsevzetí, že budou své děti vychovávat jinak. Výchova v takto „postižené“ rodině bývá na jedné straně málo autoritativní, dítěti je vše povoleno, nesetkává se s odmítnutím svých někdy těžko uskutečnitelných přání. Problematická je rovněž výchova málo důsledná, kdy to, co je dítěti jednou povoleno, je podruhé přísně zakázáno. Nejednotnost ve výchově může dítě obratně využívat, co nepovolí jeden z rodičů, povolí druhý. Velmi zhoubné následky může mít situace, kdy k nejednotnosti ve výchově dochází v souvislosti s konflikty mezi rodiči, např. v rozvodové situaci. **(Gjuričová, 2000)**

V zásadě existují dvě obecná a na první pohled protichůdná pravidla, která je dobré ve výchově, ale i v rodinné terapii sledovat. Za prvé: pravidlo musí být dostatečně pevné na to, aby se vytvořila vnitřní hranice. Rodič by měl být důsledný, neústupný, stabilní ve svých požadavcích na dítě a ve svých úvahách a pochybnostech „tajemný“. Není třeba se vždy s dítětem domlouvat na pravidlech, na trestu, naopak pro utvoření hranice je často jednostrannost rozhodnutí klíčová. Za druhé je však třeba, aby rodič dal

dítěti zakusit pocit vítězství ve vztahu k němu samotnému a také k pravidlu – uznáním vlastní chyby, polevením v nárocích na disciplínu, nebo „zapomenutím“ na trest. Předcházíme tím nebezpečí, že si jedinec bude hledat takový prožitek v úniku nebo agresí. Individuace je procesem přeměny vztahů a uvědomování si své nové role v nich. Důležité je nechat dospívajícímu tuto změnu prožít a zároveň mu umožnit být s okolím jak v souladu, tak i ve zdravém nesouladu. **(Heider, 2007)**

Výchovné strategie se nacházejí v samém středu strategií reprodukce. Dále mezi ně patří strategie plození potomků, nástupnictví, ekonomického investování, společenského investování (jde o strategie vědomě nebo neuvědomovaně orientované na nastolení a udržování bezprostředně mobilizovatelných a použitelných společenských vztahů, tj. na transformaci peněz, práce, času atd. v trvalé dispoziční charakter povinnosti, a to díky alchymii sociální směny). Cílem těchto výchovných strategií, ať už vědomých, nebo neuvědomovaných, je výchova sociálních aktérů schopných důstojně přijmout dědictví sociální skupiny. **(De Singly, 1999)**

Pro dítě je důležité vědět, že jsou rodiče ve výchově zajedno. Už jen sama skutečnost, že se zmítá mezi dvěma rodičovskými názory a nemůže brát vážně otce, ani matku, dítě zneklidňuje. Co jeden chválí, je pro druhého hodné pokárání. Postaví-li se dítě na stranu jednoho, stojí proti druhému a cítí se provinilé. Nad to si myslí, že svár rodičů zaviniilo. Nedobrý pocit viny ho trápí. **(Prekop, 2001)**

Výchova by měla vycházet z dědičného základu člověka, využívat kladné a potlačovat záporné elementy. Dítěti se má dostat správné výchovy od chvíle, kdy začne chápat. Učí-li dospělí dítě mluvit, nechť vyžadují, aby dítě mluvilo jasně, zřetelně a slušně. Dbají, aby dovedlo poprosit, poděkovat, pozdravit. Vštěpují mu zdvořilost, ochotu, skromnost, přívětivost, slušnost a vděčnost. Cvičí jeho vůli v dobrovolném odříkání, učí přivykat svépomoci. Od útlého věku učí dítě milovat přírodu a pěstují cit ke zvířatům. V rodině je zvykem, že dítě poslouchá a respektuje své rodiče. Rodiče mají poslušnost dítěte důsledně vyžadovat. Rodičovská výchova by měla být jednomyslná. Provinilo-li se dítě, je nutno je pokárat. Zaslouží-li si pochvaly, musí se pohládit, polaskat. Dítě velmi rychle rozezná, co je dobré a co je špatné. Každé dítě je šťastné,

může-li pohlížet na oba rodiče jako na své vzory. Rodiče mají jít dětem v každém směru příkladem. **(Sedláčkovi, 2002)**

O výchovném stylu v rodině rozhoduje nejen vlastní dětská zkušenost rodičů, ale i struktura jejich osobnosti také vztahy v rodině. K problémům může docházet v rodinách, kde jsou rodiče osobnostmi nevyrovnanými, např. s neurotickými obtížemi, případně trpí poruchou osobnosti. Též duševní onemocnění jednoho z rodičů může vést k tomu, že není navázán přiměřený vztah mezi dítětem a rodičem. Na výchově se toto pak negativně odráží. **(Gjuričová, 2000)**

Jednou z nejvýznamnějších základních psychických potřeb dítěte je potřeba citové jistoty a bezpečí, která je uspokojována prostřednictvím specifické zkušenosti s blízkým, v určité době dokonce symbiotickým vztahem s matkou (eventuálně s jinou lidskou bytostí, která by mu takovou zkušenost poskytla). Matka funguje jako zdroj jistoty a bezpečí, který umožňuje dítěti splnit jeho první vývojový úkol: získat základní důvěru ve svět a v závislosti na tom i pocit sebedůvěry a životní jistoty. Primární zkušenost s citovým vztahem, fungujícím jako zdroj jistoty a bezpečí, představuje základ pro uspokojivý rozvoj osobnosti dítěte, které jejím prostřednictvím získá. Schopnost uchovat si pocit vnitřní jistoty a vyrovnanosti, schopnost navazovat a udržovat trvalejší a relativně spolehlivé vztahy s lidmi. **(Vágnerová, 2001)**

Porozumět výchově znamená porozumět vztahu mezi vychovatelem a dítětem. Tento vztah není vztahem jednoznačné závislosti. Není tu na jedné straně ten, kdo jen vysílá výchovné podněty, a je tedy ve všem všudy aktivní, a na druhé straně ten, kdo jen pasivně přijímá a je výchovnými podněty utvářen a přetvářen. Dospělí někdy podléhají klamně představě, že výchova je působením dospělého člověka na dítě. Myslí si, že jde vztah o jednoho, kdo dává a o druhého, kdo přijímá. Nebo o jednoho, kdo radí a druhého jež přijímá, či dokonce o jednoho, který poroučí a o druhého, který poslouchá. To je klam, ve skutečnosti je výchovný vztah oboustranný, vzájemný. Dítě je svým prostředím nejen ovlivňováno a formováno, ale samo do svého prostředí aktivně zasahuje a svým způsobem si je utváří a přetváří. Je „vychováváno“ a samo „vychovává“. **(Matějček, 2000)**

Výchova v rodině je jedním z nejdůležitějších činitelů působících při vývoji, růstu a formování osobnosti dítěte. Je proto nutné, aby dítě doma cítilo zázemí, jistotu a stabilní prostředí, které mu umožní plně rozvinout své schopnosti a nabídne mu prostor k seberealizaci. Výchova rodičů by měla být citlivá a láskyplná. Nedílnou součástí výchovy dítěte je jasné stanovení hranic, ale i respekt a ochrana sebevědomí dítěte. **(Rozumková, online)**

Ne každá rodina je dobře vybavena kompetencemi na výchovu dítěte, jistá rizika můžeme spatřovat v rodině, ve které je zablokovaná komunikace ať už mezi rodiči navzájem, nebo dětmi a rodiči, ve které panuje emocionální chlad, v rodině, kde dochází k podceňování či přeceňování dítěte, tam kde dítě není bezvýhradně přijímáno, dále v rodině, kde nejsou přesně formulována pravidla výchovy a zajištěna jejich důsledná kontrola, v rodině, kde dochází k trestání dítěte za jeho selhání, v rodině, kde panuje nevyváženost mezi sourozenci, v rodině s nedostatkem sociálních kompetencí, s nízkou kulturou chování, ale také v rodině, kde existuje zdroj dlouhodobého stresu, závislé chování a významně odlišný životní styl a rodinné rituály. Takové rodiny potřebují pomoc, potřebují vysvětlit a osvojit si produktivní vztahovou komunikaci, aby byly schopné pozitivního rodičovství. **(Vaníčková, 2004)**

1.7 Kriminalita dětí a mládeže

Každá lidská společnost je složitě strukturovaný organismus, tak či onak hierarchicky uspořádaný, se spleť vztahů nadřízenosti a podřízenosti, vertikálních i horizontálních vazeb a pluralitou zájmů, ať již více či méně zřetelně artikulovaných či latentních, mnohdy protichůdných a konfliktních. Společnost je ovšem tvořena také jedinečnými neopakovatelnými individui, nadanými vědomím a vůlí, s nejrozmanitějšími vlastnostmi, potřebami i zájmy. Pakliže tomu tak je, nemůže se společnost vyhnout nejrůznějším defektním a patologickým jevům, mezi něž vždy patřila kriminalita. **(Novotný a kol, 1996)**

Kriminální činy spáchané mladistvými budí pozornost nejen proto, že mohou být pro problémovou mládež příznačné, ale také proto, že rodinám i obětem těchto činů působí značnou bolest a utrpení. Je smutné, až tragické, že v době, kdy by se mladí lidé měli těšit na pozitivní možnosti, které jim život v dospělosti nabízí, mnozí z nich, někteří dokonce před dosažením staršího školního věku, nastupují životní cestu zločinu a asociálního chování. **(Kyriacou, 2005)**

Kriminalita dětí má svá specifika: je páchána převážně ve skupinách a je doprovázena zbytečným a bezúčelným ničením věcí. Zatímco v minulosti byla páchána převážně nahodile a bez přípravy, v posledních letech je u mladých pachatelů páchajících zejména majetkovou kriminalitu opakovaně zaznamenávána vyšší kvalifikovanost. Jejich jednání je stále častěji promyšlené, přípravě věnují více času a úsilí, včetně předem zajištěného alibi. Brutalita a neúměrné násilí je dalším výrazným znakem kriminality dětí. Závažnou okolností provázející trestnou činnost dětí je zneužívání drog a alkoholu. **(Bublan, 2004)**

1.7.1 Pojmy kriminalita, dítě, mladistvý

Kriminalita je souhrn činů uvedených v trestním zákoně obvykle popisovaných podle prostoru, času, rozsahu, struktury a pohybu. V obecném slova smyslu je to zločinnost, tedy společenský jev, kterým se rozumí souhrn trestné činnosti. **(Sociálně patologické jevy, online)**

Pod pojmem kriminalita (zločinnost), rozumíme výskyt trestného nebo kriminálního chování, který vyjadřuje souhrn trestných činů, spáchaných ve společnosti za určitou časovou jednotku. **(Bartlová, 1998)**

Kriminalitou je tedy veškerá trestná činnost, tj. i ta, kterou spáchaly osoby, které nemají trestní odpovědnost. Tato skutečná kriminalita se dělí na :

kriminalitu latentní a

kriminalitu zjevnou **(Matoušek, 2003d)**

Kriminalita skrytá, nebo-li latentní je ta kriminalita, o které se policie, soudy apod. z různých důvodů nedozví, nebo kterou státní orgány nestíhají. Na tomto druhu

kriminality se mimo jiné podílí také nízká důvěra občanů v bezpečnostní orgány, obavy ze msty pachatelů a vůbec kriminální citlivost ve společnosti, kterou se rozumí míra tolerance k porušování zákonů. **(Bartlová, 1998)**

Kriminalita zjevná je kriminalita, kterou vyšetřují orgány činné v trestním řízení. Ukazateli této zjevné kriminality jsou policejní a soudní statistiky. **(Matoušek, 2003c)**

Pramenem základních dat o kriminalitě (a jejích pachatelích) jsou statistické ročenky kriminality ČR. Policejní statistika vykazuje kriminalitu zjištěnou a objasněnou, statistika státního zastupitelství kriminalitu stíhanou a soudní statistika vykazuje trestné činy pravomocně odsouzené. **(Zoubková, 2002)**

Podle Zoubkové je kriminalita úhrn sociálně škodlivých jevů, které jsou stanoveny v trestních kodexech. V současné právní úpravě jsou to trestné činy (v průběhu minulých období to byly zločiny, přečiny, přestupky i provinění). Důležitým pojmem je také tzv. prekriminalita, kterou jsou činy jinak trestné, jichž se dopouštějí děti před dosažením trestní odpovědnosti a které, pokud by ji spáchaly osoby starší, by byly považovány za trestné činy. Širším (a mladším) pojmem je pak pojem delikvence, tento pojem obecně označuje protiprávní jednání. **(Zoubková, 2002)**

Za delikvenci se v převládajícím pojetí považují všechny typy jednání, jež porušují společenské normy chráněné zákony, tedy všechny trestné činy a přestupky, včetně protisociálních činů, které spáchali nezletilí, kteří ještě nejsou trestně odpovědní. **(Matoušek, 2003d)**

Pojmem nejširším je pak – pojem sociálně patologický jev (negativní společenské jevy) neboť zahrnuje i jevy, které se v negativním smyslu odchyľují i od norem a hodnot akceptovaných danou společností. Jde například o závislosti (drogy, hrací automaty...), prostituci, záškoláctví, útěky z domova, anarchismus, rasismus, xenofobie, apod. **(Zoubková, 2002)**

Policie je jediným orgánem činným v trestním řízení, který registruje prekriminalitu dětí – vyšetřuje a zjišťuje, zda jsou děti pachateli trestného činu. Pokud policie zjistí, že pachatelem je dítě do 15 let trestní stíhání se proti němu nezahajuje a věc se pro nedostatek jeho věku podle (§159a odst.2) trestního řádu odloží. Vzhledem k tomu

statistiky kriminality státního zastupitelství a soudů údaje o dětech a o skutcích (jinak trestných) jimi spáchaných již nemohou uvádět. **(Zoubková, 2002)**

Pojmem „šedé číslo kriminality“ se rozumí buď případy, kdy pachatel trestného činu byl trestně stíhán, ale nebyl odsouzen, nebo počet trestných činů, o kterých se orgány činné v trestním řízení sice dozvěděli, ale nebyl zjištěn jejich pachatel. **(Kuchta a kol.,2005)**

Dítětem je nedospělá osoba. Podle některých platných právních norem (např. z.140/1961) člověk mladší než 15 let, podle jiných norem a konvencí mezinárodních organizací (OSN, UNESCO) člověk mladší 18 let. Dítě mladší 15 let není podle zákonů ČR trestně odpovědné. **Mladistvým** je podle platného trestního práva ČR osoba od 15-18 let, která je trestně odpovědná, ale při ukládání trestu se bere ohled na její věk. **(Matoušek, 2003d)**

V trestním řízení je dítětem osoba před dovršením 15 let věku, která spáchala čin jinak trestný a není trestně odpovědná. Trestní řád tuto kategorii označuje jako kategorii osob, které pro nedostatek věku nejsou trestně odpovědné. Lze jim však v občanskoprávním řízení uložit ochrannou výchovu. Terminologie „**dítě mladší 15 let**“ používá zákon o rodině. Je používána v případech, kdy rodič použil dítě ke spáchání trestného činu, protože dítě samo ještě není trestně odpovědné. Policejní praxe pomocně používá pro tuto věkovou kategorii nepřesně právní pojem **nezletilý** a současná praxe státního zastupitelství v souladu se zákonem o trestním soudnictví nad mládeží (č.48/1931 Sb.) pojem **nedospělý**. **(Zoubková, 2002)**

Pojem **dítě** je vymezen v článku 1. úmluvy o právech dítěte – jako každá lidská bytost mladší 18 let, pokud podle právního řádu, jež se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve. Pojmem **mladistvý** je označována věková kategorie osob, které spáchaly trestný čin, jsou již trestně odpovědné, ale jejich postavení v rámci trestního práva je modifikováno, a to zpravidla jak u základů trestní odpovědnosti, jejich následků, tak i v trestním řízení, buď v rámci obecných trestních předpisů, nebo přímo ve speciálních zákonech. **Mládeží** se pak většinou rozumí osoby od narození do dovršení 18 let. V rámci kriminologie se můžeme setkat také s pojmem **mladý dospělý**. Za tuto osobu se považuje zpravidla osoba, která spáchala trestný čin mezi 18 a 21

rokem věku a která má v systému trestního práva zásadně postavení dospělého, přičemž zde existují možnosti zmírnění jejího postavení zejména v oblasti sankcí a za určitých okolností na ni může být aplikována speciální úprava pro mladistvé. Současné české trestní právo kategorii mladých dospělých nezná, nicméně v trestním zákoně se lze setkat s termínem **osoby blízké věku mladistvých**, které jsou, byť velmi omezeně, ve zvýšené míře chráněny v oblasti ukládání sankcí. **(Kuchta a kol., 2005)**

Podle Zoubkové je osobou blízkou ve věku mladistvého osoba, ve věku 18 – 19 let. **(Zoubková, 2002)**

V zákoně ale není tento termín nijak věkově vymezen a v soudní praxi je vykládán podstatně úžeji, než by odpovídalo kategorii mladých dospělých, a to jako osoba, která příliš nepřekročila 18. rok věku. **(Kuchta a kol., 2005)**

1.7.2 Druhy kriminality

Kriminalitu podle sociologického hlediska je možné třídit do čtyř základních druhů: násilnou a majetkovou trestnou činnost (tzv. „obecnou kriminalitu“), kriminalitu bílých límečků, organizovanou kriminalitu a kriminalitu bez obětí. **(Jedlička a kol., 2006)**

Obecná kriminalita :

- násilná kriminalita,
- kriminalita proti majetku.

Kde násilnou kriminalitou mohou být vraždy, loupeže, přepadení a znásilnění – znamenají přímou konfrontaci mezi kriminálníky a oběti. Kriminalitou proti majetku pak mohou být loupeže (formy krádeží bez konfrontací), rozkrádání, krádeže automobilů a tzv. „menší“ zločiny, jako jsou krádeže v obchodech a kapsářství. **(Jedlička a kol., 2006)**

Podle policejních svodek páchají část násilných a majetkově trestných činů mladí chlapci. V průmyslově rozvinutých zemích masmédiá zdůrazňují kriminalitu etnických a národnostních menšin, převážná část trestných činů mladých lidí je však dílem mládeže z bělošských rodin. **(Jedlička a kol., 2006)**

K vybraným druhům kriminality patří:

- Hospodářská kriminalita - která zásadním způsobem ovlivňuje kvalitu života společnosti, neboť se kromě jiných aspektů dotýká základních příjmových složek státu.
- Majetková kriminalita – tyto trestné činy představují převážnou část celkové Kriminality. Majetkové trestné činy lze rozdělit do dvou skupin, pro první je charakteristická zjištěnost, jednání pachatele směřuje k jeho obohacení, v druhém případě nejde o obohacení, nýbrž spíše o to, někoho poškodit.
- Násilná kriminalita – tento pojem vychází ze způsobu provedení trestného činu a zahrnuje ty trestné činy, jejichž významnou charakteristikou je poškození, destrukce cílového objektu jednání. Může jít o samotný cíl poškození, zničení, nebo může k poškození dojít v průběhu dosahování cíle (např. loupežná přepadení).
- Sexuální kriminalita – užívá se též pojmu kriminalita mravnostní, tento termín je ale širšího pojetí. Sexuální kriminalita zahrnuje všechna lidská sexuální chování, která nejsou společností akceptovatelná. (Např. znásilnění, pohlavní zneužívání, incest, stalking = pronásledování)
- Drogy a kriminalita – závislost se považuje za škodlivou pro jedince i pro společnost, ta je však až druhotná, jestliže např. dochází k rozvratu rodinných vazeb či druhotně páchané kriminalitě.
- Trestná činnost v dopravě – k nejzávažnějším poruchovým jevům v dopravě patří dopravní nehody. **(Kuchta a kol, 2005)**
- Počítačová kriminalita – počítačová kriminalita je dnes velký business. S rozvojem technologie rostou i příležitosti zločinců. Jsou odhalováni internetově zdatní teenageři, kterým je sotva 14 let. Počítačový zločinci se dnes přesouvají z hotelových pokojů na veřejná místa, jako jsou např. internetové kavárny. **(Šumbera, 2007)** Tzv. počítačová, informační či multimediální kriminalita je v současnosti zařazována vedle organizovaného zločinu a distribuce drog mezi nejzávažnější formy trestné činnosti a je také formou nejrychleji se rozvíjející. **(Kuchta a kol, 2005)**

1.8 Rizikové a ochranné faktory

1.8.1 Rizikové faktory

Rizikové faktory se týkají především oblasti: rodiny, školy, společnosti, jednotlivců, přátel a vrstevníků.

- Rodina – špatná péče a disciplína v rodině, rodinné konflikty, rodinná minulost problémového chování, souhlasný postoj /souhlasný vztah rodičů k problémovému chování, nízký příjem a špatné bydlení.

- Škola – špatný prospěch od nástupu do školy, agresivní chování, včetně šikany, nízká odpovědnost, záškoláctví, narušování chodu školy.

- Společensví – narušování a přehlížení společnosti přátel, přítomnost drog, zneprátelené sousedské vztahy, vysoká nestálost a nedostatek sousedského porozumění.**(Kyriacou, 2005)** Sousedství, jeho obyvatelé a jejich aktivity tvoří dohromady sociálně prostorovou jednotku uznávanou svými obyvateli a oddělující se od okolního prostředí. Dobře fungující sousedství znamená, jak dokazují četné empirické výzkumy, větší míru veřejné kontroly, a tím i nízkou míru kriminality.**(Schmeidler, online)**

- Jednotlivci, přátelé a vrstevníci – odcizenost a nedostatek společenské odpovědnosti, omluvný postoj k problémovému chování, raný nástup problémového chování, zatažení přátel do problémového chování. **(Kyriacou, 2005)**

Podle stupně závažnosti činu, kterým osoba porušuje normy, hodnotíme takové chování jako disociální, asociální a antisociální. Závažnost chování obvykle stoupá s věkem a má také tendenci se prohlubovat, takže mírnější porušení norem, které je sice nepřiměřeným chováním, ale nenabývá sociální dimenze (tedy disociální chování), anebo je v rozporu se společenskou morálkou (asociální chování), se vyskytuje zpravidla u dětí mladších.**(Sociálně patologické jevy, online)**

1.8.2 Ochranné faktory

Ochrannými faktory jsou především silné vazby s rodinou, přáteli a učiteli, zdravé standardy nastavené rodiči, učiteli a vedoucími zájmových kroužků, příležitost zapojit se do rodinného života, školních a zájmových aktivit, společenské a studijní dovednosti umožňující zapojení do těchto aktivit, schvalování a prosazování pozitivního chování. **(Kyriacou, 2005)**

1.9. Příčiny kriminality mládeže

Příčinami kriminality mládeže se zabývala řada kriminologických, biologicky, psychologicky či sociálně orientovaných teorií. Proto je možné při hledání příčin kriminality mládeže vycházet z teorií, které se zabývají příčinami kriminality obecně. Některé faktory, ovlivňující delikvenci mládeže jsou však pro období dětství a dospívání specifické, případně hrají významnější roli než v jiných obdobích života. Z poznatků psychologie lze odvodit, že na častý výskyt kriminality mezi mládeží, zejména v oblasti tzv. bagatelních deliktů, mají významný vliv specifika spojená s psychickým, sociálním a mravním vývojem jedince v průběhu dětství a dospívání, přičemž určité porušování norem společnosti je dokonce považováno za normální chování jedince v rámci překonávání jednotlivých fází tohoto vývoje. **(Kuchta a kol., 2005)**

Příčiny kriminality mladých lidí je třeba odvodit z chyb a poruch, které se vyskytují v jejich biologické a psychické realitě, jakož i v neadekvátním vlivu sociálního prostředí. Žádný z těchto faktorů není sám o sobě schopen vysvětlit patologické jednání jedince v celistvosti, jednotlivé poruchy v jedné oblasti mohou být paralyzovány nebo prohloubeny situací v oblastech jiných. To tedy znamená, že stejná nepříznivá životní událost nemusí poznamenat různé jedince stejným způsobem a že žádnou negativní životní situaci nelze samu o sobě považovat za fatální. **(Novotný a kol., 1996)**

Jedna z hlavních příčin kriminality mládeže u nás je v nedostatečné citové výchově dětí v rodinách od nejútlejšího věku. Každodenní štvance zmenšuje čas dospělých pro výchovu jejich dětí, zvyšuje jejich nervozitu, stres dnešní doby se přenáší do

mikroklimatu rodin, které již nejsou útočiště v nejistotě, ale představují prostor pro vybití zklamání nad nezdar a neúspěchy všedního dne. **(Sovák, online)**

Za něco, zejména v případě chlapců mohou geny. Studie dvojčat, chlapců, kteří měli poruchu chování, prokázala, že ti z nich, kteří mají psychopatické rysy, bezcitnost a otrlost, jsou ovlivněni geneticky. Druhou příčinou násilného (kriminálního chování) je něco, co se může stát v průběhu nitroděložního vývoje člověka, případně v souvislosti s porodem – je to poškození mozku. Nepochybně k tomu má vztah hladovění matek (problém rozvojového světa) a nepřímo také kouření matek, zejména pokud čekají plod mužského pohlaví. Stačí deset cigaret denně a roste pravděpodobnost, že se narodí chlapec s ADHD – poruchou pozornosti doprovázenou nápadnou pohyblivostí. U něj je pak až poloviční pravděpodobnost nějaké podoby násilného chování. Další příčinou je poškozený vztah matka – dítě, obecněji rodič – dítě, čili nějaký druh poruchy vazby. Děti velmi ovlivňuje také zneužívání; odborné studie ukazují, že děti přicházejí před soud dvakrát, nejdříve jako oběti, později jako pachatelé. Významnou příčinou bývá život v chudobě – vývoj v bídě a sociálním tlaku, v antisociálním prostředí. Zde za vznikem antisociálního chování stojí učení. Pokud to shrneme, vyjdou nám jako u všeho lidského dvě proměnné – jednak geny, jednak prostředí, včetně nitroděložního vývoje. **(Koukolník, online)**

Motivace trestných činů se za normálních okolností v průběhu let příliš nemění. Touha po majetku, sexuální motiv, osobní rozpory přerůstající v nenávist. Tyto motivy zůstaly dodnes nejfrekventovanější. Společenské a politické proměny vždy vtisknou do příčin, podmínek i motivace viditelnou stopu. Po válce, jak je všeobecně známo, se příčiny a podmínky kriminality změnily. Převládlo všeobecné uvolnění. Touha užít si, co se zameškalo. Nedostatek hmotného zabezpečení. Návrat mužů z války hledajících snadnou práci. Nedostatek represe a prevence zhoršuje poměry. Vznikají zcela nové formy zločinů. Na druhé straně po znárodnění v roce 1948 prakticky vymizela vražda výminkáře nebo bohatého tatíka, který svým dlouhým životem příliš znervózňoval potencionální dědice. Rovněž se vytratila vražda těhotné partnerky nastávajícím otcem, snažícím se vyhnout společenskému skandálu. Naopak živelnost ekonomické transformace po roce 1190 umocněná prapodivnými pravidly hry na podnikatele oživila

znovu vraždy věřitelů, ale i dlužníků a dala vzniknout novému fenoménu, tunelování podniků, bank a odstraňování bílých koní. Rozvoj soukromého podnikání vytvořil podmínky pro vznik nového druhu trestné činnosti, pro tzv. „racketeering“. Pod tímto pojmem se rozumí vydírání drobných podnikatelů. **(Bobek, online)**

Snadnost páčání trestného činu, nízké riziko odhalení a potrestání a vysoká pravděpodobnost zisku jsou právě u dětí významnými **startovacími faktory kriminálního jednání. (Bublan, 2004)**

Kriminalita dětí není především jejich problémem, ale je problémem současné rodiny, současné kultury a životního stylu. Skutečným viníkem kriminality dětí nejsou děti, ale dospělí. **(Motejl, online)**

K nejtypičtějším příčinám kriminality patří:

- Dysfunkční rodina,
- změna opatrovnických vztahů v dětství a dospívání (např. umístění do ústavní výchovné péče),
- problémy související se školní docházkou,
- ztroskotání v povolání,
- generační úpadek,
- nízký sociální statut,
- sociální a kulturní vyloučení,
- nestrukturovaný volný čas trávený převážně mimo rodinu a s vrstevníky,
- poruchy chování a nezvládnutelnost,
- snížený intelekt,
- drogová a alkoholová závislost,
- extremistické postoje apod. **(Sociálně patologické jevy, online)**

1.10 Sociálně patologické jevy související s kriminalitou dětí a mládeže

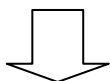
Dětská populace náleží k nejvíce ohrožené populaci sociálně patologickými jevy:

- negativní sociální jev – tyto jevy jsou charakteristické pro moderní společnost; rozměr nebezpečí a závažnost je nízký, stejně jako jejich konečný dopad ve společnosti. Jsou společností vytěsňovány, patří sem například: nezaměstnanost, bída, morbidita, nehodovost, nevyváženost populace, rozvodovost a další...
- asociální společenské jevy – těchto se týkají asociální jevy, jako jsou výtržnictví, vandalismus, týrání, sekty, extrémistická hnutí a skupiny, podněcování k rasové nenávisti a xenofobii, a další...
- sociálně patologické jevy v užším kontextu – to jsou čtyři oblasti se čtyřmi nejdůležitějšími rozměry společenské nebezpečnosti: kriminalita, závislosti, prostituce a sebevraždy. (**Healt & social questions**)

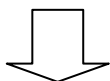
Je třeba odlišit dva způsoby chování: konformní k normám a odchylné od norem, tedy nekonformní. Existuje celá škála odchylného chování, které lze graficky znázornit pro lepší pochopení:

Obrázek č.1 - deviantní chování

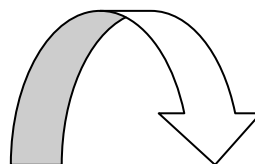
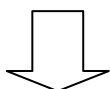
Nonkonformní sociální chování

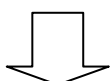
Nápadné, provokující sociální chování

Disociální chování

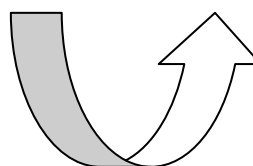
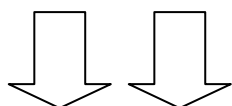

Asociální a antisociální chování

DEVIANTNÍ CHOVÁNÍ

Delikventní chování

Kriminální chování

(Skopalová, online)

1.10.1 Záškoláctví

Pojmem „záškolák“ je označen ten žák, který nemá pro absenci legální důvod (neomluvená nepřítomnost). Existuje pět hlavních kategorií záškoláctví, a to: záškoláctví pravé, záškoláctví s vědomím rodičů, záškoláctví s klamáním rodičů, útěky ze školy a odmítání školy. V prvním případě jde o to, že se žák ve škole neukazuje, ale rodiče si přesto myslí, že do školy chodí. V druhém případě žák do školy nechodí, rodiče o tom vědí – nechávají žáka doma z nejrůznějších důvodů, např. hlídá mladší sourozence, má narozeniny, pomáhá doma atp. V záškoláctví s klamáním rodičů se jedná o to, že žák přesvědčí své rodiče např. o tom, že je mu tak špatně, že nemůže jít do školy, i když se cítí dobře. Pokud jde o útěky ze školy, tak sem patří případy, kdy žáci do školy chodí, nechají si zapsat přítomnost, během dne pak na hodinu, či dvě odejdou; mohou zůstat ve škole, nebo jsou mimo ni. Pokud žák školu odmítá, jde o žáky, kterým představa školy činí potíže psychického rázu. Patří sem poruchy pramenící z problémů ve škole, např. se šikanou, sociální fobií nebo depresí. **(Kyriacou, 2005)**

Žák většinou o své vlastní vůli, bez vědomí rodičů nechodí do školy a neplní tak povinnou školní docházku. Záškoláctví se vyskytuje jak na základních školách, učilištích, tak i na středních školách. Tento jev se vyskytuje již od prvního ročníku a s postupujícím věkem, zvláště v období puberty a prepuberty, se pak počet zameškaných, neomluvených hodin zvyšuje. **(Molnárová, online)**

1.10.2 Drogy a závislost na nich

Drogová závislost je onemocnění. Je charakteristické naléhavou touhou po účincích drogy, kterou nemocný užívá i přes to, že si tím způsobuje řadu nepříjemných problémů. K závislosti se člověk obvykle dostane přes experimentování a postupem času i pravidelné užívání drogy. Důvody mohou být osobní problémy, nuda, stres, tlak vrstevníků, nemoc a podobně. **(Hajný, 2001)**

Příčina drogové závislosti leží vždy někde ve vzájemné kombinaci osobnostní charakteristiky – dědičnosti, vlivu prostředí a přítomností drogy. Všeobecně se konstatuje, že návykové látky zneužívají stále mladší věkové skupiny, zvyšuje se procentuální podíl žen i jedinců konzumujících několik návykových látek najednou.

Zkušenosti s drogou má třetina mládeže věkové struktury 15 až 19 let v Praze, větších městech a obcích České republiky. Z tohoto počtu je již 13,4% závislých. (**Bartlová, 1998**)

Drogový problém je znakem naší doby, poznamenané prudkým vědeckotechnickým rozvojem, ekologickými problémy, populační explozí, hektickým stylem života, rozpadem rodinných a sociálních vazeb atd. (**Nožina, 1997**)

Druhy užívání drog , tabulka č.1

(Nožina, 1997)

<p>PŘÍLEŽITOSTNĚ-EXPERIMENTÁLNÍ ZNEUŽÍVÁNÍ</p>	<p><i>Zřídkaivé, sporadické užívání, ne více než čtyřikrát až pětkrát za život, jako experiment a pouze za jistých úvodních podmínek.</i></p>
<p>REKREAČNÍ ZNEUŽÍVÁNÍ</p>	<p><i>Mírně časté; jedinec si nekupuje drogy přímo, ale neodmítá je, jsou-li mu nabídnuty. Užívá je na večírcích nebo při jiných společenských a oddychových příležitostech.</i></p>
<p>PŘÍLEŽITOSTNÉ ZNEUŽÍVÁNÍ</p>	<p><i>Častější; jedinec si nakupuje vlastní drogy, které užívá za určité situace, při určité příležitosti (pro povzbuzení, aby se vyrovnal s obtížemi, aby získal odvalu aj.)</i></p>
<p>INTENZIVNÍ ZNEUŽÍVÁNÍ</p>	<p><i>Velice časté; jedinec má stále menší a menší kontrolu nad drogou a užívá ji při stále obvyklejších příležitostech, až dosáhne denního užívání; stále si udržuje iluzi, že je schopen kontrolovat své jednání.</i></p>
<p>NUCENĚ – ZÁVISLÉ ZNEUŽÍVÁNÍ</p>	<p><i>Nezbytné a nucené užívání drog; denně nebo i vícekrát za den, jedinec je neschopen být bez drogy, která pokrývá všechny jeho potřeby. Je nucen ve stále rostoucí míře riskovat, aby si byl schopen zajistit drogu nebo peníze nutné k jejímu nákupu; není schopen se z návyku vymanit bez intenzivní cizí pomoci.</i></p>

1.10.3 Alkoholismus a kouření

Závislost na alkoholu či nealkoholových drogách je patologickým alternativním pokusem o vyrovnání s existenciální frustrací tam, kde z nějakého důvodu člověk nedokáže najít kladné hodnotové životní zakotvení. **(Hála, 2005)**

Příčiny zneužívání alkoholu a závislosti na něm jsou mnohočetné: genetické, biologické, psychické a sociální. Je prokázán genetický podíl na vytvoření závislosti na alkoholu, touze po alkoholu a poruchách vědomí během excesů u jedinců z rodin alkoholiků. **(Bartlová, 1998)**

Cigareta je startovací droga. Validitu této hypotézy podporují rovněž výzkumy, které nacházejí signifikantní korelace mezi kouřením tabákových cigaret a dalšími formami rizikového chování: kouření marihuany, pití alkoholu, jízda s opilým řidičem, stopování a např. nepoužívání bezpečnostních pásů. **(Hála, 2005)**

1.10.4 Šikana

Jedná se o týrání v kolektivech, jehož pachatelé i oběťmi jsou osoby se stejnou formální pozicí ve skupině, často vrstevníci. Šikany se dopouštějí osoby s dispozicí k agresivitě, osoby egoistické, neschopné soucitu. Šikanu provádějí skoro vždy skupinky šikanujících. Oběťmi se stávají jedinci nějakým způsobem disponovaní k roli „otloukánka“ (osoby a fyzickým, smyslovým handicapem, s podivným chováním). Důsledkem dlouhodobého šikanování může být i nezvratné poškození psychického zdraví či trvalé tělesné poškození, případně smrt. **(Matoušek, O.2003c – slovník)**

Šikana je nemoc – nemoc toho, kdo šikanuje. Je to patologické chování. Většina projevů šikany naplňuje skutkovou podstatu trestných činů. K tomu, abychom mohli hovořit o šikaně, musí existovat agresor, oběť a prostředí, ve kterém se šikana uskutečňuje. Šikana je velice závažný, společensky nebezpečný jev, ohrožující oběť fyzicky, ale zejména psychicky. To jsou důvody, proč šikana nesmí být přehlížena a zlehčovaná. **(Šikana, online)**

1.10.5 Extremismus

Extremismem rozumíme vyhraněné, nekompromisní postoje a činnosti směřující jednoznačně k modifikaci či přímo odstranění demokratického zřízení a využívající za tímto účelem i prostředků, které jdou za rámec právního státu. (**Hála, 2005**)

Extremismus je chápán větší částí veřejnosti velmi úzce, a to především jako projev nesnášenlivosti doprovázený agresivním jednáním vůči zjevně odlišným jedincům či skupinám odlišných jedinců. V takovém pojetí je extremismus jevem vyskytujícím se nepřetržitě v celých dějinách lidstva a známý i z říše zvířat. (**Infocentrum, online**)

Extremismus se dá také chápat jako souhrn určitých sociálně patologických jevů vytvářených více či méně organizovanými skupinami osob (jejichž členové jsou označováni jako extrémisté), a příznivci (sympatizanti) těchto skupin. (**Marešová a kol., 1999**)

K charakteristickým extrémistickým scénám v České republice patří: pravicový extremismus, neonacistická scéna, nacionalistické skupiny, levicový extremismus, anarchoautonomní hnutí, marxisticko – leninské skupiny a trockistické skupiny.

(**Infocentrum, online**)

1.10.6 Vandalismus

Jako vandalismus je označováno svévolné poškozování a ničení veřejného i soukromého majetku či podobných statků, které nepřináší pachateli žádné materiální obohacení a který zpravidla nemá pro takový čin žádný motiv. Většinou tak koná jen pro vlastní potěšení či pro potřebu odreagovat se. Často k vandalismu dochází pod vlivem drog nebo alkoholu. Nejčastějšími projevy vandalismu jsou: graffitti na veřejných plochách a dopravních prostředcích, demolování veřejných objektů, či městského mobiliáře (např. ničení laviček, telefonních automatů, rozbíjení zastávek, výloh, ničení hřbitovních náhrobků apod...) (**Vandalismus , online**)

Je třeba odlišit vandalismus od programového, instrumentálního násilí, kde ničení kulturních hodnot a civilizačních výtvorů, není samo o sobě cílem, ale jen doprovodným jevem jinak motivovaného chování. (**Infocentrum, online**)

1.10.7 Sekty

Sekty jsou druhem náboženských skupin. Členové sekt jsou oddáni transcendentním cílům, jejichž nositelem je vůdce nebo zakladatel sekty. Sekty se na jedince mohou obracet v případě, kdy je vystaven nějaké obtížné životní situaci, například při ztrátě milované osoby, nebo při frustraci vyšších potřeb. V sektách je vysoká míra sociální soudržnosti. Mezi sekty například patří: Svědkové Jehovovi, scientologové, Církev sjednocení reverenda Moona a také např. hnutí Nového věku – New Age. **(Hála, 2005)**

1.10.8 Patologické hráčství

Jde o časté, opakované epizody hráčství, které dominují v životě jedince a vedou k poškození sociálních, pracovních, materiálních a rodinných hodnot a k zadlužení. **(Hála, 2005)**

Lidé trpící touto poruchou mohou riskovat svá zaměstnání, velmi se zadlužit a lhát nebo porušovat zákon, aby získali peníze nebo unikli placení dluhů. Postižení popisují silné puzení ke hře, které lze těžko ovládnout spolu se zaujetím myšlenkami a představami hraní a okolností, které tuto činnost doprovázejí. **(Infocentrum, online)**

Hru jako specifickou výrazovou formu chování a činnosti lidí různého věku – zná lidstvo od nepaměti. Hra má celou řadu pozitivních stránek, je předpokladem i nástrojem zdravého vývoje člověka, je formou využívání volného času. Hra o peníze, pro kterou je typické, že si hráč může zakoupit možnost výhry, má však řadu rizik a společnost k ní zaujímá většinou negativní postoj. V posledních letech se v řadě zemí stávají velkým problémem hrací automaty. V České republice je podle různých zdrojů 50 i více tisíc hazardních automatů a šíří se i další formy hazardních her, jako sportovní sázky a jiné. Podle studie Csémyho měly zkušenosti s hazardní hrou na automatech v roce 199 zhruba tři čtvrtiny šestnáctiletých chlapců a polovina stejně starých dívek. S ohledem na psychickou zranitelnost této věkové skupiny záleží jen na časovém faktoru, kdy se u některých z nich vytvoří patologické hráčství se všemi svými negativními zdravotními i sociálními důsledky, jako je sebevražednost, kriminalita,

psychosomatické onemocnění, dále i prostituce, mnohdy homosexuální, jako východisko k opatření si prostředků pro hazardní hru. **(Bartlová, 1998)**

U hráčů počítačových her je počítač vnímán jako aktivní partner, který je kdykoliv dostupný. Hra nediskriminuje, nabízí možnosti a kompenzace seberealizace. Hráč se může chovat společensky odsuzovanými, zakázanými způsoby, může překonávat vlastní zábrany, protože „ve hře o nic nejde?!“ Podle teorie učení může hraní her s násilnou tematikou vést k nápodobě agresivních vzorců chování. **(Hála, 2005)**

1.10.9 Domácí násilí

Pod pojmem domácí násilí se většinou rozumí stupňující se opakované násilí fyzické, psychické či sexuální povahy mezi manžely nebo partnery. Problém domácího násilí však lze pojmut v jeho širším významu – rodinné násilí. V rodině totiž může mít různé konkrétní podoby – od týrání a zanedbávání dětí, přes týrání seniorů až po zmíněné psychické a fyzické násilí mezi mužem a ženou. **(Úvod do problematiky domácího násilí, online)**

Domácí násilí představuje aktuální problém jak pro teorii a výzkum, tak pro praxi. Mezi základní a nezpochybnitelná fakta domácího násilí patří především jeho rozšířenost, vysoká latence a také závažnost jeho důsledků pro přímo postižené rodiny i celou společnost. **(Čírtková, 2006)**

1.10.10 CAN

CAN – child abuse and neglect je syndrom zneužívaného a týraného dítěte. Tato definice je velice široká a zahrnuje v sobě jakékoliv vědomé či nevědomé aktivity, kterých se dopouští dospělý člověk (rodič, vychovatel či jiná osoba) na dítěti a následkem kterých dochází k poškození zdraví a zdravého vývoje dítěte. **(Vaníčková, 1995)**

Syndrom CAN byl definován Zdravotní komisí Rady Evropy v roce 1992. Tento syndrom zahrnuje následující diagnostické kategorie:

- fyzické týrání

- psychické týrání
- sexuální zneužívání
- zanedbávání
- šikanování
- systémové týrání (druhotné ponižování)
- sekundární viktimizace
- Münchhasenův syndrom by proxy

U fyzického týrání se jedná nejen o tělesné ubližování dítěti, ale také nezabránění takovému zacházení s dítětem. Představuje všechny nepřiměřené akty násilí na dítěti. Zahrnuje také pravidelně užívané trestání dítěte jako převažující výchovný prostředek.

Psychické týrání pak představuje takové chování vůči dítěti, které má negativní dopad na citový vývoj dítěte, na vývoj jeho chování, jeho osobnosti a sebehodnocení. Může mít i dopad na rozvoj interpersonálních vztahů. Psychické týrání v podstatě vždy provází ostatní diagnostické kategorie syndromu CAN.

Co se týče sexuálního zneužívání – je jím myšleno každé nepatřičné vystavení dítěte sexuálnímu kontaktu či chování, které vede především k uspokojování sexuálních potřeb zneuživatelé. Dítě je zákonem chráněno před sexuálními kontakty v jakékoliv formě až do svých patnácti let. Sexuální zneužívání zahrnuje všechny formy chování se sexuálním podtextem, tedy i ty, kdy dítě na první pohled nestrádá – dítě může některé formy sexuálního zneužívání prožívat jako relativně tělesně příjemné, ale i tehdy má sexuální zneužívání závažný negativní dopad na další psychický vývoj dítěte. Zneuživatelé může být prakticky kdokoliv, často jím bývá osoba, kterou dítě dobře zná.

Zanedbávání dítěte znamená takový nedostatek péče, který zapříčiňuje vážnou újmu na vývoji dítěte, a to v oblasti tělesné i duševní. Může se jednat o zanedbávání tělesné, kdy nejsou uspokojovány tělesné potřeby dítěte (nedostatek jídla, oblečení...), o zanedbávání citové, kdy jde o neuspokojování citových potřeb, kdy dítě trpí nedostatkem náklonnosti a lásky. Další formou je pak zanedbávání výchovy a vzdělání – kdy jde o neustálé neodůvodněné absence ve škole, nepřiměřené dětské práce, které

brání naplňování vzdělávání a zanedbávání dozoru, kdy je dítě ponecháno bez adekvátního dozoru.

Šikanováním je agrese jak fyzického, tak i verbálního rázu. Jde o agresivní chování jedince vůči jedinci slabšímu buďto fyzicky, nebo slabost spočívá v závislém postavení.

Systémovým týráním je myšleno týráním dítěte tím systémem, který původně vznikl na ochranu dítěte. Může jít např. o opakovaná a nadbytečná lékařská vyšetření, nadbytečná traumata způsobená dítěti při kontaktu s policejním či soudním systémem (opakování výslechů, konfrontace s dospělým) apod.

V sekundární viktimizaci jde o druhotné zraňování dítěte nadbytečné psychické zátěží v průběhu vyšetřování pro syndrom CAN = kdy se dítě jako oběť trestného činu stává ještě obětí vyšetřování. (např. nedůvěra v to, co dítě říká, přenášení zodpovědnosti na dítě, odebrání dítěte z rodiny apod.).

Münchhasenuv syndrom by proxy je tzv. vymyšlení si, či zveličování příznaků somatického či duševního onemocnění nebo postižení a v důsledku toho opakování vyšetření či léčení v míře, která neodpovídá objektivní skutečnosti. Tyto problémy může dospělý, např. rodič přenést na dítě. Dospělá osoba pak v takovém případě těží nějaké výhody (např. pobírá dávky, okolí jej lituje apod.). (**Syndrom CAN, online**)

1.10.11 Rizikové sexuální chování a prostituce

Prostitucí se rozumí pohlavní styk s jinými osobami za úplatu (pohlavním stykem se rozumí jak soulož, tak i všechny formy ukájení pohlavního pudu jiné osoby stejného nebo opačného pohlaví tělesným stykem). (**Hála, 2005**) Nerozlišuje se zde, zda jde o materiální, či peněžitou úhradu. Prostitucí se obvykle rozumí prostituce ženská, existuje však i prostituce mužská a dětská (dnes úměrně rozšířená). Současná forma prostituce má kořeny již ve středověku. Dnes se ale prostituce téměř přeorientovala na to, co lez těžko nalézt ve vlastní společenské vrstvě a věkové skupině, a to na naplňování „úchylných“ přání. Prostituce tak přešla od soulože k perverznímu styku spojenému často se sadismem, masochismem apod. (**Bartlová, 1998**)

1.11 Prevence kriminality

1.11.1 Obecná prevence

Prevenci obecně lze rozdělit na prevenci primární, sekundární a terciální.

- Primární prevence – cílem primární prevence je předcházet nežádoucím jevům tam, kde se problém dosud neobjevil, tato prevence je zaměřena proti konkrétnímu riziku (např. první kontakt jedince s drogou, kriminalita, promiskuita, apod. ...), soustřeďuje se na tzv. „zdravou populaci“.

- Sekundární prevence – tato prevence se zaměřuje na rizikovou skupinu, která je již ohrožená, hledá řešení vzniklého problému (např. léčba závislosti, snaha eliminovat zdravotní důsledky, otrava, různé infekce), napomáhá jedinci k návratu do běžného života (prostřednictvím odborné pomoci – lékařské a psychosociální poradenství, terapie).

- Terciální prevence – zaměřuje se na jedince s rizikovým jednáním s cílem minimalizovat důsledky negativního jevu, v širším pojetí jde o ochranu společnosti před následky rizikového chování jedinců, u nichž se negativní jev projevil a nedaří se jej z jakéhokoliv důvodu zvládnout (výměnný a metadonový program, poskytování kondomů zdarma apod...) (**Kozmová , online**)

Prevenci lze podle obsahového zaměření dělit na prevenci sociální, prevenci situační a prevenci viktimmnosti.

Prevence sociální stojí v popředí zájmů, měla by to být zejména humanizace života a těch prostředí, v nichž probíhají procesy socializace a sociální integrace. Těmito jsou hlavně: rodina, škola, sféra profesionální přípravy práce, volného času, společenství, místa bydliště apod. ... Z toho vyplývá, že sociální prevence je do značné míry prevencí kriminality mládeže. Součástí sociální prevence je i zdokonalení činnosti těch subjektů, které odpovídají za sociální integraci, resocializaci a rehabilitaci pachatelů. Svým způsobem sem patří kupř. i problematika účinnosti trestů, alternativ k trestům, různých výchovných opatření, vězeňství a výchovných ústavů, postpenitenciární péče a postpenitenciárního zacházení – tedy problematika penologická. (**Novotný a kol., 1996**)

Primární prevence sociální je zaměřována na výchovné, vzdělávací, osvětové a poradenské aktivity pozitivně ovlivňující mládež a optimalizující podmínky mládeže. Sekundární prevence sociální je zaměřována na včasnou identifikaci potenciálních pachatelů s cílem dosáhnout intervence dříve, než dojde ke spáchání trestného činu, ale také na včasnou identifikaci sociálně patologických jevů (drogové závislosti, záškoláctví, gamblerství, vandalismus, etnické konflikty apod.)

Terciální sociální prevence je zaměřována na ukládání a výkon trestů a ochranných opatření, na zavádění sociální práce do trestní justice. Dále pak na informační, organizační, poradenské a sociální opatření motivovaných jednotlivců k jejich rehabilitaci a nové integraci do společnosti. **(Zoubková, 2002)**

K sociální prevenci patří také zvyšování vzdělanosti, kulturnosti, vytváření návyků na užitečné využívání volného času, zlepšování sociálního klimatu, potírání alkoholismu, včasné řešení domácího násilí, fyzické násilí na dětech nahrazovat oceňováním žádoucího jednání, intenzivní výchovnou péčí o mládež u zaostalých rodin, zavedení terénního sociálního pracovníka, správná interpretace odsuzovaného jednání ve sdělovacích prostředcích, správná výchova na všech stupních škol, výchova k manželství a rodičovství. **(Obecná kriminalita, online)**

Prevence situační je pak orientována na odstraňování příležitostí pro páchaní trestných činů a na globální omezování kriminogenních situací. Tato prevence usiluje o zvýšení rezistence obyvatelstva vůči kriminalitě a o zvýšení rizika dopadení a odhalení pro potenciální pachatele, kteří si toto zvýšené riziko musí také uvědomovat. **(Novotný a kol., 1996)**

Primární prevence situační je zaměřována na zlepšení bezpečnostní situace na území celého státu, a to prostřednictvím informačních, organizačních, ekonomických a technických opatření.

Sekundární prevence situační je zaměřována na zlepšení bezpečnostní situace v rizikových oblastech (například ve větších městech, sídlištích, nádražích a pod...)

Terciální prevence situační je zaměřená na zlepšení bezpečnosti v místech postižených vysokou kriminalitou... **(Zoubková, 2002)**

Prevence situační sleduje především, aby si potenciální pachatelé uvědomovali, že očekávaný prospěch, který má přinést spáchání deliktu, je nižší než újma, která jim hrozí z případného odhalení a dopadení, že tedy riziko, plynoucí z trestného činu, je neúměrně vysoké. **(Novotný a kol, 1996)**

Situační prevencí je také omezování příležitostí k páčání trestné činnosti, tedy zvýšení zabezpečení fyzického nebo zabezpečovacího zařízení, označení majetku neodstranitelnou značkou, nahrazování mincí telefonními kartami, přítomnost policejních hlídek, zajištění patřičné viditelnosti na veřejných prostranstvích, odstranění překážek viditelnosti, zavádění kamerových systémů, zřizování vrátných, zavádění bezhotovostního styku, řešit dostupnost či nedostupnost zbraní, apod. **(Obecná kriminalita, online)**

Prevence viktimitnosti se zvláště zaměřuje na opatření, směřující ke zvýšení veřejného pořádku a bezpečnosti, ke zdokonalení schopnosti obyvatelstva vyhýbat se nebezpečí viktimitizace. Patří sem i výcvik přiměřeného chování za akutně hrozícího nebezpečí. Posléze sem spadají všechna opatření k nápravě následků viktimitizace. **(Novotný a kol., 1996)**

Primární prevence viktimitnosti je zaměřována na zvyšování pocitu větší odpovědnosti mládeže za vlastní jednání a informování mládeže o způsobech zajištění osobní bezpečnosti, např. osvětou ve školách, masmédiích apod..

Sekundární prevence viktimitnosti je zaměřená na informování a výcvik sociálních skupin a jednotlivců ohrožených viktimitizací.

Terciální prevence viktimitnosti je zaměřena na informování a výcvik mládeže s cílem bránit jejich opakované viktimitizaci. Je zaměřena na rehabilitaci té mládeže, která se již stala obětí trestné činnosti, zajišťování právní ochrany osob, které trestnou činnost proti dětem oznámí nebo překazí. **(Zoubková, 2002)**

Viktimitologická prevence se například také zabývá tím, že u skupin, které jsou více ohroženy, zabezpečuje výcvik technik chování v situacích bezprostředního přepadení, informovanost veřejnosti o tom, jak se vystříhat nebezpečí (náhodné navazování známostí pod vlivem alkoholu, vpouštění cizích lidí do bytu, apod.). Podpora

oznamování trestné činnosti. Osvětlení veřejnosti – prvků nutné obrany a krajní nouze.

(Obecná kriminalita, online)

V České republice je prevence kriminality organizovaná na třech úrovních :

- Na meziresortní úrovni – těžiště spočívá ve vytváření preventivní politiky vlády ve vztahu k tradiční (obecné) kriminalitě a koordinace preventivních činností jednotlivých resortů zastoupených v Republikovém výboru pro prevenci kriminality a podněcování aktivit nových.

- Na resortní úrovni – programy prevence kriminality vycházejí z věcné působnosti jednotlivých ministerstev, obohacují jejich běžné činnosti o nové prvky a přístupy a ovlivňují tvorbu příslušné legislativy.

- Na místní úrovni – do níž jsou zapojeny orgány veřejné správy, policie, nevládní organizace a další instituce působící v obcích. Podstatou systému prevence kriminality na místní úrovni je optimální rozložení působnosti v oblastech sociální a situační prevence s ohledem na místní situaci, potřeby i možnosti. **(Bezpečnost a prevence, online)**

Schéma prevence kriminality mládeže:

- **Primární prevence** – zaměřená na celou mladou generaci.
- **Sekundární prevence** – zaměřená na rizikové skupiny mládeže.
- **Terciální prevence** – zaměřená na ty osoby, které se již kriminálních činů dopustily nebo se staly jejich obětí.

Tabulka č.2

PREVENCE	Primární	Sekundární	Terciální
Sociální <i>(orientovaná na společenské faktory)</i>	Opatření směřující k podpoře hodnotového systému odmítajícího nezákonné jednání;	Velmi různá, úzce cílená opatření zaměřená na konkrétní druhy rizikových skupin v rozlišení dle věku, míry a druhu ohrožení, teritoria a pod...;	Ukládání trestů a ochranných opatření a resocializační opatření uplatňovaná v průběhu výkonu trestu odnětí svobody i po propuštění;
Situační <i>(orientovaná na omezování kriminogenních situací a na zvýšení pravděpodobnosti odhalení pachatele)</i>	Zvyšování informovanosti o možnosti obrany proti kriminalitě a o správném chování v případě výskytu trestného činu;	Zhoršení podmínek pro páčání kriminality a opatření organizační (zvyšování profesionality policistů);	Zvýšení míry objasňenosti trestných činů a zhoršení podmínek pro páčání konkrétních druhů kriminality;
Viktimmnosti <i>(orientovaná na bezpečné jednání)</i>	Zvyšování informovanosti o možnosti ochrany proti nejčastěji se vyskytujícím druhům kriminality a o správném chování v případě ohrožení trestným činem;	Cílené zvyšování informovanosti o možnosti ochrany proti nejčastěji se vyskytujícím druhům kriminality;	Psychologická, zdravotní a právní pomoc a poradenství, odškodňování obětí;

(Zoubková, 2002)

1.11.2 Prevence v rodině

Mezi obecné zásady prevence v rodině patří:

- Získání důvěry dítěte a umění mu naslouchat,
- opatření si potřebných informací a naučení se s dítětem o nich informovaně hovořit,
- předcházení nudě, pomoc dítěti najít dobré a bezpečné zájmy a záliby,
- pomoci dítěti přijmout kladné hodnoty,
- vytvářet a soustavně prosazovat zdravá rodinná pravidla,
- pomoci dítěti bránit se špatné společnosti a naopak si najít dobré přátele,
- posilovat zdravé sebevědomí dítěte,
- dobrá je spolupráce při výchově s dalšími dospělými v rodině, ve škole i v místě bydliště; pokud má dítě nějaké zdravotní psychologické problémy nebo návykové problémy, vyhledejte co nejdříve odbornou pomoc. **(Nešpor, online)**

Dětem je potřeba zachovat dětství. To, že dětství zachováno není a my jej dětem bereme se děje několika způsoby:

- mediální lavinou – denně jsou zprávy v médiích plné hrůzy, strachu, neštěstí a bolesti. Zbytečně (prostřednictvím televize) zahrnujeme své děti negativními informacemi, které jim nic neříkají a s nimiž se nemohou vyrovnat; nejsou k tomu v žádném případě vybaveny.

- Přepřelánovaným životem – přebytek nejrůznějších kulturních, sportovních, hudebních a vzdělávacích činnostech. Když se ke všem činnostem připočtou ještě domácí úkoly, pak dítěti zbývá málo času na to jen tak „býti dítětem“.

- Přepřelávanými rodiči. Aby si děti mohly všechny činnosti (často drahé) dovolit, musí rodiče vydělat hodně peněz. To zabere hodně času a energie a na kontakt s dětmi pak zbývá času a energie málo. **(Biddulph , 1999)**

V rámci primární prevence, zaměřené na předcházení vzniku poruch, se její těžiště přenáší zejména do výchovy v rodině a škole. V rámci této prevence se sleduje kvalitní

náplň volného času dětí a jejich vztahy s vrstevníky. (**Sociálně patologické jevy, online**)

Některé rodiče uvrhne příchod dítěte do rodiny do stavu horečnaté činnosti, začnou přestavovat dům, pracovat přesčas, aby se dítěti ušetřilo na školné, snaží se mu dát vše, co si myslí, že potřebuje. Dítě však ze všeho nejvíce potřebuje rodiče! (**Biddulph, 1999**)

1.12 Statistiky

V roce 2002 provedl institut pro kriminologii a sociální prevenci na vybraných a okresních státních zastupitelstvích v průběhu jednoho roku kriminologický průzkum celkové kriminality mladistvých pachatelů. Analyzovány byly údaje o 484 obžalovaných mladistvých. Z výzkumu vyplynulo, že jen malá část mladistvých pachatelů se dopouští závažné trestné činnosti, převažující většina se dopouští méně závažných trestných činů, dominují trestné činy majetkové povahy s nižší mírou způsobené škody. (pouze 8% pachatelů získalo svou trestnou činností kořist vyšší než 25 000 Kč); mezi pachateli převažují chlapci – poměr 9:1. Trestná činnost je většinou páchaná ve skupině. Značné škody jsou způsobeny násilným a neodborným jednáním, kterým se pachatelé odcizovaných věcí zmocňují. V době páchaní trestné činnosti byl každý pátý mladistvý žákem základního – v převažující většině zvláštního – školství, více než čtvrtina pachatelů byla bez zaměstnání. (**Bublan, 2004**)

Nárůst dětské kriminality a brutality po roce 1989 je z části psychologicko-mediální dojem. Je nutné oddělit kvantitu od kvality. Před listopadem o ní média téměř nereferovala, takže jako by neexistovala. Podle policie u nás nyní kriminalita nezletilých a mladistvých po rychlém nárůstu v polovině devadesátých let ubývá. Nikdo ale zatím neví, jestli jde o dlouhodobý trend. Jinou věcí je kvalita – dětská brutalita. Ta se určitě zvýšila s tím, jak se zvýšila brutalita dospělých. (**Holec, 2005**)

1.12.1 Trestné činy podle krajů

Tabulka č. 3

ČR, kraje	zjištěné trestné činy celkem	hospodářská kriminalita	Obecná kriminalita	Trestné činy na 1000 obyvatel
Česká republika	343 687	43 738	277 276	34
Hl.m. Praha	95 731	9 810	83 211	81
Středočeský	37 208	3 248	31 460	32
Jihočeský	16 752	2 634	12 668	27
Plzeňský	15 138	1 776	12 277	28
Karlovarský	10 081	1 219	8 043	33
Ústecký	32 751	4 781	25 377	40
Liberecký	15 037	1 897	11 986	35
Královéhradecký	11 674	2 087	8 577	21
Pardubický	10 288	1 651	7 777	20
Vysočina	7 993	1 167	6 129	16
Jihomoravský	30 878	3 999	24 572	27
Olomoucký	14 841	2 169	11 277	23
Zlínský	10 176	1 567	7 524	17
Moravskoslezský	35 139	5 733	26 398	28

(Český statistický úřad)

V trestné činnosti má Praha, jako hlavní město České republiky absolutní prvenství. Po ní následuje kraj Středočeský, Moravskoslezský, Ústecký, Jihomoravský, Jihočeský, Plzeňský, Liberecký, Olomoucký, Královéhradecký, Pardubický, Zlínský a na předposledním – 13. místě – kraj Karlovarský. Nejnižší počet zjištěné trestné činnosti byl zaznamenán na Vysočině.

1.12.2 Trestné činy podle okresů

Tabulka č. 4

Karlovarský kraj, okresy	Zjištěné trestné činy celkem	Hospodářská kriminalita	Obecná kriminalita	Trestné činy na 1000 obyvatel	Objasněné trestné činy
Cheb	2 730	363	2 131	30	1 425
Karlovy Vary	4 746	504	3 996	39	2 256
Sokolov	2 605	352	1 916	27	1 870

Celkem bylo v Karlovarském kraji vyšetřováno za poslední rok 128 nezletilých 294 mladistvých pachatelů. **(Český statistický úřad)**

Mezi okresy mají Karlovy Vary prvenství, a to jak v počtech zjištěných trestných činů hospodářské, tak i obecné kriminality.

1.12.3 Vybrané ukazatele za jednotlivé okresy karlovarského kraje

Tabulka č. 5 -Karlovy Vary

Rozloha	1 628 km ²
Počet obyvatel	120 778
Obyvatelé ve věku: 0-14 let	14,4 %
15-64 let	71,4 %
65 let a více	14,2 %
Průměrný věk obyvatel	40,0 let
Sňatky	639
Rozvody	508
Průměrný počet zaměstnanců celkem	30 988
Průměrná hrubá měsíční mzda zaměstn.	15 713 Kč
Uchazeči o zaměstnání	7 181
Volná pracovní místa	460
Míra registrované nezaměstnanosti	10,06 %
Zjištěné trestné činy	4 746

(Český statistický úřad)

Tabulka č. 6 -Cheb

Rozloha	933 Km2
Počet obyvatel	90 117
Obyvatelé ve věku: 0-14 let	15,1 %
15-64 let	72,4 %
65 a více	12,5 %
Průměrný věk obyvatel	39,0 let
Sňatky	406
Rozvody	350
Průměrný počet zaměstnanců celkem	19 765
Průměrná hrubá měsíční mzda zaměstn.	15 590
Uchazeči o zaměstnání	4 292
Volná pracovní místa	410
Míra registrované nezaměstnanosti	8,14 %
Zjištěné trestné činy	2 730

(Český statistický úřad)

Tabulka č. 7 - Sokolov

Rozloha	754 Km2
Počet obyvatel	93 379
Obyvatelé vě věku : 0-14 let	16,3 %
15-64 let	72,1 %
65 a více	11,6 %
Průměrný věk obyvatel	38,1 let
Sňatky	538
Rozvody	334
Průměrný počet zaměstnanců celkem	20 681
Průměrná hrubá měsíční mzda zaměstnan.	16 829
Uchazeči o zaměstnání	6 544
Volná pracovní místa	336
Míra registrované nezaměstnanosti	12,73
Zjištěné trestné činy	2 605

(Český statistický úřad)

*1.12.4 Kriminalita nezletilých a mladistvých za období od 1.1 – 31.12. 2006
v karlovarském kraji*

Karlovarský kraj:

Tabulka č. 8 - Vraždy:

	Nezletilí 1-14 let	Mladiství 15-17 let
Vraždy	0	0

(MV)

Tabulka č. 9 - Násilné trestné činy:

	Nezletilí 1-14 let	Mladiství 15-17 let
<i>Loupeže</i>	5	20
<i>Úmyslné ublížení na zdraví</i>	3	10
<i>Nebezpečné vyhrožování</i>	0	1
<i>Vydírání</i>	4	7
<i>Omezování a zbavení osobní svobody</i>	0	1
<i>Porušování domovní svobody</i>	2	0
Násilné trestné činy celkem	14	39

(MV)

Z celkového počtu 53 násilných trestných činů byl zjištěn největší počet loupeží – u nezletilých se tento trestný čin vyskytl celkem pětkrát, u mladistvých dvacetkrát.

Tabulka č. 10 - Mravnostní činy:

	Nezletilí 1-14 let	Mladiství 14-17 let
<i>Znásilnění</i>	0	1
<i>Pohlavní zneužívání</i>	2	3
<i>Ublížení na zdraví pohlavní nemoci z nedbalosti</i>	1	0
<i>Kuplířství</i>	0	2
Mravnostní činy celkem	3	6

(MV)

Z celkového počtu 9 mravnostních činů byl zjištěn největší podíl mravnostních trestných činů pohlavního zneužívání – u nezletilých dva a u mladistvých tři.

Tabulka č. 11 - Krádeže vloupáním:

<i>Krádeže vloupáním do:</i>	Nezletilí 1-14	Mladiství 14-17
<i>Obchodu</i>	0	2
<i>Restaurace a hostince</i>	0	2
<i>Do obj. st. um. předmětů</i>	0	1
<i>Do poklad. a pancéř.skříní</i>	0	1
<i>Do výpočetních středisek</i>	0	1
<i>Do škol</i>	0	3
<i>Do bytů</i>	2	9
<i>Do chat</i>	1	2
<i>Do rodinných domů</i>	0	4
<i>Do ostatních objektů</i>	15	43
Krádeže vloupáním celkem	18	68

(MV)

Trestná činnost krádeže vloupáním byla nejvíce zaznamenána u krádeže vloupáním do bytu a do ostatních objektů. Celkově se jednalo o 86 krádeží vloupáním.

Tabulka č. 12 - Krádeže prosté:

	Nezletilí 1-14 let	Mladiství 14-17 let
<i>Kapesní krádeže</i>	<i>1</i>	<i>4</i>
<i>Krádeže jiné na osobách</i>	<i>4</i>	<i>2</i>
<i>Krádeže motorových vozidel dvoustopých</i>	<i>2</i>	<i>27</i>
<i>Krádeže motorových vozidel jednostopých</i>	<i>1</i>	<i>0</i>
<i>Krádeže věcí z automobilů</i>	<i>4</i>	<i>29</i>
<i>Krádeže součástek motorových vozidel</i>	<i>0</i>	<i>6</i>
<i>Krádeže jízdních kol</i>	<i>2</i>	<i>4</i>
<i>Krádeže v bytech</i>	<i>5</i>	<i>11</i>
<i>Krádeže věcí na nádražích</i>	<i>0</i>	<i>1</i>
<i>Krádeže v objektech se starožit. a umělec. Předměty</i>	<i>0</i>	<i>1</i>
<i>Krádeže v jiných objektech</i>	<i>4</i>	<i>17</i>
<i>Krádeže ostatní</i>	<i>4</i>	<i>19</i>
Krádeže prosté celkem	27	121

(MV)

Z celkového počtu 148 prostých krádeží spáchaných v Karlovarském kraji, byl zjištěn největší podíl mladistvých na krádežích z automobilů a u nezletilých šlo o krádeže z bytů.

Tabulka č. 13 - Majetkové činy:

	Nezletilí 1-14 let	Mladiství 14-17 let
<i>Zpronevěra</i>	0	1
<i>Poškození cizí věci</i>	1	3
Majetkové činy celkem (krádeže prosté + krádeže vloupáním + zpronevěra a poškození cizí věci)	46	193

(MV)

Z celkového počtu majetkových trestných činů 239 vedou krádeže do různých objektů a krádeže z automobilů.

Tabulka č. 14 - Ostatní kriminální činy:

	Nezletilí 1-14 let	Mladiství 14-17 let
<i>Výtržnictví</i>	2	10
<i>Sprejerství</i>	1	5
<i>Nedovolená výroba a držení psychotropních látek a jedů</i>	0	9
<i>Maření výkonu úředního rozhodnutí</i>	0	5
<i>Překupnictví a přechovávání – podílnictví</i>	0	3
Ostatní kriminální činy celkem	3	32

(MV)

Z celkového počtu 35 ostatních trestných činů je zaznamenán nejvyšší počet trestné činnosti výtržnictví a to jak u nezletilých, tak u mladistvých.

Tabulka č.15 - Zbývající kriminalita:

	Nezletilí 1-14 let	Mladiství 14-17 let
<i>Dopravní nehody silniční z nedbalosti</i>	0	2
<i>Ublížení na zdraví z nedbalosti</i>	1	1
<i>Šíření poplašné zprávy</i>	1	0
<i>Ostatní trestná činnost</i>	5	51
Zbývající kriminalita celkem	7	54

(MV)

Z celkového počtu 61 zbylé kriminality jsou u mladistvých častější dopravní nehody z nedbalosti, u dětí pak ublížení na zdraví z nedbalosti a šíření poplašné zprávy, dále pak ostatní trestná činnost.

Tabulka č. 16 - Hospodářské činy celkem:

	Nezletilí 1-14 let	Mladiství 14-17 let
<i>Padělání a pozměňování veřejné listiny</i>	1	0
<i>Neoprávněné držení platební karty</i>	1	4
<i>Používání autorského práva</i>	0	1
<i>Úvěrový podvod</i>	0	3
Hospodářské činy celkem	2	8

(MV)

Z celkového počtu 10 hospodářských trestných činů v Karlovarském kraji je u mladistvých nejčastěji páchán trestný čin neoprávněné držení platební karty, hned za tímto trestným činem stojí úvěrový podvod, u dětí jde pak nejčastěji o padělání a pozměňování veřejné listiny a též o neoprávněné držení platební karty.

1.12.5 Statistika kriminality za období od 1.1 – 31.12 2006 v České republice

Česká republika

Tabulka č. 17 - Vraždy :

	<i>Nezletilí 1-14 let</i>	<i>Mladiství 14-17 let</i>
<i>Vraždy motivované osobními vztahy</i>	0	2
<i>Vraždy novorozence matkou</i>	0	1
<i>Vraždy ostatní</i>	1	1
Vraždy celkem	1	4

(MV)

Z celkového počtu 5 vražd na území České republiky, vedou vraždy motivované osobními vztahy, a to mladistvými.

Tabulka č. 18 - Násilné činy :

	<i>Nezletilí 1-14 let</i>	<i>Mladiství 14-17 let</i>
<i>Únos</i>	0	1
<i>Loupeže</i>	238	450
<i>Loupeže na finančních institutech</i>	1	0
<i>Násilí na veřejných činitelích mimo policie</i>	0	2
<i>Násilí na policistovi</i>	2	22
<i>Násilí na obec.pol.</i>	0	4
<i>Úmyslné ublížení na zdraví</i>	127	296
<i>Rvačky</i>	0	2
<i>Násilí a vyhrožování proti skupině osob</i>	3	5
<i>Nebezpečné vyhrožování</i>	20	30
<i>Vydírání</i>	101	93
<i>Omezování a zbavení osobní svobody</i>	12	9
<i>Porušování domovní svobody</i>	38	69
<i>Týrání osoby žijící ve společném obydlí</i>	0	3
<i>Útisk</i>	1	0
Násilné trestné činy celkem	544	990

(MV)

Z celkem spáchaných 1 534 násilných trestných činů bylo za rok 2006 na území České republiky spácháno nejvíce trestných činů loupeže, a to jak u mladistvých, tak i u nezletilých.

Tabulka č. 19 - Mravnostní činy:

	<i>Nezletilí 1-14 let</i>	<i>Mladiství 14-17 let</i>
<i>Znásilnění</i>	5	21
<i>Pohlavní zneužívání</i>	60	139
<i>Ostatní pohlavní úchytky</i>	1	9
<i>Ohrožování mravnosti</i>	7	1
<i>Ublížení na zdraví pohlavní nemocí z nedbalosti</i>	1	0
<i>Kuplířství</i>	0	4
<i>Souložení mezi příbuznými</i>	0	1
Mravnostní činy celkem	74	175

(MV)

Z celkového počtu 249 mravnostních trestných činů spáchaných nezletilými a mladistvými na území České republiky bylo spácháno nejvíce trestných činů pohlavního zneužívání a to jak u nezletilých, tak u mladistvých.

Tabulka č. 20 - Krádeže vloupáním:

<i>Krádeže vloupáním do:</i>	<i>Nezletilí 1-14 let</i>	<i>Mladiství 14-17 let</i>
<i>Obchodu</i>	46	136
<i>výkladních skříní</i>	6	7
<i>restaurací - hostinců</i>	24	97
<i>ubytovacích objektů</i>	7	8
<i>Kiosků</i>	52	106
<i>jídelen, závodní kuchyně, stravovacích zařízení</i>	1	7
<i>objektů st.um. předmětů</i>	0	4
<i>kulturních objektů</i>	3	4
<i>pokladnic a pancéřových skříní</i>	0	5
<i>výpočetních středisek</i>	0	2
<i>Škol</i>	37	56
<i>Bytů</i>	91	107
<i>Chat</i>	71	165
<i>rodinných domů</i>	53	152
<i>ostatních objektů</i>	251	716
Krádeže vloupáním celkem	642	1572

(MV)

Z celkového počtu 2 214 krádeží vloupáním bylo spácháno nejvíce trestných činů vloupáním do bytů a ostatních objektů u nezletilých a u mladistvých trestný čin krádeže vloupáním do chat a ostatních objektů.

Tabulka č. 21 - Krádeže prosté:

<i>Krádeže:</i>	<i>Nezletilí 1-14 let</i>	<i>Mladiství 14-17 let</i>
<i>Kapesní</i>	271	160
<i>Na jiných osobách</i>	177	165
<i>mezi zaměstnanci na pracovišti</i>	0	3
<i>motorových vozidel dvoustopých</i>	79	456
<i>motor. voz.jednostopých</i>	38	79
<i>věcí z automobilů</i>	74	359
<i>součástech motor. vozidel</i>	13	76
<i>jízdních kol</i>	27	96
<i>v bytech</i>	70	180
<i>věcí na nádražích</i>	4	9
<i>během jízdy v dopr. Prostředcích</i>	1	2
<i>v objektech se starož. a um. Předmětech</i>	1	6
<i>v jiných objektech</i>	196	505
<i>krádeže ostatní</i>	93	237
Krádeže prosté celkem	1 044	2 333

(MV)

Z celkového počtu 3 377 prostých krádeží na území České republiky bylo spácháno nezletilými nejvíce trestných činů krádeží kapesních a mladistvími dvoustopých vozidel.

Tabulka č. 22 - Majetkové činy.

	<i>Nezletilí 1-14 let</i>	<i>Mladiství 14-17 let</i>
<i>Podvod</i>	4	31
<i>Zpronevěra</i>	3	13
<i>Neoprávněné užívání cizí věci</i>	3	23
<i>Zatajení věci</i>	18	33
<i>Poškození cizí věci</i>	106	154
Majetkové činy celkem (+ krádeže vloupáním a prosté krádeže)	1 820	4 159

(MV)

Celkově 5 979 majetkových trestných činů – vedou opět krádeže dvoustopých vozidel a kapesní krádeže.

Tabulka č. 23 - Ostatní kriminální činy celkem:

	<i>Nezletilí 1-14 let</i>	<i>Mladiství 14-17 let</i>
<i>Výtržnictví</i>	85	192
<i>Výtrž. Na sportovních a veřejných akcích</i>	0	3
<i>Sprejerství</i>	132	363
<i>Podávání alkoholických nápojů mládeži</i>	2	5
<i>Ohrožování mravní výchovy mládeže</i>	0	4
<i>Nedovolená výroba a držení psychotropních l. a jedů</i>	99	193
<i>Šíření toxikománie</i>	12	23
<i>Požáry</i>	24	10
<i>Nedovolené ozbrojování</i>	3	7
<i>Maření úředního rozhodnutí</i>	22	270
<i>Překupnictví a přechovávání - podílnictví</i>	28	73
Ostatní kriminální činy celkem	407	1 143

(MV)

Z celkového počtu 1 550 ostatních trestných činů bylo nejvíce spácháno trestného činu sprejerství, a to jak u mladistvých, tak i u nezletilých.

Tabulka č. 24 - Zbývající kriminalita:

	<i>Nezletilí 1-14 let</i>	<i>Mladiství 14-17 let</i>
<i>Nadržování</i>	0	2
<i>Silniční dopravní nehoda z nedbalosti</i>	13	105
<i>Kombinovaná nehoda z nedbalosti (silnič.-želez.)</i>	0	1
<i>Ublížení na zdraví z nedbalosti</i>	10	4
<i>Ohrožení pod vlivem návykových látek, opilství</i>	1	15
<i>Zanedbávání povinné výživy</i>	0	1
<i>Sdělení nepravdivé informace</i>	0	1
<i>Týrání zvířat</i>	4	2
<i>Víření poplašné zprávy</i>	29	19
<i>Hanobení národnosti, přesvědčení a rasy</i>	2	5
<i>Podněcování k ras-. a nár.nenávisti</i>	0	1
<i>Podpora a propagace hnutí</i>	6	13
<i>Ostatní trestná činnost</i>	79	689
Zbývající krim.celkem	144	858

(MV)

Ze zbývající kriminality, spáchané v celkovém počtu 1 002 byl spáchán mladistvými nejčastěji trestný čin silniční dopravní nehody z nedbalosti a nezletilými nejčastěji trestný čin šíření poplašné zprávy.

Tabulka č. 25 - Hospodářské činy:

	<i>Nezletilí 1-14 let</i>	<i>Mladiství 14-17 let</i>
<i>Krádež</i>	0	10
<i>Ochrana měny</i>	5	38
<i>Poškození věřitele</i>	0	1
<i>Padělání a pozměňování veřejné listiny</i>	1	10
<i>Neoprávněné užívání motorových vozidel</i>	0	1
<i>Zpronevěra</i>	0	2
<i>Podvod</i>	1	7
<i>Ostatní trestné činy proti měně</i>	0	1
<i>Neoprávněné užívání platební karty</i>	87	117
<i>Rozkr. Přepř. Zásilek-silničních</i>	0	3
<i>Podílnictví</i>	1	1
<i>Porušování práv k ochranné známce</i>	0	38
<i>Porušování autorských práv</i>	3	16
<i>Úvěrový podvod</i>	1	31
<i>Ostatní hospodářské trestné činy</i>	2	4
Hospodářské činy celkem	101	280

(MV)

Z celkového počtu 381 hospodářských trestných činů bylo v roce 2006 spácháno nejvíce trestných činů neoprávněného užívání platební karty a to i mladistvými, tak i nezletilými.

2. CÍL PRÁCE

Na základě zpracování diplomové práce s tématem „Fungující rodina jako prevence kriminality dětí a mládeže“ byly stanoveny tyto hlavní a dílčí cíle práce:

2.1 Hlavní cíl práce

Cílem diplomové práce je popsat problematiku „Fungující rodiny jako nejúčinnější prevence kriminality dětí a mládeže“, popřípadě vytvoření hypotéz.

2.2 Dílčí cíle práce

Stanovení „desatera výchovy v rodině jako prevence kriminality“. Srovnání statistických dat Karlovarského kraje s ostatními kraji, Českou republikou a ostatními vybranými ukazateli.

3. METODIKA

3.1 Použitá metoda

V rámci kvalitativního výzkumu bylo využito metod sekundární analýzy dat – zpracování případových studií prostřednictvím dokumentace a doplňujících rozhovorů s kurátorem pro mládež.

V případových studiích bylo zkoumáno zejména rodinné prostředí, ze kterého děti a mládež pocházejí a další skutečnosti ovlivňující páchaní kriminálních trestných činů.

Případové studie jsou pro přehlednost na konci doplněny grafy, kde jsou vyznačeny nejdůležitější skutečnosti, které se v jednotlivých případech vyskytují.

3.2 Charakteristika souboru

V případových studiích se jedná o děti a mládež z Karlovarského kraje, vedených na oddělení sociálně právní ochrany dětí. Při zpracovávání případových studií byla figurujícím osobám kvůli anonymitě změněna jména.

Jedná se o dvě dívky a osm chlapců, jež se dopustily nějakého trestného činu ve věku nedosahujícím osmnácti let. Průměrný věk těchto dětí je 15,9 let.

4. VÝSLEDKY

4.1 Případové studie

Lukáš, 17 let

Lukáš žije s rodiči a třemi sourozenci, dvěma bratry 19 a 21 let a sestrou 15 let, ve společné domácnosti. Rodina žije samostatně v obecním bytě (kategorie bytu I.). V bytě tedy trvale žije 6 osob, rodina nemá žádné další příbuzné. Otec nezletilého je v invalidním důchodu (oboustranná hluchota), matka je vedená jako uchazečka o zaměstnání na úřadu práce. Dětství nezletilého se obešlo bez větších výchovných problémů. Povinnou školní docházku ukončil nezletilý v základní škole speciální, odkud měl nastoupit na střední odborné učiliště, kam ale nenastoupil a ani se nezaregistroval na úřadu práce. Na nátlaky rodičů nastoupil do porcelánky jako pomocná síla, kam ale docházel necelý měsíc a pro časté a neomluvené absence byl vyhozen. Výchovné problémy začali v době, kdy Lukáš zanedbával povinnou školní docházku. Rodiče byli sankcionováni přestupkovou komisí na úseku školství za zanedbávání povinné školní docházky. Za nedlouho po té, matka odešla ze společné domácnosti ke známé, manžel se následně pokusil spáchat sebevraždu. Po pokusu následovala léčba na psychiatrickém oddělení. Bylo zjištěno, že matka je psychicky nemocná, léčí se též na psychiatrii. Z důvodu situace obou rodičů, nejsou tito schopni zabezpečit řádnou výchovu svých dětí. V srpnu roku 2006 byl mladistvý obviněn ze spáchání trestného činu, a to, že poskytl zdarma svým vrstevníkům marihuanu ke společnému kouření, tedy neoprávněně jinému opatřil omamnou a psychotropní látku, čímž spáchal provinění nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů, podle § 187 odst.1 trestního zákona. Od uložení trestního opatření se podmíněně upustilo, soudně byla stanovena zkušební doba na jeden rok.

Podle opisu z rejstříku trestů nebyl Lukáš do současné doby soudně trestán. Mladistvému bylo uloženo výchovné opatření k tomu, aby vedl řádný život, byl nad ním stanoven dohled probačního úředníka, který měl kontrolovat a usměrňovat další vývoj obžalovaného v průběhu soudem stanovené zkušební doby. V prosinci roku 2006 byl

orgánem sociálně-právní ochrany dětí podán návrh na nařízení ústavní výchovy, důvodem byla nedůslednost rodičů a nezvládnutá výchova jejich dětí. Po té, co byla soudně nařízena ústavní výchova byl nezletilý Lukáš odeslán do výchovného ústavu (spolu s nezletilou sestrou), kde se zapojil do pracovní terapie. Pobyt ve výchovném ústavu byl podle zpráv vychovatelů bezproblémový, díky bezkonfliktnímu chování měl nárok na opakované dovolenky, z nichž se včas navracel. Jezdil domů za rodiči.

Rodiče s ústavní výchovou nesouhlasí, matka vyrůstala sama od tří let v dětském domově, tvrdí, že „ví, jak to chodí“ nechce, aby její děti trpěli jako ona. Otec se zaevidoval na úřadu práce a absolvuje rekvalifikační kurz – chce pracovat, aby se děti mohli vrátit zpět domů – má již příslibené zaměstnání, (po absolvování rekvalifikace). Rodiče navštěvují ústavní zařízení jednou do měsíce. Matka i otec byli odborem sociálně-právní ochrany dětí upozorněni na možnost, že pokud zlepší svou finanční situaci a domácí prostředí, mohou být nezletilé děti navráceny zpět domů. Rodiče po dobu umístění dětí do výchovného ústavu nedokázali zlepšit svou finanční situaci, obstarávali si peníze trestnou činností – spolu s nejstarším synem. Kvůli velké zadluženosti rodiny na nájemném hrozí rodině vystěhování do holobytu. Otec se často navrací domů opilý, několikrát již napadl matku, došlo také k několika fyzickým útokům ze strany nejstaršího syna, tento užívá drogy a pácháním trestné činnosti si na ně opatřuje peníze. Bratr Lukáše se po opakovaných konfliktech od rodičů odstěhoval, bydlí s přítelkyní. Lukáš by se po opuštění ústavu, po dosažení zletilosti chtěl nastěhovat k nejstaršímu bratrovi, toto Lukášovi kurátor nedoporučil, bratr je bez práce, mohl by Lukáše využívat, nadále páchá trestnou činnost za níž je stíhán, byt je též nevyhovujících podmínek jako u rodičů. Kurátor upozornil Lukáše na nutnost zaplacení soudních výloh, projednáno i se sociální pracovníci ve výchovném ústavu, ta jej chválí, že je ochotný, slušný, zapojuje se do pracovní činnosti, chodí na brigády, chtěl by být zemědělcem, práce ho baví. Ze strany kurátora mu byla nabídnuta možnost prodloužení ústavní výchovy po zletilost s možností dostudování dvouletého učebního oboru, Lukáš s návrhem souhlasí. Po opuštění výchovného ústavu se chce starat sám o sebe a pomáhat svým rodičům v jejich tíživé situaci. Lukáš je osobou nevyzrálou s velmi komplikovaným rodinným zázemím, po opuštění ústavu by mu měl probační úředník

pomoci zvládnout přechod, uplatnit se ve společnosti a nalézt vhodné zaměstnání, jenž by Lukášovi dovolilo být nezávislým.

Marek, 15 let

Marek žije s matkou a jejím druhem ve společné domácnosti v obecním bytě v podnájmu (kategorie IV.), byt je dvoupokojový a podle záznamů odboru sociálně-právní ochrany dětí nevyhovující. Matce se nedávno narodil další syn, jeho otcem je matčin druh, jenž pobírá invalidní důchod. Matka je tedy nyní na mateřské dovolené, odmítá žádat dávky sociální podpory na dávkovém oddělení, dle jejích slov: „nechce se sociálkou nic mít“. Biologický otec se s Markem nestýká už od narození, alimenty neplatí. Marek jej vlastně nezná. Marek docházel až do šesté třídy na základní školu, v sedmé třídě přestoupil na doporučení ředitele školy na základní školu speciální, kde začali výchovné problémy. Učitelé si stěžovali na Markovu agresivitu vůči svým spolužákům a na jeho časté a neomlouvané absence. Matka, jelikož školu nenavštěvuje, nevěděla o synovo zameškávání. Dozvěděla se to až prakticky při předvolání před přestupkovou komisí, která jí za zanedbávání povinné školní docházky udělila pokutu. Od té doby se se synem doma často hádala, syn její domluvy a příkazy nerespektoval, matka tedy přistoupila na řešení problémů pomocí tělesných trestů. V únoru, roku 2006 se matka dostavila na oddělení sociální prevence za kurátorem s tím, že má velké problémy se synem, které trvají asi jeden rok a s přestupem na základní školu speciální problémy vyvrcholili. Marek začal utíkat z domova, matka jeho útěk spolu se svým druhem nahlásili na policii, ta vyhlásila pátrání. Po návratu syna domů řešila matka jeho chování výpraskem. Marek při pohovoru s kurátorem mu řekl, že když mu máma zakáže jít ven, prostě uteče – jde ke kamarádovi, nebo kamarádce, kterým je asi 13 let. Důvodem jeho útěků je to, že se nechce s matkou doma hádat a bojí se, když něco provedl, že dostane výprask, tak domů raději vůbec nejde. Kurátor s Markem provedl pohovor o důsledcích i o možném umístění, Marek přislíbil polepšení se. Matka žádala o urychlené umístění do výchovného ústavu, kvůli přetrvávajícím výchovným problémům a útěkům. Matka má pocit, že sama nedokáže jeho chování usměrňovat a ohlídat pravidelné docházení do školy, domnívá se, že ve výchovném ústavu bude mít Marek lepší kontrolu a z vychovatelů bude mít větší respekt. Matce byl doporučen měsíční pobyt pro Marka ve středisku výchovné péče, kam Marek dobrovolně nastoupil, pobyt zde proběhl bez větších obtíží, Marek se zapojoval do organizovaných činností

střediska, avšak po návratu domů se Marek dostavoval ze školy velmi pozdě, kolem desáté hodiny večer a někdy až o půl noci.

Matka nevěděla a dosud neví, kde její syn pobýval. Na vyzvání se Marek opět dostavil na oddělení sociální prevence ke kurátorovi, tentokrát přišel s dědou, otcem matky, ten by si Marka rád vzal k sobě, ale nemá k tomu dostatečně vyhovující podmínky. Při šetření v rodině kurátor zjistil, že matka na umístění netrvá, chce dát Markovi ještě šanci. Při šetření v rodině dále bylo zjištěno, že by se Marek rád vyučil automechanikem, nebo by chtěl zkusit konzervatoř, ve volném čase totiž někdy rád hraje na kytaru a na klávesy, jako samouk. Dále se doma kouká na televizi a hraje hry na počítači, který mu koupil matčin druh. Několik dní po pohovoru s kurátorem se Marek dopustil trestné činnosti poškození cizí věci, když rozbil okno u chaty – nic z ní nezcičil, jen poblíž našel starší železo, které odevzdal do sběrných surovin a za získané peníze si koupil jídlo. V květnu roku 2006 se Marek dopustil trestného činu krádeže a poškození cizí věci, kdy spolu s kamarádem, ke kterému někdy utíkal, odmontovali železné součástky ze zemědělského stroje, které následně prodali do sběrných surovin, za peníze si opět údajně koupili jídlo a cigarety. Všechny trestné činy byly v důsledku nízkého věku pachatele odloženy. Na konci října, kdy Marek již dosáhl patnácti let a tudíž odpovědnosti za své protiprávní jednání – bylo proti nezletilému Markovi vzneseno podezření pohlavního zneužití, kdy se dopustil souloží s dívkou mladší patnácti let, toto podezření se ale nepotvrdilo. Přesto kvůli nedostatečnému vlivu matky, zanedbané školní docházce a opakovaným útekům byl podán ze strany orgánu sociálně-právní ochrany dětí návrh na nařízení ústavní výchovy.

Jana, 17 let

Jana vyrůstá v úplné rodině s otcem a matkou, sourozence má dva, nejstaršího bratra 34 let a prostřední sestru 28 let. Sourozenci již ve společné domácnosti nežijí. Starší bratr nepracuje a není veden na úřadu práce, sestra se provdala do zahraničí, kde žije se svým manželem, rodinu navštěvuje jednou za rok. Matka je žena v domácnosti, otec pracuje v obchodním domě. Dcera je v rodině velmi rozmazlována, což může být i důsledek toho, že je nejmladší a nyní v domácnosti jakýmsi „jedináčkem“. Jana vždy od rodičů dostala co chtěla, neměla a doposud nemá žádné povinnosti, o domácnost se stará sama matka, nechce tím dceru zatěžovat. Jana vyšla ze základní školy speciální, kam byla přeložena ze základní školy ve třetí třídě, ve které propadla. Po ukončení základní speciální školy nastoupila Jana na střední odborné učiliště keramické, kam ale docházela necelé první pololetí, škola jí nadále nebavila, baví ji hudba, zpěv a tanec, ničemu se ale dlouhodobě nevěnuje. Problémy v chování začaly již v dětství, kdy se Jana ve školním kolektivu projevovala jako velmi dominantní typ, nezáleželo jí na školních výsledcích, neadekvátně prosazovala své názory vůči dospělým. Jana je citově deprivované dítě, s velmi podprůměrnými vědomostmi, do školy dochází celkově zanedbaná, je velmi nedůsledná a povrchní v řešení problémů. Pro výchovné problémy v dětství byla Jana umístěna na čas ve středisku výchovné péče, kam dobrovolně nastoupila, pobyt zde však neukončila, nebavilo jí poslouchat a dodržovat vnitřní řád střediska. Podle psychologického vyšetření je Jana schopna se řádně chovat při důsledné výchově a dobrém vedení. Jana nadále bydlí s rodiči, po odchodu z učiliště se nepřihlásila na úřad práce, byla upozorněna od kurátora, že je nutné při nepřihlášení uhradit si sociálně zdravotní pojištění. Rodiče na toto také nedbají. Na podzim roku 2006 bylo vůči Janě zahájeno trestní stíhání ve věci kuplířství (218/2003Sb. §204), kdy svedla jiného k provozování prostituce, čin spáchala za použití pohružky a čin byl spáchán na osobě mladší osmnácti let. Jana tvrdí, že dívka, která měla soulož s neznámým starším mužem vykonat se takto rozhodla sama a peníze které za to obdržela Janě odevzdat neměla. Rodiče stojí na straně Jany, ale na druhou stranu tvrdí, že už bude skoro dospělá a oni nemohou do jejího života mluvit, věří jí však, že jde o

vymyšlenou záležitost, i když Jana byla skutečně soudem obviněna. Výpovědi v tomto případě od všech zúčastněných dívek byly dosti rozdílné.

Pro Janu bylo podle soudního psychologa projednávání trestného činu a pobyt ve vazbě dostatečným ponaučením do dalšího života obviněné. Jana nemá zájem dodělat si vzdělání, chce odjet za sestrou do zahraničí, nechce už bydlet u matky a otce. Co bude v zahraničí dělat neví, nepřipouští si žádná rizika spojená s touto cestou, Jana vzhledem k dosažení věku zletilosti již nebude v péči kurátora pro mládež. Při posledním pohovoru byla upozorněna na možná rizika vycestování a na důležité věci týkající se jejího stavu (přihlášení se na úřad práce, pomoc při hledání vhodného zaměstnání apod.) Jana o tyto informace nejevila příliš zájem.

Milan, 16 let

Milan vyrůstá v úplné rodině, kde rodiče jsou sice spolu rozvedeni kvůli neshodám přetrvávajícím několik let, ale nadále žijí ve společné domácnosti. Matka tvrdí, že před rozvodem se doma často hádali, s manželem si spolu nerozuměli, navzájem se nerespektovali, měli i odlišné názory na výchovu svého syna a na jejich společný život. Po rozvodu se vztahy v rodině upravili a rodina zůstala společně v jedné domácnosti. Milan nemá žádné sourozence. Matka pracuje jako osoba samostatně výdělečně činná a pracuje doma, otec je elektrikářem. V místě bydliště má rodina dobrou pověst, nikdy nebyla rodina trestána za přestupky, ani k jejich chování nikdy nebyly žádné připomínky. Milan je dobrovolným hasičem, což je také jeden z jeho největších zájmů. Celé Milanovo dětství až do ukončení základní školy proběhlo bez větších výchovných problémů. Po základní škole si Milan vybral střední odborné učiliště, tříletý obor nástrojář, kam také nastoupil, ale po několika neomluvených absencích, po prvním pololetí studium ukončil. Absence měl Milan prý proto, že ho to ve škole nebavilo a rád by šel studovat jiný obor, chtěl docílit nuceného odchodu z tohoto učiliště. Nechtěl rodičům svůj důvod vysvětlovat, jednodušší cesta se mu zdála ta, když jim oznámí, že jej vyhazují ze školy. Milan se tedy přihlásil na nátlak rodičů na úřad práce. Po necelém měsíci Milan nastoupil na brigádu, kam pravidelně docházel. Následující rok byl přijat na obor zámečnick, kam nastoupil. Milan se krátce po nástupu do nové školy dopustil trestného činu pohlavního zneužití a ohrožování mravní výchovy mládeže, kdy vykonal soulož s dívkou mladší patnácti let. Na policii tuto skutečnost oznámila matka poškozené nezletilé dívky, která se o skutečnosti dozvěděla z deníčku, který si dívka pravidelně psala. Milan tuto skutečnost popírá, nezletilá dívka se ke skutečnosti odmítá vyjadřovat. Rodiče jsou na Milanovo straně, věří mu. Rodina bydlí na malém městě a matka si stěžuje, že matka nezletilé dívky kazí Milanovo rodině na malém městě pověst a vymýšlí si nepravdivé události, toto rodiče velmi trápí. Milan je ze skutečnosti obvinění velmi nešťastný, působí mu to i nepříjemnosti ve škole kam se zpráva donesla. Milan nadále situaci popírá a tvrdí, že dívku má rád a uvědomuje si její věk, tudíž je v této oblasti zdrženlivý. Kurátor mu vysvětlil možné důsledky plynoucí z tohoto protizákonného jednání. Případ se nyní nadále vyšetřuje.

Kristýna, 16 let

Kristýna žije s rodiči ve společné domácnosti, otec Kristýny je nemohoucí starý pán, pobírající starobní důchod a matka je psychicky nemocná, léčí se na psychiatrii pro deprese. Rodina bydlí samostatně v obecním bytě (I. kategorie). Byt je jednopokojový s kuchyní. Trvale zde žijí tři osoby. Kristýna je jedináček, nemá žádné sourozence. Otec má z prvního manželství tři děti, s nimi se ale dlouhodobě již nestýká, Kristýna je ani nezná. Výchovné problémy s Kristýnou začali v šesté třídě, kdy pedagogicko-psychologická poradna a policie projednávala případ šikany ve škole, při které žákyně šesté třídy Kristýna hrála jednu z hlavních rolí šikanující strany. Šikanu se po zásahu policie a výslechu všech zúčastněných podařilo poněkud omezit, kázeňské prohřešky a pracovní morálka Kristýny ve škole pokračovaly nadále. Výsledkem tohoto jednání bylo pravidelné udělování třídních i ředitelských důtek a na vysvědčení dvojka i trojka z chování. I přes mizernou pracovní morálku dokázala Kristýna neopakovat žádný ročník, takže sice s problémy, ale přeci nastoupila do posledního ročníku základní školy. Do deváté třídy více nechodí než chodí, rodiče jí absenci na vyžádání vždy omlouvají, omluvenky jsou nedůvěryhodné a někdy i na první pohled lživé. Rodiče za výchovné problémy obviňují školu, jejich spolupráce se školou skončila, po té, co byli nuceni se dostavit na projednání školské komise městského úřadu. Škole bylo oznámeno, že nezletilá Kristýna byla přistižena v supermarketu, jak krade alkohol, spolu se svou kamarádkou z téže školy. Tento případ byl řešen policií, ale pro nízký věk pachatelky (tehdy Kristýně bylo necelých patnáct), byl odložen. Žákyně nebyla ani doma potrestána, což pro ni znamenalo, že vlastně může bez následků cokoliv. Hned za dva dny byla přistižena, jak krade ovoce v cizí zahradě. Rodina na jakýkoliv podnět nereaguje. Kristýna má nedostatečnou ze dvou předmětů, bude dělat reparát. Na podzim by měla nastoupit na střední odborné učiliště. Kristýna v létě vykonala reparát a nastoupila na učiliště, obor malířka porcelánu. Po měsíci v učilišti byla Kristýna obviněna ze spáchání trestného činu, poškozování cizí věci, ve formě spolupachatelství, kterého se dopustila se svou kamarádkou ze základní školy, kdy nasprejovaly na velkoobjemový kontejner na komunální odpad, na reklamní tabuli, dvě stěny domu, na hrazení hřiště a na vchodové dveře nápisy nesmývatelnou fialovou a bílou barvou.

Trestní stíhání za trestný čin poškození cizí věci bylo podmíněně zastaveno, Kristýna měla učinit opatření k náhradě způsobené škody, žádná opatření však doposud neučinila.

Na jaře pro zanedbanou školní docházku, na základě písemné žádosti otce bylo studium na učilišti přerušeno. Ředitel školy navrhuje zvážení Kristýnina přestupu z tříletého oboru na dvouletý, který je též zakončený výučním listem a kde je možnost doplnění vzdělání na tři roky. Otec Kristýny se někde, pravděpodobně z novin dočetl o možnosti vyplácení příspěvku pro osobu, ošetřující jiné osoby, myslel si, že by se o ně nezletilá Kristýna mohla starat a dostat tyto peníze. Otec byl sociální pracovníci upozorněn, že se na ně tato situace nevztahuje. Městský úřad nabídl rodině pečovatelské služby – dovoz obědů a úklid, otec chtěl pouze zhruba dvakrát týdně jeden oběd s tím, že by se z toho najedla celá rodina, úklid ihned odmítal, nakonec neměl zájem ani o dovážku obědů. Orgán sociálně-právní ochrany dětí navrhuje rodičům kvůli jejich situaci ustanovit nad nimi opatrovníka z řad příbuzných či města. Dvě z dětí otce nepřipadají v úvahu, jelikož jejich bydliště je velmi vzdálené, třetí dítě z prvního manželství se nepodařilo zkontaktovat. Nezletilá Kristýna jako opatrovník nepřipadá v úvahu. Pro nevhodné rodinné prostředí a stále se zhoršující chování Kristýny jí byly vysvětleny možné důsledky plynoucí z jejího chování, včetně možnosti ústavní výchovy. Kristýna do ústavu nechce, přislíbila nápravu. Podle policejních zpráv ale nezletilá Kristýna své chování nezměnila, nadále požívá alkoholické nápoje a drogy společně se svou kamarádkou ze základní školy. Na nákup alkoholu a drog si opatřují peníze trestnou činností, krádežemi. Rodiče nejsou schopni plnit své rodičovské povinnosti, nemají přehled, kde se dcera zdržuje a co dělá, nejsou schopni ovlivnit její jednání. Vzhledem k tomu, že je Kristýna ohrožena i na životě, neboť požívá drogy a alkohol je navrženo nařízení ústavní výchovy. Z důvodů toho, že rodiče nejsou schopni plnit své rodičovské povinnosti, nemají o činnostech nezletilé přehled a nedokážou její chování ovlivnit. Výchova Kristýny není zajištěna i vzhledem k psychickému a fyzickému stavu rodičů (otec 76 let), proto byla Kristýna umístěna do dětského diagnostického ústavu. Kurátor v současné době dojednává ve spolupráci s dětským diagnostickým ústavem další možnosti vzdělání pro nezletilou Kristýnu.

Patrik, 15 let

Patrik žije s matkou a svým adoptivním otcem ve společné domácnosti. Matka byla s Patrikem sama do jeho tří let věku. Po té se znovu provdala za muže, se kterým má svého druhého syna, kterému je nyní 7 let. Tento muž podal návrh na nezrušitelné osvojení Patrika a stal se tak jeho adoptivním otcem. Matka pracuje v dělnické profesi, otec dělá pěstební a těžební práce v lese. Patrik má tedy jednoho, mladšího sourozence. Biologický otec Patrika byl několikrát soudně trestán, nyní je vyšetřován na svobodě pro další trestné činy. S Patrikem se otec nestýká, ani sám Patrik o kontakt s otcem nejeví zájem, za otce považuje manžela své matky. Patrik od devíti let kouří, matka s otcem jsou též kuřáci. Rodina je poměrně dobře ekonomicky situovaná. Patrik od třetí třídy navštěvuje základní školu praktickou. Na základní škole, kam docházel předtím jedenkrát propadl, a to ve třetí třídě. Od opakované třetí třídy se začaly v Patrikovo chování projevovat nežádoucí prvky. Přeřazení ze základní školy do školy speciální situaci nevyřešilo, následovaly častější střety se spolužáky, vyrušování při výuce a nezájem o školní témata. Patrik často pobýval mimo školu. U Patrika byl zaveden individuální vzdělávací plán, který situaci mírně vylepšil, ale přes všechna opatření a úsilí všech zainteresovaných jsou změny krátkodobé, bez očekávaného efektu. Patrik je v evidenci pedagogicko psychologické poradny, kde se pro své chování podrobil odbornému vyšetření. Z vyšetření je patrné, že Patrik je otevřený, citově chladný, lehce ovlivnitelný, váhavý, výbušný, netrpělivý, nespolehlivý a dětinský s výkyvy nálad. U Patrika je nezbytná nutnost odborného pedagogického vedení – s pravidelnou kontrolou, dohledem a vědomím, že má někdo zájem o jeho pracovní výkony. Patrik má vyhraněnou profesní orientaci, kterou je lesnické učiliště. Z odborného vyšetření vyšlo doporučení: umístit Patrika do dětského domova se školou s pevným a jasným režimem, kde budou z jeho projevů vyvozovány jasné důsledky. Jedině tak je možné posunout kvalitativně jeho morální vědomí. Rodiče si s chováním svého staršího syna neví rady. Patrik se zhruba od nástupu do druhé třídy kamarádí s partou kluků, kteří podle rodičů na něho mají špatný vliv. Společně s těmito kamarády se v minulosti dopustil několika trestných činů. Jednalo se o porušování domovní svobody vloupáním do několika chat a následných krádeží, dále násilím s partou kluků vnikl do restaurace, kde odcizili

finanční hotovost a cigarety. Patrikovo jednání prošetřovala policie. Jelikož Patrik v konání trestného činu nebyl trestně odpovědný, tedy byl mladší patnácti let byl případ odložen. Poškození se s náhradou škody odkazují na zákonné zástupce pachatel.

Po výslechu na policii pro výše uvedené skutky Patrik utekl z domova – bylo po něm vyhlášeno pátrání. Při pohovoru s rodiči na oddělení sociální prevence byl vzhledem k Patrikovo trestné činnosti rodičům doporučen diagnostický pobyt ve středisku výchovné péče v Karlových Varech, kde by mohli pomoci při výchově syna. Pobyt byl domluven s tím, že pokud ani toto opatření nepomůže, bude navržena ústavní výchova. Ovšem tohoto doporučení rodina nedbala. Patrik opět utekl z domova, důvody jeho útěku byly rodičů neznámé, nevěděli ani kde Patrik v době své nepřítomnosti byl a s kým. On sám jim tuto skutečnost odmítá sdělit. Kurátor po domluvě s rodiči podal návrh na nařízení ústavní výchovy a Patrik tak byl odeslán na základě předběžného opatření na pobyt do dětského diagnostického ústavu. Důvodem byla nejen ignorace domluv a příkazů jak ze strany rodičů, tak od kurátora, zameškaná školní docházka, ale také útěky z domova. Rodiče nejsou schopni zabezpečit řádnou péči, jelikož chlapec je podle psychologa obtížně zvladatelný, až nezvladatelný. Rodiče jej v dětském diagnostickém ústavu pravidelně navštěvují, po třetím měsíci pobytu v ústavní péči podali rodiče návrh na zrušení ústavní výchovy. Kurátor při pravidelné návštěvě Patrikovi sdělil možnost brzkého propuštění, načež chlapec z ústavu utekl, a to pouhých několik dní před propuštěním. V současné době je Patrik na útěku a policie po něm pátrá. Podle odborného vyšetření etopeda je prognóza do budoucna méně příznivá.

Zbyněk, 15 let

Zbyněk žije s rodiči a svými pěti sourozenci v jedné domácnosti. Matka je nyní na mateřské dovolené, otec je v evidenci úřadu práce veden jako uchazeč o zaměstnání. Zbyněk se narodil do rodiny jako třetí dítě, má tedy dva starší sourozence ve věku 21 a 19 let a tři mladší sourozence ve věku 14, 11 a 2 roky. Spis na oddělení sociálně-právní ochrany dětí byl založen již šest let po Zbyněkově narození. Důvodem jeho založení bylo upozornění dětské lékařky na závady v péči manželů. Po dobu zhruba tří let, kdy byla rodina sledována sociálními pracovníky nedošlo k zlepšení situace. Policie sdělila rodině, že se Zbyněk se svým o něco starším kamarádem dopustili kriminálního deliktu, odcizili motocykl a pak jej neoprávněně užívali. Kvůli narůstajícím závadám v péči rodičů o nezletilé děti, byl nad rodinou nařízen soudní dohled. Otec je jako pachatel trestného činu nyní ve výkonu trestu odnětí svobody. Za nedlouho po odcizení motocyklu nezletilý Zbyněk vyhrožoval své učitelce useknutím hlavy, dále se spolu s kamarády dopustil několika vloupání a krádeží v chatové oblasti. Delikty byly řešeny pohovory a nadále odloženy pro nízký věk pachatele (Zbyněk v době konání trestných činů nedosahoval věku patnácti let, tudíž nebyl za své činy odpovědný). Okresní soud vyslovil rodině možnost, aby radikálně změnila péči o děti ve všech směrech. Pro kontrolu sloužili pravidelné sociální intervence – šetření v rodině a ve škole. Mezitím se rodičům narodilo další dítě. Domácnost je rodiči neudržovaná, děti chodili do školy špinavé, hladové. Rodiče byly pro zanedbávání povinné školní docházky přestupkovou komisí sankcionovány pokutou.

Zbyněk dokončil své základní vzdělání v sedmém ročníku pomocné školy. Okresní soud na základě podnětu z odboru sociálně -právní ochrany dětí nařídil ústavní výchovu nad nezletilými dětmi. Zbyňka a jeho nezletilé sourozence ve výchovném ústavu matka nenavštěvuje. Chování nezletilého Zbyňka ve výchovném ústavu se neustále zhoršuje. Pravděpodobným důsledkem je nezájem ze strany rodiny. Nikdo za ním nejezdí, matka syna nebere na pobyty mimo zařízení. V souvislosti s šetřenými delikty byl s nezletilým v ústavu proveden pohovor, Zbyněk přislíbil nápravu. V současné době je Zbyněk nadále v ústavu, jeho budoucnost je nejasná, domů se vrátit nemůže kvůli nevyhovujícímu prostředí, ale též proto, že matka zájem o syna nejeví. Do

ústavu za ním pravidelně dojíždí jen kurátor, který se v pohovorech se Zbyňkem zaměřuje na jeho budoucnost, sám Zbyněk má v této oblasti velmi nejasné představy.

Ondřej, 15 let

Ondřej žije v jednopokojovém bytě s matkou a se svým bratrem. Oba bratři mají jiného otce, ani jeden otec s dětmi nežije. Ondřej ani jeho bratr se se svými otci nestýkají. Rodina je sledována odborem sociálně-právní ochrany dětí již od narození Ondřejova mladšího bratra, kterému je nyní osm let. Matka je zaměstnaná v dělnické profesi v místě bydliště. Problémy s Ondřejem začali asi ve třetí třídě na základní škole praktické, kdy měl Ondřej zameškané a neomluvené hodiny. Matka školu nenavštěvovala, synovi prý domlouvala, aby do školy chodil. Když se na školní docházku optala sociální pracovníce při pravidelné návštěvě v rodině, matka uvedla, že Ondřej nechodí do školy prý údajně kvůli tomu, že se mu spolužáci posmívají. Do školy chodil Ondřej zanedbaný, špinavý, nenosil splněné domácí úkoly a často nemíval potřebné pomůcky. Ondřej do školy v sedmé třídě přestal chodit úplně. Mladší Ondřejův bratr měl velké zdravotní potíže, pro které byl často hospitalizován. Matka nebyla schopna synovi zajistit odpovídající péči, ze strany orgánu sociálně-právní ochrany dětí tak byl podán návrh na nařízení ústavní výchovy nad mladším synem matky. S Ondřejem začali výraznější problémy při přestupu na druhý stupeň základní školy praktické, kdy se dopouštěl násilných trestných činů vůči mladším chlapcům od kterých, tak spolu se svými kamarády získávali mobilní telefony. Odcizené telefony pak dali do zástavy ke známému a obdrželi peníze, za které si kupovali cigarety a jídlo. Po opakovaných trestných činech, které byly pro nízký věk pachatele řešeny jen domluvou a pohovorem s matkou, se nijak Ondřejovo chování nezměnilo. Z orgánu sociálně-právní ochrany dětí byl vznesen návrh na nařízení ústavní výchovy i nad Ondřejem. Důvodem bylo zejména problematické prostředí a neschopnost matky zabezpečit řádnou výchovu svého syna. Matka s ústavní výchovou svého druhého syna souhlasila, neboť v poslední době výchovu Ondřeje stále více nezvládala. Ondřej ji nerespektoval jako svou matku, bez matčina vědomí odcházel z domova a někdy se vracel až po několika dnech, matka neví, kde syn byl ani nezná jeho kamarády. Ondřej tvrdí, že pobýval právě u nich. Matka z počátku některé jeho odchody hlásila na policii, prý ze strachu o něj, později si však na tyto situace zvykla a nehlásila je. Na podzim roku 2006 byl Ondřej přeložen na nařízení soudu do dětského diagnostického ústavu, odkud byl po

dvou měsících přemístěn do výchovného ústavu pro mládež, kde nastoupil do učebního oboru kuchař.

Matka chlapce v ústavu za dobu jeho pobytu (7 měsíců) navštívila pouze dvakrát. Matka v současnosti opustila zaměstnání, pobývá stále v jednopokojovém bytě, ze kterého téměř nevyhází. Podle odborného vyšetření chlapce je u něj zjištěna sociální, citová a výchovná deprivace, která je pravděpodobně způsobená velmi problematickým výchovným prostředím. Za Ondřejem pravidelně dojíždí kurátor z oddělení sociální prevence, který s ním projednává jeho budoucnost. Po vyučení a dosažení zletilosti, pokud by se podmínky u matky nezlepšili, by byla možnost zařídit Ondřejovi místo v domě na půli cesty, kde by mu pomohli naučit se začlenit se do společnosti a najít si práci.

Tibor, 16 let

Tibor žije s matkou, která pracuje jako kuchařka v místní veřejné jídelně, mladším bratrem (11 let) a prarodiči ve vlastním bytě I. kategorie. Tento byt je o dvou obytných místnostech. Rodiče jsou rozvedeni, otec bydlí se svou novou rodinou v obecním bytě. Se syny se otec stýká zhruba jedenkrát do měsíce, alimenty platí. Matka byla předvolána před přestupkovou komisí, kde byla sankcionována za zanedbávání školní docházky svých synů. Nezletilý Tibor na středním odborném učilišti, kam po základní škole nastoupil, uváděl chybné telefonní a adresy, a tak znemožňoval kontakt školy s matkou. I na středním odborném učilišti má Tibor neomluvené zameškané hodiny. Tibor se po nástupu na odborné učiliště dopustil několika trestných činů a to: trojnásobného trestného činu loupeže §234/1 trestního zákona, trestného činu vydírání §235/1 trestního zákona a dále trestného činu krádeže podle § 247a trestního zákona. Všechny tyto případy jsou v současné době řešeny policií. Matka se dostavila na oddělení sociální prevence, s tím, že problémy s Tiborem jsou pro ní neúnosné, pokračují nadále v ještě větší míře - ona nedokáže jeho chování ovlivňovat ráda by podala k okresnímu soudu návrh na nařízení ústavní výchovy. Žádosti bylo vyhověno a Tibor tak byl soudním rozhodnutím na základě předběžného opatření odeslán do dětského diagnostického ústavu. Tibor z ústavu utekl již po několika prvních týdnech, na útěku se dopustil další trestné činnosti krádeže, pro kterou je vyšetřován policií. Důvodem útěku z dětského diagnostického ústavu prý byla šikana od ostatních svěřenců. Na základě toho byl Tibor přemístěn do dětského výchovného ústavu, ve kterém navštěvuje střední odborné učiliště – obor kuchař.

Tiborovo chování se po přemístění pozitivně změnilo, matka jej v ústavu pravidelně navštěvuje a připravuje se na to, že by Tibor mohl jít zpět domů. Otec syna v ústavu nenavštěvuje. Za situaci ve které je, viní matku, o syna nadále zájem nemá. Prarodiče se upnuli na mladšího vnuka, který mimo zameškané docházky problémy nemá a Tibora v ústavu navštívili pouze jednou spolu s matkou, a to, když měl narozeniny. Kurátorem bylo doporučeno nechat syna ve výchovném ústavu dostudovat a po té návrat domů schvaluje.

Petr, 17

Petr vyrůstal v úplné rodině s matkou, která pobírá invalidní důchod, otcem, a dvěma staršími sestrami, kterým je 19 a 21 let. Otec má z prvního manželství čtyři dospělé děti, nestýká se s nimi. Když bylo Petrovi sedm let, byl spolu s nezletilými sestrami umístěn do dětského domova. Důvodem umístění dětí byl matčin pokus spáchat sebevraždu, otec byl v té době ve výkonu trestu ve vězení. Po matčině propuštění z psychiatrické léčebny, byly děti vráceny zpět do rodiny. Nad rodinou byl nařízen soudní dohled a rodina byla pravidelně navštěvovaná sociální pracovnící. Po pravidelně prováděných kontrolách v rodině dospěl orgán sociálně-právní ochrany dětí k názoru, že se situace zlepšila a soudní dohled nad výchovou nezletilých dětí byl zrušen. Po návratu otce z výkonu trestu podala matka žádost o rozvod a návrh na úpravu výchovy a výživy pro nezletilé děti. Důvodem bylo časté požívání alkoholu manžela a z toho pramenící jeho agresivita a tím způsobené problémy v rodině. Po několika dnech vzala matka nezletilých dětí návrh zpět. Rodina žila několik měsíců poklidně do doby, než opilý otec napadl v bytě, kde byly i ostatní děti, matku s nejstarší dcerou a byt podpálil. Matka tak byla nucena se s dětmi odstěhovat. Podala znovu žádost o rozvod a návrh úpravy výchovy a výživy nad nezletilými dětmi. Manželství bylo na základě soudního rozhodnutí rozvedeno, otcí byly vyměřeny alimenty. Otec je nyní ve výkonu trestu odnětí svobody. U matky došlo ke zhoršení psychického stavu, léčí se na psychiatrii, problémy řeší alkoholem. Petr v té době navštěvoval základní školu, kterou zatím absolvoval bez vážnějších problémů. Po rozvodu rodičů došlo k výraznému zhoršení prospěchu a chování ve škole.

Mladistvý byl policií vyšetřován pro krádež kola v době, kdy mu ještě nebylo patnáct let, proto byla celá věc odložena. Matka požádala o přeložení Petra do základní školy praktické, kam byl následně umístěn a kde také ukončil své povinné základní vzdělání. Po té nastoupil na střední odborné učiliště – obor zámečnický. Z učiliště byl následně vyhozen pro neomlouvané a časté absence. Petr se na radu kurátora přihlásil na úřad práce. Matka se znovu provdala a s novým mužem zplodili další dítě. Po čtyřech letech bylo manželství rozvedeno, dítě bylo svěřeno do péče otce. Matka se s ním nestýká, výrazně se zhoršil její psychický stav, matka musela být hospitalizována na

psychiatrickém oddělení. O nezletilého Petra se starají jeho starší sestry, otec je stále ve výkonu trestu. Nejstarší sestra pracuje jako kuchařka, mladší je vedena jako uchazečka na úřadu práce.

Petr byl v době matčině nepřítomnosti podezřelý z trestného činu poškození vozidla a následné krádeže autorádia. Tato věc je vyšetřována policií. Matčin stav nemá dobrou prognózu, otec Petra je stále ve vězení a jeho sestry zřejmě nejsou schopny zabezpečit řádnou Petrovu výchovu. Kurátor nyní uvažuje o umístění Petra do výchovného ústavu, kde by si mohl dodělat vzdělání. Petr podle psychologického vyšetření, které bylo kurátorem doporučeno kvůli zdravotnímu stavu matky, vyrůstá ve velmi nevyrovnaném prostředí, které se zákonitě muselo odrazit i na jeho výchově. Vzhledem k sebevražedným pokusům matky bylo u Petra doporučeno také vyšetření psychiatrické.

4.2 Důležité skutečnosti vyskytující se v jednotlivých případových studiích

Průměrný věk dětí15,9

Případové studie **osmi chlapců a dvou dívek.**

Počet dětí v rodině :

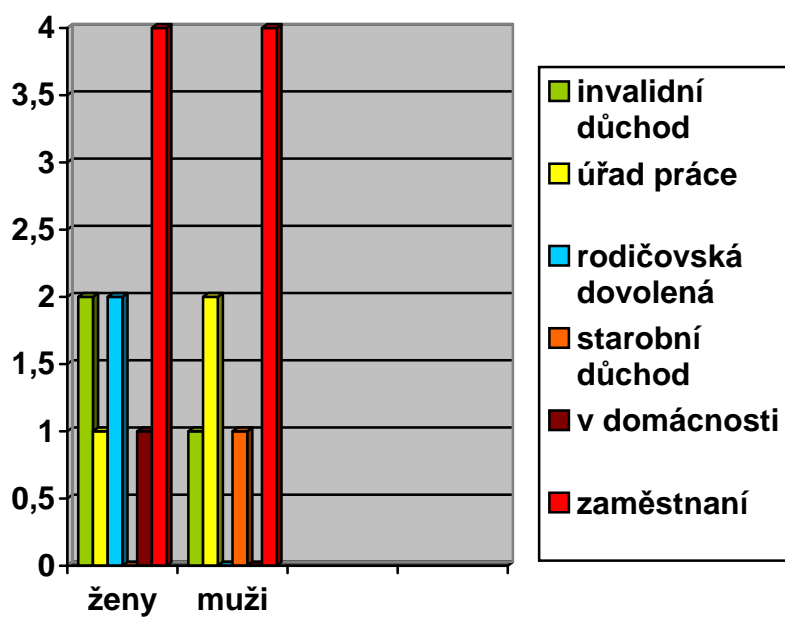
1 dítě.....2x
2 děti.....4x
3 děti.....2x
4 děti.....1x
5 dětí.....0x
6 dětí.....1x

Složení rodin:

Úplná rodina	Neúplná rodina	Doplněná Rodina
5x	3x	2x

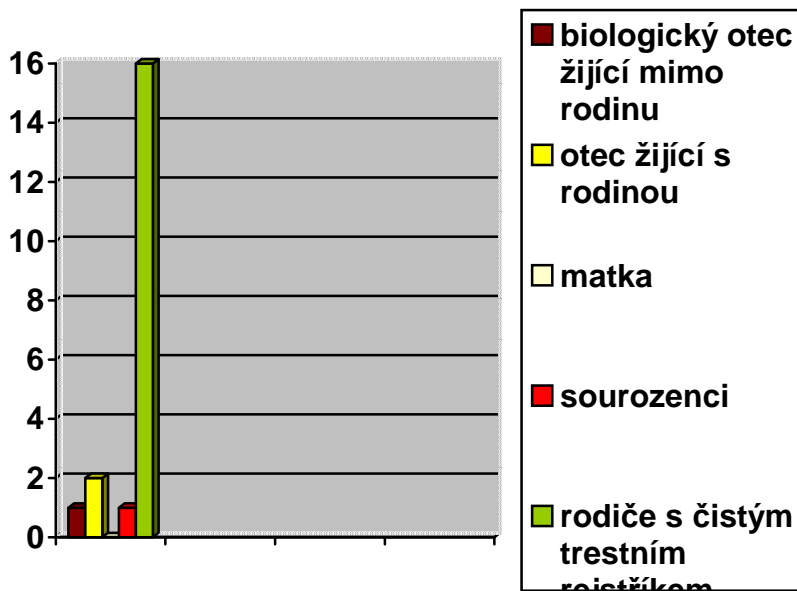
Celkem tedy 18 rodičů, vychovatelů;

Graf č.1 - Zaměstnaní rodičů:

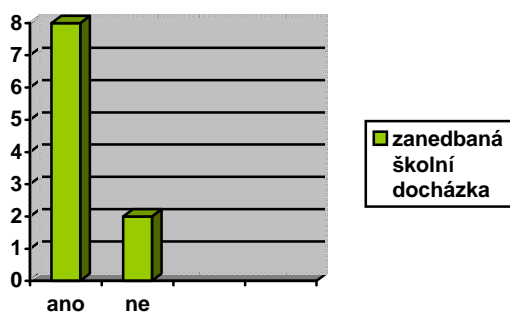
zdroj: vlastní výzkum, viz případové studie

Graf č.2 - Trestná činnost rodičů, popřípadě sourozenců:

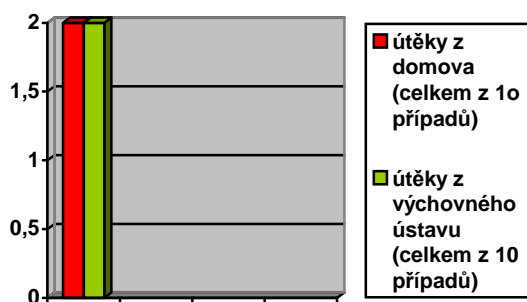
zdroj: vlastní výzkum, viz případové studie

Graf č.3 - Zanedbávání povinné školní docházky, (záškoláctví):

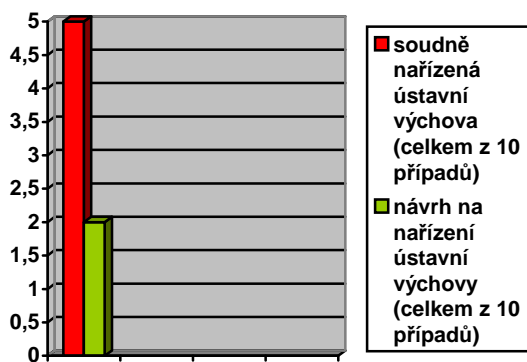
zdroj: vlastní výzkum, viz případové studie

Graf č.4 - Útěky z domova, či z výchovného ústavu:

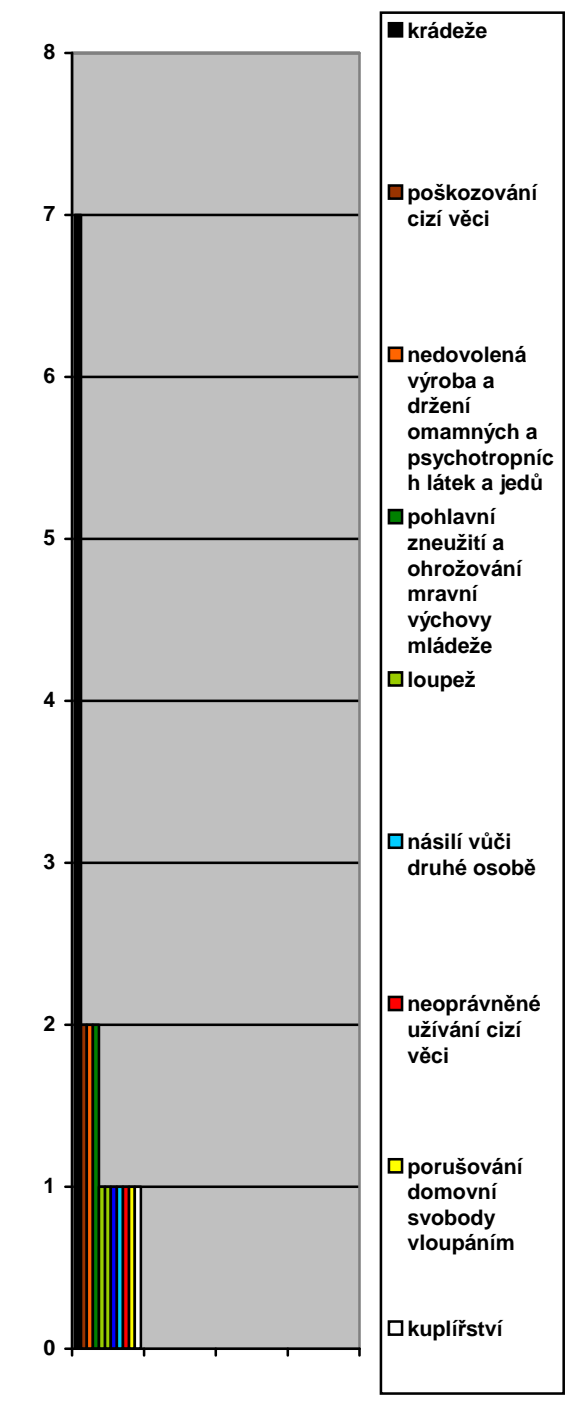
zdroj: vlastní výzkum, viz případové studie

Graf č.5 - Soudně nařízená ústavní výchova a podané návrhy na ústavní výchovu nad nezletilými:

zdroj: vlastní výzkum, viz případové studie

Graf č.6 - Trestná činnost, která se v těchto deseti případech objevila:

zdroj: vlastní výzkum, viz případové studie

5. DISKUSE

5.1 Diskuse k současnému stavu

Není pochyb o tom, že se rodina, tedy v podstatě celý rodinný systém v průběhu času mění. Křesťanská formule: „co Bůh spojil, člověk nerozdvojí“ je dnes blízka již málokomu. Manželství je v dnešní době již vztahem založeným na prchavých prvcích. Podle Možného jimi je například sexuální přitažlivost. Matoušek zase uvádí, že stabilita dnešních rodin stojí a zároveň padá s citovou bilancí partnerského vztahu (**Matoušek, 2003a**). Vedle toho Možný uvádí, že stále rychleji stoupá počet dětí narozených mimo manželství. (**Možný, 2006**) Skoro by se zdálo, že manželství je v dnešní době jakýsi „přežitek“. Podle mého názoru tomu tak není. Nesouhlasím ani s nesezdanými soužitími jsou-li v domácnosti děti. Už jen to, že každý rodič má jiné příjmení musí vhnět dítěti do hlavy zmatek. Pořád ještě žijeme ve světě, kde je „normální“, alespoň ve většině rodinách (tedy těch nerozvedených), že spolu žijí děti, matka a otec a všichni jsou spojeni stejným příjmením. Myslím si, že jednou ze základních přirozeností člověka, je někam patřit. Už to, že dítě má stejné příjmení se svými nejbližšími je určitá jistota, jistota toho, že někam člověk patří. Možná, že takový člověk pak nemá potřebu vyhledávat jiné, často ne moc vhodné „skupiny“, kam by se mohl zařadit.

Proměna rodiny dnes také spočívá v soužití menšího počtu členů oproti „starším časům“, čímž je zejména myšleno to, že dnes spolu pohromadě žijí jen rodiče a děti, málokdy pak s nimi pohromadě prarodiče a ostatní příbuzní. Podle manželů Sedláčkových se v rodinách, kde žijí i prarodiče, děti učí pečovat o staré lidi a chápat jejich potřeby. (**Sedláčkovi, 2002**) Myslím si, že i když rodina spolu s prarodiči nežije, mohou se děti tuto ctnost naučit od svých rodičů, zejména vidí-li jak se sami o své rodiče zajímají a starají. Při pravidelných návštěvách u babičky a dědy, pak mají děti možnost vidět, popřípadě si sami vyzkoušet tuto „péči“. Kolikrát je možná nejdůležitější naučit se od svých rodičů chovat se uctivě nejprve k nim samotným, a poté přirozeně i k ostatním příbuzným, včetně prarodičů.

Jak uvádí i Matoušek bylo v minulosti nutností mít rodinu s větším počtem dětí, které se pak staraly o své nemohoucí členy. (Matoušek, 2003a) Dnes (zejména u nás) jsou rodiny s větším počtem dětí spíše vzácností. S tímto faktem samozřejmě souvisí také rozvoj antikoncepce a masivní vstup žen na trh práce. Těmto ženám tak vedle domácnosti a péče o děti přibyla také povinnost pracovní, tedy stejná, která do určité doby byla výhradně mužskou záležitostí. Nemyslím si, že by bylo nutné, aby se rodinný systém v tomto směru vrátil do „starých časů“ v tom smyslu, že zaměstnání bude pouze výhradou mužů. Jen je asi nutné na první místo stavět čas věnovaný dětem a rodině, nikoliv výdělečné činnosti. Je zajisté důležité zabezpečit ekonomickou stránku rodiny tak, aby rodina nestrádala. Na druhou stranu je ale jistě také nezpochybnitelné, zajistit řádnou výchovu dětí, ve které se pak kromě zmíněné ekonomické funkce odráží také funkce rodiny emocionální a socializační. Podle Lovasové je rodina přirozeným prostředím, do něhož se člověk rodí, aniž si mohl vybrat jiné. (Lovasová, 2006) Každá rodina vyznává jiné hodnoty, u některých převažují hodnoty duchovní nad materiálními, u jiných je tomu naopak. Faktem ale zůstává to, že emocionální funkce, tedy vytváření citově stabilního prostředí pro všechny členy rodiny je funkcí nenahraditelnou, jedinečnou a veledůležitou pro budoucí vývoj člověka. Je-li tato funkce plněna má nemalý význam i pro dospělé členy rodiny, nejen pro děti.

Člověk by měl v rodině nalézat oporu, ztotožňovat se s ní, měl by cítit, že jej rodina připravila pro život, míní Matoušek (Matoušek, 2003c), ale co když se právě člověk narodí do rodiny, kterou si nevybral, do rodiny, která tyto funkce z jakéhokoliv důvodu neplní? Podle mého názoru je tato situace velice složitou otázkou. Rodiče, kteří nejsou z jakéhokoliv důvodu schopni zabezpečit řádnou výchovu svých dětí, možná také neměli štěstí a vyrůstali v rodině, kde to co je jinde přirozenou součástí rodinného soužití, u nich bylo cizí. Připustíme-li tuto teorii, dalo by se říci, že rodiče vyrůstající v prostředí, které jim nenabídlo dostatečnou emocionální podporu, přípravu na život a jiné důležité podněty, nemohou poskytnout v budoucnosti svým dětem více, než se sami naučili a než sami umějí. K tomu, aby byla založena rodina nová, jsou vždy zapotřebí dva dospělí lidé. Pokud by jeden z nich, pocházel z výše uvedené rodiny, nemusela by se výchova dětí řídit jeho naučeným způsobem, zejména v případě, kdy druhý dospělí –

rodič, by ať již vědomě či nevědomě uplatňoval výchovu, kterou si prošel on sám, zejména pochází-li druhý rodič z rodiny fungující. Člověk se učí celý život, proto si myslím, že i v dospělosti nás může někdo druhý naučit něco, co jsme se v dětství nenaučili, ale co je pro náš budoucí život, především pro život rodinný důležité a žádoucí. V tomhle případě platí heslo: „lepší pozdě, než nikdy“ a platná je vlastně také věta „nikdy není pozdě“. Podle profesora Zdeňka Matějčka je zvláště důležitým poznatkem to, že porucha v jednom prvku, v jedné části, se projeví ve funkci celku. **(Matějček, 2005)** Dalo by se tedy říci, že pokud rodinu označíme jako fungující, jsou všechny její funkce řádně zabezpečeny. U nefunkční rodiny je tomu naopak, a to i v případě jedná-li se o porušenou jen nějakou funkci, jelikož tato porucha pak ovlivňuje rodinu jako celek. Následně tedy z toho vyplývá poznatek, že žití v rodinném systému je sice běžné a většině z nás vlastní, přesto však není jednoduché. Chování jednoho člena rodiny zákonitě ovlivňuje chování druhých uvnitř rodiny. Ovlivňování se může v tom lepším případě ubírat pozitivním směrem.

Co se týče samotné výchovy dětí v rodině, tak vedle zkušeností z dětství rozhoduje podle Gjuričové o tom, jaký výchovný styl bude v rodině uplatňován, také struktura osobnosti rodičů a vztahy uvnitř rodiny **(Gjuričová, 2000)**. Pravdou je, že pokud se rodiči stanou osobnosti nevyzrálé, nemusejí svou roli rodiče přijmout zcela přirozeně a bez problémů. Nemusí tomu tak ale podle mne být, a to i v případě jedná-li se o nevyzrálé osobnosti, když se jim dostane pomoci zvenčí. Touto pomocí mohou být zejména prarodiče a jiní příbuzní. Tímto se zase navracíme k důležitosti funkčnosti rodiny – a to jako celého systému vztahů. Vztahy uvnitř rodiny mohou být posíleny vztahy vnějšími a generační vztahy mohou upevňovat vztahy mezigenerační. Tím myslím, že pokud fungují vztahy navenek s ostatními příbuznými, je pak snazší fungovat jako rodina i uvnitř a naopak. Chová-li se matka s otcem hezky a s úctou ke svým rodičům, je také pravděpodobné, že si tento vzor chování převzmou jejich děti a budou s úctou přistupovat k nim, jako k rodičům. Sedláčkovi zmiňují staré pořekadlo, že „jablko nepadá nikdy daleko od stromu“. **(Sedláčkovi, 2002)** Považuji to za pořekadlo pravdivé. Pokud se rozhlédneme kolem sebe, jistě jsme měli možnost se o tomto pravdivém hesle několikrát v životě přesvědčit v různých situacích. V rodinách je

tomu nejinak – chci-li, aby se mé děti chovaly ke mně hezky, musí vidět, jak se to dělá, a pomocí teorie učení tak přijmout toto chování za své. Pokud jako rodič budu po dítěti například chtít, aby nelhalo a pak půjdu, a klidně před dítětem někomu lžu, i když dítě zná pravdu, pak je jisté, že jsem jako rodič selhal. Je nutné si uvědomit, že jako rodiče neseme zodpovědnost za své jednání a také za jednání svých dětí, které se v první řadě učí od nás – od svých rodičů. Dovolím si děti obrazně přirovnat k prázdným nádobám, do nichž my rodiče vléváme určitá poznání. Jsem přesvědčena o tom, že tato poznání děti vstřebávají již od počátku, tímto počátkem myslím už nitroděložní vývoj dítěte v matčině lůně.

Podle Novotného, je to rodina, kdo zprostředkovává vliv společnosti na děti. **(Novotný a kol., 1996)** V tomto případě se tedy dotýkáme toho, že nejen učení a přebírání vzorů z rodiny, ale také ovlivňování zvenčí formuje lidskou osobnost. Rodiče a vlastně celá rodina zde tedy má jakousi funkci „regulační“ kdy jakoby „hlídá“ co ze společnosti dítě ovlivní. Samozřejmě, že není ve schopnosti rodičů dítě uchránit před vším nedobrým a vše dobré mu ve společnosti ukázat, asi by to ani nebylo přirozené. Podle mne je důležité nechat dítě poznat i nedobré stránky společnosti, ne jej před nimi za každou cenu ochraňovat. I negativní zkušenost může mít pozitivní dopad na vývoj dítěte. V tomto případě je ale nutné, aby rodič s dítětem o této situaci promluvil a vyslechl i obavy a pocity dítěte, které v danou chvíli třeba prožívá. Pocítí-li dítě i přes nepříjemnou situaci, kterou zažil, že jsou tu jeho rodiče, kteří jej „nenechají ve štychu“, může tato negativní zkušenost rodinu a vývoj dítěte i posílit.

Jak i Plaňava uvádí, nelze posoudit co v rodině a manželství je správné a žádoucí. **(Plaňava, 2000)** Chceme-li hodnotit rodinu z hlediska funkčnosti a nefunkčnosti, pak je možná jednodušší popsat něco, co není žádoucí, dokonce to, co je pokládáno za patologii, nežli to, co je normální či funkční. Budeme-li hodnotit rodinu pomocí výše uvedené teorie, tedy vyskytuje-li se v ní nějaká obecně platná patologie, pak je rodina funkční, tak i v takovém případě můžeme narazit. „Náraz“ spočívá zejména v tom, jak uvádí Plaňava, že to, co je dobré, žádoucí či funkční pro jednu rodinu a manželství, může být nepřiměřené a nevhodné pro rodinu jinou. **(Plaňava, 2000)** Tedy právě proto, že každá rodina má své nastavení jakési funkčnosti a nefunkčnosti velmi jedinečné, je

důležité posuzovat každou rodinu individuálně s ohledem na toto „nastavení“. Nelze tedy funkčnost a nefunkčnost úplně zobecňovat. Určité hranice mezi funkčním a nefunkčním v souvislosti s rodinou ale být musí.

Pravdou také je, že rodina může relativně dobře fungovat, nevyskytne-li se žádný problém, přijde-li však do života rodiny nějaká neočekávaná a nepříjemná situace, nemusí ji rodina zvládnout. Obdobně jako v hesle „v nouzi poznáš přítele“ bychom zde mohli s jistým nadsazením říci „v krizi rodiny se pozná její fungování“. Není totiž příliš složité fungovat jako celek, nevyskytne-li se nějaká překážka. Funkčnost rodiny lze posuzovat z hlediska vztahů uvnitř dané rodiny, a to jak primárně vztahů mezi rodiči – vychovateli, tak i mezi rodiči a dětmi. Jak Matoušek uvádí, tak rodiče se na výchově svých dětí podílí stejným dílem a mají vůči nim podobná očekávání. Pokud se rodiče v názorech na své děti liší, pak o tom zásadně nediskutují před dětmi. **(Matoušek, 2003c)** Toto je velmi důležité pravidlo, které není jednoduché splnit, jelikož co člověk, to názor, což může platit i ve výchově společných dětí. Mají-li rodiče odlišný názor na děti, neměli by být diskusi o rozlišnosti v žádném případě sami děti přítomny. Děti by měly mít jistotu v tom, že rodiče jsou za jedno, že matka stojí za otcem a naopak. Poznalo-li by dítě, že rodiče nejsou shodného názoru, pak by si jistě přirozeně vybraly cestu menšího odporu, tedy rodiče, jehož názor na danou věc bude momentálně pro dítě přijatelnější. Problémem v tomto případě je, že si dítě do svého budoucího života odnáší to, že bude-li autoritativnější a prosadí-li si své názory (byť by do toho v tom horším případě zatahl člověka, jenž je předmětem diskuse – tedy dítě), nemusí kooperovat se svým partnerem, natož pak třeba nějakým způsobem i ustoupit. Gjuríčová je zastáncem toho, že vyskytnou-li se mezi rodiči nejednotnosti ve výchově, pak se je může dítě naučit obratně využívat. Zhoubné následky to pak podle zmíněné autorky má v případech rozvodů manželů, rodičů. **(Gjuríčová, 2000)** Hamanová uvádí, že fungující rodina dává dětem pozitivní vzory, které jsou nezbytné pro jejich zdravý rozvoj **(Hamanová, online)**, což jak výše uvedené ukazuje, může být problém, nejsou-li rodiče schopni ukázat dítěti, že oni se vždy navzájem podporují. Tedy například – to co jeden nedovolí, druhý nepovolí, a to ani v případě nějakého momentálního rozporu mezi rodiči. Dítě zkrátka musí rodinu vidět jako celek a ne jako nějaké společenství, které se

tu a tam dostane do situace neshody, z níž vždy někdo vyjde jako vítěz a druhý jako poražený. Dalo by se říci, že určitá součást rodiny je v takových situacích jaksi oslabená natolik, že někdo může postaven na okraj ne-li mimo rodinný systém.

Poruchou rodiny, jak uvádí Lovasová se také rozumí taková situace, kdy rodina v různé míře neplní základní požadavky a úkoly dané společenskou normou. **(Lovasová, 2002)** Zde tedy platí, pokud připustíme, že rodina je systém provázaných vztahů, kde jedno ovlivňuje druhé, že i byť jen poškození jedné jediné funkce rodiny musí nutně znamenat určitou poruchu celku rodiny jako takového. Je-li dítě vychováváno takovou rodinou, kde jsou nějaké známky poruchy rodinného systému, zákonitě se to v životě takového dítěte projeví. Neprojeví-li se to již během výchovného procesu dítěte v rodině, například výchovnými problémy, neharmonickými vztahy uvnitř rodiny apod., pak se naučené stereotypy mohou projevit až později, tedy v rodině, kterou založí dítě samo.

S výše uvedeným, tedy s tím, zda rodinný systém funguje, či spíše naopak souvisí také to, jak bude v takové rodině probíhat výchova dětí. Výchova je podle Sedláčkových dlouhodobý a složitý proces, který mladého člověka provází déle, než je jeho přítomnost v rodině, ze které vyšel. Sami Sedláčkoví zmiňují ve své publikaci také fakt, že záleží zejména na rodičovském příkladu. **(Sedláčkoví, 2002)** S tímto se nedá než souhlasit. Kdo nám určoval pravidla, nastavoval naše hodnoty, když jsme byli dětmi? Ano, byli to především naši rodiče, naši vychovatelé, od kterých jsme přebírali vše pro život. Byli to oni, kdo nám byli v dětském věku vzorem. Jak i Jedlička uvádí, je rodina primárním činitelem socializace v raném dětství. Od tohoto období má ale trvalý vliv na vývoj a sebe-pojetí jedince. Zde bychom mohli jako důležitý prvek ve výchově uvést důslednost. I Gjuríčová uvádí, že výchova se může stát problematickou v tom případě, kdy je málo důsledná. Zrovna tak uvádí, že o výchovném stylu v rodině rozhoduje vlastní dětská zkušenost rodičů. **(Gjuríčová, 2000)** Již výše jsme hovořili o tzv. „koloběhu“, kdy jsem-li sám vychováván nedůsledně, benevolentně a bez stanovených hranic, pak je velmi pravděpodobné, že podobným způsobem budu vychovávat své vlastní děti a oni své děti a tak dále. Nemusí tomu tak být, pochází-li druhý vychovatel z rodiny, kde byl uplatňován opačný styl výchovy, tedy důsledný,

s jasně stanovenými hranicemi apod. Významným prvkem může být také pomoc zvenčí, tou mohou být nejen sociální pracovníci, ale také vrstevníci dítěte a jejich rodiny, širší okruh rodiny apod. Vágnerová k tomu ještě dodává, že významnou, možná nejvýznamnější základní psychickou potřebou je potřeba citové jistoty a bezpečí, kterou by rodina měla bezpochyby dítěti skýtat. (Vágnerová, 2001) K důsledné výchově s jasně stanovenými hranicemi, pravidly, pak můžeme přičíst ještě výchovu citlivou a láskyplnou. I tento úkol není jednoduchý, neměli-li jsme sami možnost si takový přístup k nám samotným prožít. Chovat se k druhému citlivě a láskyplně, zejména jde-li o dítě může být sice člověku vlastní, ale zboří-li se mu, v jeho samotném dětství představa o takovém jednání, pak se jí musí znovu učit. V takovém případě mu může znovu pomoci jeho životní partner, ale také širší rodina, přátelé, či někdo z řad profesionálů – psycholog, sociální pracovník apod.

Výchova dítěte v rodině jistě souvisí s pozdější kriminalitou dětí a mládeže. Jistě, že na dítě působí spousta jiných vlivů, jež mohou jeho jednání ovlivnit tímto směrem. Například škola, vrstevníci, parta, chudoba, místo, kde bydlí apod. Podle Schmeidlera patří mezi nejvíce rizikové faktory: na prvním místě rodina, pak škola, kde se může vyskytovat šikana apod., společenství, kdy například dítě žije ve společenství drog apod. (Schmeidler, online) Kriminalitou označujeme veškerou trestnou činnost, proto tak můžeme označit i tu trestnou činnost, která byla spáchána pachateli nemajícími trestní odpovědnost. Tak uvádí definici tohoto jevu ve slovníku sociální práce Matoušek. (Matoušek, 2003d) Není náhodou, že rodina je jednou z nejvíce rizikových faktorů. Uvědomíme-li si, že dítě zde stráví většinu svého času, přejímá většinu vzorů chování a utváří si zde své hodnoty. Hodnoty jsou zde uvedeny zejména proto, že je-li rodina spíše materiálně založena, pak je pravděpodobnější, že samo dítě bude dávat ve svém životě důraz na stránku materiální. V jeho životě se může ale stát cokoliv, tedy i to, že se dostane do situace, ve které mu nezbude nic jiného než-li opřít se o hodnoty duchovní. Bude-li však jeho hodnotový systém nastaven materiálně, může se stát, že se bude chtít rychle vrátit do svých „kolejí“ a cestu k takovému cíli si může zvolit i pomocí páchaní trestné činnosti. Tato cesta ke získání majetku se může stát nejschůdnější, zejména je-li takovým způsobem nastavena i výchova dítěte v rodině.

Podle Sováka je také největší příčinou kriminality mládeže u nás fakt nedostatečné citové výchovy, která má příčinu v nedostatku času rodičů na své děti. **(Sovák, online)** Podle Koukolíka je významnou příčinou také život v chudobě, poškozené vztahy v rodině (souvislost s dysfunkční rodinou). Také uvádí, že děti přicházejí před soud dvakrát, nejdříve jako oběti trestných činů, podruhé jako pachatelé. **(Koukolník, online)** I v tom se dá najít příčina kriminality, je-li dítě zneužíváno, pak si tento fakt odnáší do svého budoucího života, kde jej to nemalou měrou ovlivňuje. Život v chudobě je negativní z hlediska kriminality právě proto, že se samo dítě či jeho rodiče, od nichž přebírá vzorce chování, snaží tuto realitu za každou cenu zvrátit, a to i za cenu páčání trestné činnosti. Nežádá kdy jsou k takovým počínům využíváni děti, což pramení z toho, že jejich rodičům je znám fakt trestní odpovědnosti dítěte a tudíž to, že je-li mladší patnácti let nehrozí mu téměř vůbec nic.

Sociálně patologické jevy, které jsou v práci zmíněny, mohou také nemalou měrou ovlivňovat případnou kriminalitu. Patří mezi ně: záškoláctví, drogy a závislost na nich, alkoholismus a kouření, šikana, extremismus, vandalismus, sekt, gamblerství, domácí násilí, syndrom zneužívaného a týraného dítěte, rizikové sexuální chování a prostituce. Například záškoláctví je jistě jedním z faktorů přispívajících k nonkonformnímu jednání jedince, tedy k chování proti normám, které jsou dány společností. Určitě existuje záškoláctví a záškoláctví. Tím je myšleno, že jde-li dítě někdy v životě za školu, nemusí to jednoznačně znamenat, že již brzy započne svou kriminální dráhu. Takové dítě možná zkouší jaké to je, možná se mu do školy nechce a má k tomu důvod, který jen prozatím nikomu nesdělil, a možná se ho ani nikdo nezeptal. V tom horším případě je důvodem záškoláctví páčání nějakého trestného činu, ať už společně s vrstevníky, rodiči, nebo samostatně. Co se týká drogové problematiky v souvislosti s kriminalitou, tak může být hlavním příčinou páčání trestné činnosti to, že dítě potřebuje na drogy, jež užívá peníze, které si tak opatřuje. Důvody k užívání, jak uvádí Hajný, mohou být: osobní problémy, nuda, stres, tlak vrstevníků apod. **(Hajný, 2001)** Osobní problémy mohou vycházet i z rodiny, ve které dítě vyrůstá, rovněž nuda a stres. Tlak může být také vyvoláván ambiciózními rodiči, kteří požadují po dítěti výkony, jakých nemůže dostat. To se může stát zejména v rodinách lépe situovaných, kde jsou rodiče často

vysoce zaneprázdnění svou kariérou. Také samotný fakt, že uvnitř rodiny jsou drogy považovány za součást života, je faktorem vysoce rizikovým. Alkohol uvnitř rodiny sebou nese mnoho neblahých skutečností. Dítě, které vidí rodiče ve stavu alkoholiků, jež nejsou schopni se ze závislosti vymanit, nemají dostatek podnětů pro svůj osobní rozvoj a může se stát, že jediné co si z rodiny budou vždy pamatovat, že alkoholem se dá řešit vždy vše. Trestná činnost, i u mladistvých je často páchána pod vlivem alkoholu a drog, tedy i tento fakt se na kriminalitě vysoce podílí. Alkohol a drogy mohou totiž odstraňovat zábrany, které by za „střízlivého“ stavu člověk mohl jen stěží překonat. Šikana může být velkým problémem jak již u zmíněného důvodného záškoláctví, tak zejména proto, že působí oběti, tedy šikanovanému poškození především psychického stavu. Většina projevů šikany naplňuje skutkovou podstatu trestné činnosti, jak se můžeme dočíst na internetových stránkách, poskytujících o šikaně základní informace. **(Šikana, online)** Extremismus je zde zmíněn zejména proto, že jeho projevy mohou též naplňovat skutkovou podstatu trestných činů, podle Marešové jde především o patologické jevy vytvářené skupinkou osob ať více, či méně organizovaných. Tito se nazývají extrémisté. **(Marešová, 1999)** V České republice jde zejména o skupinky skinheadů a neonacistům jako zástupců pravicového extremismu a anarchistických skupin, jako zástupců extremismu levicového. Při svých činnostech se mohou tyto skupiny dopouštět trestných činů, kdy jsou pak konfrontováni s policií. Co se týče dětí a mladistvých mohou s těmito skupinami sympatizovat a účastnit se tak jejich organizovaných činností, které mohou být s pácháním trestné činnosti v mnoha případech spojeny. Vandalismus je podle informací z portálu o tomto sociálně patologickém jevu, svévolné poškozování a ničení veřejného i soukromého majetku či podobných statků. Tato činnost nepřináší pachateli žádné materiální uspokojení a často pro ni nemá ani žádný motiv. **(Vandalismus, online)** Možné projevy vandalismu jsou uvedeny také v přílohách této práce. **(viz přílohy diplomové práce)** Vandalismus má jistě velkou souvislost s výchovou v rodině a s hodnotami, jež si uvnitř rodinného systému vytváříme. Pokud budeme děti učit, aby si vážili věcí svých i těch, které jim nepatří, nebudou jim jistě činnosti „vandalských“ skupinek sympatické a my si tak můžeme být jisti, že se do podobných „akcí“ naše děti zapojovat nebudou. O trestné

činnosti vandalství je zmíněno také v rámci jedné případové skupiny. („**Kristýna, 15 let**“). Co se týče problematiky sekt, je zde problém především v tom, že jakákoliv sekta má svého jednoho představitele, který po ostatních vyžaduje, aby byly dodržovány určité principy stanovené daným společenstvím. Hála uvádí, že v takových sektách je vysoká míra sociální soudržnosti. Jedinec, který se nějakým způsobem do takové sekty dostane, pak může páchat nejrůznější činnosti, které nemusí být v souladu se zákonem, aniž by se sám o takovém jednání rozhodl. (**Hála, 2005**) Gamblerství pak podobně jako drogy a alkohol může negativně ovlivňovat život člověka. Stále vyšší potřeba peněz nezbytných pro tuto činnost může také vést k trestné činnosti, jako prostředku k získání finančního obnosu. Domácí násilí je problém v poslední době velmi diskutovaný. I v takovém případě, kdy je dítě svědkem domácího násilí, kdy je jednomu partnerovi druhým ubližováno, pak si i tento fakt nese do svého budoucího života, a aniž by chtělo, přebírá tak vzorec chování, který byl nucen doma pozorovat. Zrovna tak syndrom zneužívaného a týraného dítěte, kdy se vychovatel, rodič dopouští na dítěti týrání, tělesného, psychického, citového, ale i zneužívání sexuálního. Je-li dítě některému z těchto forem doma vystaveno zákonitě si to odporuje s výše uvedeným, tedy s citlivou a láskyplnou výchovou svými rodiči, vychovateli. Jak se asi může takové dítě v budoucnosti starat o děti své vlastní? Tedy připustíme-li, že se někde jinde nežli ve své rodině nenaučí vychovávat láskyplně a s citem? Jak to má člověk umět, když to ve svém životě nikdy nezažil? Zrovna tak rizikové sexuální chování a prostituce, tento jev je spojen také velice úzce s kriminalitou. V mnoha případech jsou porušována lidská práva, ale v této oblasti je také uskutečňován obchod s lidmi, dětmi, jež nemají ve své budoucnosti pak mnohdy jiné možnosti volby. Někdy mohou být děti k tomuto „životnímu údělu“ vedeny rodinou již od svého útlého dětství. Například nedávný případ, o kterém jsme mohli číst v médiích, například v Reflexu, kdy rodina z Klatovska „prodávala“ své nezletilé děti za účelem sexuálního uspokojení dvou dospělých osob německé příslušnosti. Jaké má takové dítě zastání v rodině? I otázky sexuální výchovy by neměly být uvnitř rodiny tabuizovány, minimálně se tak může zabránit onemocnění nějakou pohlavně přenosnou chorobou, ale také se dítě může naučit úctě ke svému vlastnímu tělu s vědomím toho, že jeho tělo je jen a jen jeho a nikdo jiný nemá právo činit

to, co by si samo nepřálo. Naučíme-li jako vychovatelé dítě tomuto, pak je jisté, že jej to bude provázet po celý jeho život, nejen v dětství, což je samo o sobě obrovským přínosem, coby prevence pramenící z rodiny.

Podíváme-li se na prevenci kriminality jako takové, rozděluje jí například Kozmová na primární, sekundární a terciární, jak je blíže vysvětleno v teoretické části této práce. **(Kozmová, online)** Podle Novotného se pak prevence dá rozdělit podle obsahového zaměření ještě na: sociální, situační a prevenci viktimnosti. Jak bylo i výše uvedeno v souvislosti s tím, že rodina může být vysoce rizikovým faktorem, tak i prevence uvnitř rodiny je jednou z nejdůležitějších! **(Novotný a kol., 1996)** Jak uvádí Nešpor je jednou z nejdůležitějších prevencí v rodině vytvářet a hlavně soustavně prosazovat „zdravá“ rodinná pravidla. Vedle toho pak předcházet nudě, naslouchat dítěti a posilovat jeho zdravé sebevědomí. **(Nešpor, online)** Prosazování a dodržování rodinných pravidel souvisí i s hranicemi, o kterých jsme se již zmiňovali. Tyto hranice jsou nezbytné nejen proto, aby dítě vědělo, kam až může v rámci prosazování svých zájmů zajít, ale také proto, že naopak příliš benevolentní výchova, kde žádná pravidla, hranice stanoveny nejsou, nemusí dítě naučit takové odpovědnosti za své jednání jako výchova s nastavenými mantinely. Dítě, které si je jasně vědomo toho co ještě a no a co už ne, nebude tolik ohrožen v budoucím svém životě jakoukoli konfrontací s policií a podobnými institucemi. Podle Heidera se pravidlo stane vnitřním pravidlem dítěte ne po té, co je vysloveno, ale až po té, co je soustavně a co nejdůsledněji podporováno jeho dodržování. **(Heider, 2007)** Tedy je na rodičích, aby pravidla nejen stanovili, ale aby jej také sami vědomě dodržovali, chtějí-li, aby se dle nich řídili sami jejich potomci.

5.2 Diskuse ke statistikám kriminality, vybraným ukazatelům a ke statistikám kriminality nezletilých a mladistvých za jednotlivé okresy Karlovarského kraje

V celé České republice si podle Českého statistického úřadu prvenství v kriminalitě **(v tabulce číslo 3)** drží Praha, po Praze následuje středočeský kraj, moravskoslezský kraj a kraj ústecký. Ze všech 14 krajů včetně Prahy kraj Karlovarský stojí na místě 13.,

tedy předposledním, s celkovým počtem 10 081 zjištěných trestných činů, po něm následuje s ještě nižším počtem celkové kriminality Vysočina. Jde o kriminalitu celkovou, můžeme tedy tato čísla považovat za čísla orientační. Pro bližší představu bylo v celé České republice dohromady spácháno 343 687 trestných činů. V Karlovarském kraji bylo spácháno 33 trestných činů na 1 000 obyvatel – za poslední rok bylo celkem v Karlovarském kraji vyšetřováno 128 nezletilých a 294 mladistvých pachatelů. V Praze je pak na 1 000 obyvatel spácháno 81 trestných činů. Zhruba uprostřed všech krajů, v pořadí sedmý si stojí v trestné činnosti kraj Plzeňský, kde bylo na 1 000 obyvatel spácháno 28 trestných činů a celkový počet trestných činů v plzeňském kraji činí 15 138.

Podíváme-li se na trestné činy podle okresů (**tabulka číslo 4**), pak zjišťujeme, že Karlovy Vary jsou s celkovým počtem trestných činů na prvním místě, za nimi následuje Cheb a pak Sokolov. Tato skutečnost odpovídá zároveň také velikosti jednotlivých okresů, kdy Karlovy Vary jsou se svou celkovou rozlohou 1 628 km² největším okresem s největším počtem obyvatel, ten zde činí 120 778 osob. V Karlových Varech bylo celkem zjištěno 4 746 trestných činů.

S kriminalitou mohou souviset také různé ukazatele (**tabulky číslo 5,6,7**), jakými například může být nezaměstnanost, nedostatek volných pracovních míst, ale také sňatečnost, rozvodovost či věk obyvatel daného okresu. Podíváme-li se na tabulky číslo 5 až 7, zjistíme, že v okrese Karlovy Vary je míra nezaměstnanosti 10,06 %, v Chebu pak 8,14 % a v Sokolově je nejvyšší míra nezaměstnanosti 12,73 %. V Sokolově je tedy míra nezaměstnanosti nejvyšší, kriminalita je naopak v tomto okrese ze všech okresů Karlovarského kraje nejnižší. Počet obyvatel v Sokolově zhruba o 3 000 převyšuje počet obyvatel okresu Cheb, přesto je v tomto okrese kriminalita vyšší nežli v Sokolově. Tento fakt jistě souvisí mimo jiné také s tím, že okres Cheb je okresem příhraničním, což samo o sobě možnost kriminality zvyšuje. V této oblasti je například vysoká koncentrace prostituce, kterážto jako sociálně patologický jev může výskyt kriminality významně ovlivňovat. Vrátime-li se k procentům nezaměstnanosti, může být nejvyšší procento v okrese Sokolov způsobeno také tím, že zde není tolik pracovních příležitostí jako ve zbylých dvou okresech, kde se na zaměstnanosti významně podílí

cestovní ruch, a v Karlových Varech také lázeňství. V okrese Karlovy Vary činí tato procenta 10,06 % a v Chebu 8, 14 %. Co se týče volných pracovních míst, tak Karlovarský okres, coby okres největší je na tom s volnými pracovními místy nejlépe, po něm pak srovnatelně s velikostí okresů následuje Cheb a Sokolov. I tento fakt by se dal přičíst již zmíněnému lázeňství a cestovnímu ruchu, který skýtá velké množství uplatnění na trhu práce. Nedostatek práce může z ekonomických důvodů zvyšovat kriminalitu. Není-li dostatek pracovních míst zejména pro absolventy škol, nebo mladé lidi bez vzdělání, je pak dosti pravděpodobné, že tito se jak již ze zmíněných ekonomických důvodů či z jakési „bezprizornosti“ mohou stát pachateli trestných činů. Z druhé strany naopak, nejsou-li dostatečně finančně zabezpečeni lidé, kteří jsou v roli rodičů a chtějí-li své děti a sebe zabezpečit, mohou volit cestu páchaní trestné činnosti, kterou si získávají potřebný obnos. Samotné děti pak mohou díky teorii učení nastoupit podobnou dráhu jako jejich rodiče, čímž se kruh kriminality, coby způsobu obživy uzavírá. I z výše zmíněným dále souvisí sňatečnost a rozvodovost v jednotlivých okresech. Sňatečnost ve všech okresech je vyšší než-li rozvodovost, ta ale v žádném případě není nízká. Například v okrese Karlovy Vary se za rok uzavřelo 639 manželství, téměř stejný počet manželství bylo za jeden rok rozvedeno – 508. Podobně v Chebu pak bylo uzavřeno 406 manželství a rozvedeno 350. V okrese Sokolov se za rok uzavřelo 538 manželství a 334 jich bylo rozvedeno. Vysoká rozvodovost je znakem naší doby, což zdůrazňuje také Matoušek z hlediska sociální práce a Možný z hlediska sociologie. **(Matoušek, 2003a), (Možný, 2006)** Dítě má právo na rodiče – tedy na rodiče oba, dostane-li se do situace, kdy rodiče spolu nadále z jakýchkoliv důvodů nemohou žít a rozvedou se, může se stát, že se dítě málo, popřípadě vůbec nevidá s jedním z rodičů, ve většině případů s otcem. Tento případ je samozřejmě pouhou modelovou situací a v žádném případě to neplatí nijak obecně, jde jen o to, přiblížit možnou souvislost mezi rozvodovostí a kriminalitou dětí a mládeže. Jsou-li v rodině, jež se rozvádí děti či mladiství, mohou tak ztratit kontakt s autoritou, kterou může být otec, ale také matka, zkrátka rodič, s nímž doposavad žili, ale se kterým jsou nyní z důvodu rozvodu v kontaktu omezeně. Může tak dojít k radikální změně ve výchově těchto nedospělých členů rodiny. Změna nastane nejen v případě omezeného styku a autoritou, ale také

v případě nejsou-li rodiče schopni se shodnout na jednotné výchově zejména kvůli emocím provázejícím jejich odloučení. V takové situaci se snaží upoutat pozornost dítěte nejrůznějšími způsoby a stáhnout si jej tak „na svou stranu“. Činí tak nejrůznějšími dárky, pomluvami druhého rodiče, dovolením toho co bývalý partner/ka nedovolil/la apod. Baudyšová na adresu takového obdarovávání říká, že nefunguje-li v rodině komunikace, pak ani sebedražší a nejmódnější věci rodinu nezachrání. **(Baudyšová, online)** Dítě se tak dostává do role, kterou buďto není schopné zvládnout, což se může projevit v jeho psychickém i fyzickém zdraví, nebo se může tuto roli naučit „využívat ve svůj prospěch“. A profitovat tak z rozpadu manželství, a jevů, jež tento rozchod provázejí. Pokud se tak stane, zákonitě se to projeví v budoucnosti dítěte, na kterou jej rodiče nepřipravili. Dítě si tak do života nese nedobrou zkušenost, navíc pravděpodobně bude spory ve svém životě řešit stejně emocionálně a iracionálně jako je řešili jeho rodiče. Rozvod, však může proběhnout zcela normálně, a i když je vždy spojen s jakousi újmou dítěti, jehož život se změní nezávisle na něm, i tak se mohou rodiče zachovat rozumně, chovat se k sobě s úctou jako k otci/matce svého dítěte a stavět na první místo dítě, jemuž ani jeden nechce ublížit a na jehož výchově se nadále podílejí oba dva stejným dílem a stejně, byť žijí odděleně. Otázka rozvodovosti jako souvisejícího ukazatele s kriminalitou je velice složitá a byla by jistě zajímavým předmětem nějakého podrobnějšího výzkumu.

Průměrný věk obyvatel ve všech okresech je přibližně kolem 40 let. Tento průměrný věk není nijak neobvyklý. Zajímavé je spíše rozložení věkových skupin, kdy například v okrese Karlovy Vary obyvatelé od 0-14 let činí 14,4 % a lidé nad 65 let téměř rovný počet - 14,2 %. Zbytek, tedy 71,4 % činí obyvatelé od 15 – 64 let. V okrese Cheb činí obyvatelé ve věku od 0 – 14 let 15,1 % a osoby nad 65 let 12,5 %, což je oproti Karlovarskému okresu značný rozdíl, tedy co se týče „mladšího obyvatelstva“ v Chebu. Zbytek, tedy 72,4 % činí obyvatelé od 15 – 64 let, toto procento je téměř srovnatelné s okresem předešlým. V Sokolově pak činí obyvatelstvo ve věku od 0 – 14 let 16,3 % a 11,6 % obyvatel je starší 65 let, zbylých 72,1 % patří obyvatelům ve věku od 15 – 64 let. Ve všech okresech nejvyšší procento tedy tvoří obyvatelé ve věku od 15 – 64 let, v tomto věku je také největší počet pachatelů trestné činnosti vůbec. Bylo-li by například

čistě teoreticky v nějaké oblasti složení obyvatel s mnohem vyšším procentem obyvatel starších, tedy nad 65 let, byla by jistě také statistika spáchaných trestných činů jiná. Ubylo-li by lidí v produktivním věku 15 – 64 let, kteří z kriminologického pohledu zaujímají největší procento mezi pachateli, pak by jistě i číslo celkové kriminality bylo nižší.

Podíváme-li se na **tabulky číslo 8 až 16**, zjistíme, jaké druhy trestných činů za předešlý rok 2006 nezletilí a mladiství v Karlovarském kraji spáchali. **V tabulkách číslo 17 až 25** najdeme zase trestné činy spáchané za shodné období v celé České republice, též nezletilými a mladistvými pachateli. **V tabulce číslo 8**, kde jsou uvedeny vraždy, můžeme zjistit, že v celém Karlovarském kraji se za předešlý rok mezi pachateli trestného činu vraždy nenachází jediný pachatel, který by byl ve věku do 17 let. Ovšem porovnáme-li Karlovarský kraj s celkovou statistikou kriminality v celé České republice, pak zjistíme, jak ukazuje **tabulka číslo 17**, že za loňský rok bylo nezletilými a mladistvými spácháno celkem 5 vražd, v poměru 1:4, nezletilí: mladistvým. V případě mladistvých pachatelů stojí za zmínku trestný čin vraždy novorozence matkou. Už samotná realita, že matkou se stane nevyzrálá žena (ve věku mladší 18 let), je v dnešní době jakési „vybočení“ z „normálu“ společnosti. Žena, která se stane matkou v tomto věku, je mnohdy sama ještě dítětem, které potřebuje péči svých rodičů. Jde tedy především o vyspělost duševní, nebo chcete-li duchovní, ne o tělesnou. Po tělesné stránce je žena připravena stát se matkou velmi brzy. Při zamyšlení se si musíme uvědomit, že k tomu, aby se žena stala matkou nestačí jen připravenost fyzická, ale především připravenost duševní, daná nejen rozvojem vlastní osobnosti člověka, ale také výchovou, podporou z okolí – partnera, rodičů a svého vlastního vědomí vnitřní připravenosti a touhy být rodičem - matkou. Dostane-li se však žena do stavu nastávající matky a není-li na tuto roli sama vnitřně připravena, nemá-li dostatečnou podporu od svého partnera (má-li nějakého), od svých rodičů, vychovatelů apod., pak může jednat i zkratkovitě a unáhleně, tedy i tím, že své narozené dítě navždy sprovodí ze světa. V případě vražd motivovaných osobními vztahy by se dala jistě nějaká souvislost s rodinou také najít. Pokud se dítě v rodině učí náležitě zvládat zátěžové situace, pak tento um uplatňuje i ve svém životě. Rodiče by dítě po celou dobu měli

učit, že na nejrůznější situace, i na ty nejméně příjemné vždy existuje několik řešení, která je třeba si předem a s rozmyslem nechat projít hlavou. Jsou to také rodiče, kteří nám mohou sdělit velkou životní pravdu, že „svůj život jsme si nedali, proto také nemáme právo si jej brát“ což obdobně platí i jedná-li se o život druhého člověka.

V tabulce číslo 9 za Karlovarský kraj a **v tabulce číslo 18** za Českou republiku, máme v přehledu všechny trestné činy, charakterizované jako násilné trestné činy, které se staly za rok 2006. V Karlovarském kraji, převládají násilné trestné činy loupeže, a to celkem 25 loupežemi spáchanými nezletilými a mladistvými, z celkového počtu 53 násilných trestných činů. V porovnání s celkovým počtem 1 534 všech násilných trestných činů spáchaných nezletilými a mladistvými na území celé České republiky není toto číslo nikterak alarmující, ale v žádném případě není malé. Také v celkových násilných trestných činech v naší republice převládá trestný čin loupeže, tento je na našem území spáchán celkem v 688 případech, a to nezletilými a mladistvými. V porovnání tedy Karlovarský kraj: Česká republika – 25 : 668. V Karlovarském kraji se za rok 2006 vyskytly mezi nezletilými a mladistvými dále násilné trestné činy: úmyslné ublížení na zdraví – (celkem ve 13 případech), nebezpečné vyhrožování, vydírání, omezování a zbavení osobní svobody a porušování domovní svobody. Pokud jde o celé území naší republiky, kromě zmíněných násilných trestných činů se mezi nezletilými a mladistvými vyskytly také navíc trestné činy: únos, loupeže na finančních institutách, násilí na veřejných činitelích a policistech, úmyslná ublížení na zdraví - (celkem ve 423 případech), rvačky, násilí a vyhrožování proti skupině osob, týrání osoby žijící ve společném obydlí a útisk.

Násilné trestné činy jsou ihned po vraždách nejnebezpečnějšími, jelikož je zde ohroženo nejen zdraví, ale i život oběti. Jsou-li pachateli osoby mladší věku zletilosti, pak je jistě záhodno hledat příčinu kromě jiných faktorů také v rodině, ve které momentálně vyrůstají. Násilné trestné činy loupeže, kdy je bezprostředně ohrožen život oběti jsou páchany zejména ze ziskuchtivého důvodu. Příčinou v takovém případě může být to, že nezletilí nevědí jak jinak si obstarat obživu a tento způsob jim připadá přirozený, a to i z toho důvodu, že mohli vyrůstat v prostředí podobně zabezpečeném. Může jít, ale také o jakousi „nechuť“ získávat si prostředky na svou obživu jiným

způsobem, který je zpravidla „méně pohodlný“ a vyžaduje daleko více trpělivosti, času, mnohdy i podřízenosti, nutnosti přizpůsobení se, a v poslední o to neméně důležité řadě je také důležité vzdělání, které může otvírat brány k výběru povolání, prostřednictvím nichž si pak člověk volí způsob své obživy. Fakt, že v životě člověk nezíská nic zadarmo je zbořen v případě, kdy rodiče říkají, ba dokonce svým dětem jistými skutky dokazují pravý opak. V takovém případě, kdy například rodiče v rámci výchovy utvrzují své dítě, že není bezpodmínečně nutné umět řemeslo, nebo mít škol, aby se mělo v životě dobře, pak je pravděpodobné, že si samo dítě zvolí cestu zdánlivě „pohodlnější a rychlejší“ a způsob obživy volí pomocí trestné činnosti. Nemusí se ale jednat vždy o přímou podporu takového nezákonného chování vlastními rodiči. Trestná činnost může být také důsledek učení se dítěte od svého okolí. V takovém případě však mají rodiče úlohu jakousi „kontrolní“, kdy by měli vědět s kým, a kde jejich potomek tráví svůj volný čas. Tato otázka je samozřejmě propojena s otázkou komunikace a důvěry uvnitř rodiny. Bude-li nás jako rodiče zajímat kde, s kým a jak naše děti tráví svůj volný čas, budeme-li si o tom s ním povídat, což znamená, že si na rozhovor s ním uděláme prostor, pak nebudeme mít ani problém probrat s naším potomkem „vedlejší věci“ jichž jsme si jako rodiče – pozorovatelé všimli. Těmi mohou být například náhle změněné nálady dítěte, uzavřenost, ustrašenost, pozdní příchody, náhlé zhoršení ve škole, disponování s vyšší finanční hotovostí, nové oblečení, které nedostalo od nás, změna slovníku dítěte, jeho vyjadřování, vztah k nám jako k rodičům apod. ... Podle Rozumkové je rodina jedním z nejdůležitějších činitelů působících při vývoji, růstu a formování osobnosti dítěte. **(Rozumková, online)** Je-li tomu tak, a rodiče jsou nejdůležitějším činitelem, měli by to být také oni, kdo je za jednání svých dětí zodpovědný a kdo by jejich negativnímu chování měl preventivně předcházet.

V následujících tabulkách jsou pak za Karlovarský kraj a Českou republiku uvedeny mravnostní trestné činy **(tabulky číslo 10 a 19)** spáchané nezletilými a mladistvými. V Karlovarském kraji jich bylo celkem spácháno 9 a v celé republice 249. Rozdíl mezi Karlovarským krajem a celou republikou je tedy značný, avšak co se týká mravnostního trestného činu kuplířství, byl z celkového počtu 4 případů z celé České republiky v kraji Karlovarském, tento čin spáchán dvakrát. Tedy polovina mravnostních trestných činů

kuplířství byla spáchána v roce 2006 na území kraje Karlovarského. Jeden z těchto případů je také popsán **v případové studii „Jana, 16 let“**. Prvenství si ale udržují mravnostní trestné činy pohlavního zneužívání a po nich trestný čin znásilnění. V Karlovarském kraji se pohlavního zneužívání dopustilo celkem 5 nezletilých a mladistvých, na území celé České republiky bylo pak těchto činů spácháno celkem 199. V Karlovarském kraji byly spáchány celkem 4 druhy mravnostních trestných činů. Kromě již zmíněného kuplířství, pohlavního zneužívání a znásilnění, také čin ublížení na zdraví pohlavní nemocí z nedbalosti. V celé České republice pak byly spáchány kromě zmíněných ještě mravnostní trestné činy: ohrožování mravnosti, soulož mezi příbuznými a ostatní pohlavní úchytky.

I v postavení mravnostních trestných činů páchaných nezletilými a mladistvými má mezi příčinami i rodina jisté své místo. Pro zdravý tělesný, ale i duševní vývoj dítěte je důležité, aby s ním rodiče hovořili o sexualitě. V dnešní době, kdy je sexualita v různém pojetí zapojována do všech médií, by to měli být na prvním místě rodiče, kdo svým potomkům dají v této oblasti nějaké vědomosti. Děti by měli být ve vhodné době poučeni o nerizikovém sexuálním chování, o možnosti otěhotnění, o tom, že kdykoliv mohou přijít a zeptat se, svěřit se. Témata sexuality by měla stát uvnitř rodiny někde mezi netabuizovanou záležitostí a mezi jasně vymezenými hranicemi. Přílišná sexuální uvolněnost uvnitř rodiny se může přenášet i navenek, kde tak může v okolí způsobovat nejen pohoršení (například ohrožování mravnosti různým vystavováním se, exhibicionismem a podobnými úchytkami), ale také může způsobit duševní traumata a poškození zdraví jedince (v případě znásilnění, kuplířství či ublížení na zdraví pohlavní nemocí z nedbalosti). Co se týče mravnostních trestných činů, neměla by být opomíjena ani ta situace, kdy mohl být pachatel takového činu sám jako dítě vystaven podobnému zacházení. Jedná se zde o podobný koloběh, který je uváděn v rámci výchovy. Jde o to, že je-li dítě samo zneužíváno ve svém dětství a není-li mu poskytnuta žádná pomoc zvenčí, může se pak stát, že si sám v určitém věku, kdy přirozeně pociťuje sexuální touhu, za svůj objekt vybere právě osobu mladší a dopustí se tak trestného činu pohlavního zneužívání. Rodiče by měli také dětem osvětlit, o čem hovoří naše zákony, tedy, že soulož s osobou mladší 15 let je dle nich trestná, byť by osoba souhlasila.

V další tabulce s **číslem 11 a 20** jsou přehledně uceleny statistiky trestných činů krádeže, a to krádeží vloupáním, které byly spáchány na území kraje Karlovarského a České republiky za rok 2006. V Karlovarském kraji bylo celkem spácháno nezletilými a mladistvými 86 krádeží vloupáním, na celém území České republiky jich pak bylo dohromady 2 214. V případě krádeží vloupáním u nezletilých a mladistvých na území Karlovarského kraje bylo zjištěno nejvíce trestných činů krádeže vloupáním do bytů a ostatních objektů. Co se týče celé republiky, byl zjištěn kromě krádeží vloupáním do bytů a ostatních objektů také poměrně častý trestný čin vloupáním do chat. Kromě výše uvedených se vyskytly krádeže vloupáním nezletilými a mladistvými do obchodů, restaurací, do objektů státních uměleckých předmětů, do pokladnic a pancéřových skříní, do výpočetních středisek, do škol, do rodinných domů, a v celé republice pak ještě navíc do výkladních skříní, do ubytovacích objektů, kiosků, jídelen a do kulturních objektů.

Tyto trestné činy jsou ve většině případů páčány ze stejných důvodů jako trestné činy loupeží. Jsou tedy páčány za účelem určitého zisku. Ziskem v tomto případě může být jednak určitý finanční obnos a jednak také nejrůznější věci, které se pak dají prodat a finanční hotovost tak může být získána druhotně, a nebo mohou být tyto věci pachatelem užívány. V případě krádeží vloupáním může být také ohroženo zdraví či život toho, jež se v době konání trestného činu v daném objektu zdržuje a jemuž objekt patří. Každopádně je ale oběti způsobená vždy škoda materiální či finanční. Tyto škody jsou způsobeny jak samotným odcizením něčeho, tak i škodou způsobenou při vloupání se do objektu. Příčiny těchto trestných činů se dají připodobnit k příčinám trestných činů loupeží, kde také rodinné prostředí a výchova zaujímají své místo.

V následující **tabulce číslo 12** za Karlovarský kraj a v **tabulce číslo 21** za celou Českou republiku je popsáno, jaké druhy trestných činů krádeží prostých byly spáchány v roce 2006. V poměru Karlovarský kraj: území celé České republiky bylo spácháno – 148 : 3 3777 trestných činů krádeží prostých. Co se týče páčání těchto trestných činů, byl zjištěn největší počet za rok 2006 v Karlovarském kraji u mladistvých v trestném činu krádeže prosté – a to krádeží věcí z automobilu v celkovém počtu 29. U nezletilých byl pak zjištěn největší počet krádeží prostých v případě krádeží z bytů, a to v celkovém

počtu 5 krádeží. Podíváme-li se pro srovnání ne celou republiku, pak zjistíme, že největší počet krádeží, charakterizovaných jako prostých, v roce 2006 j krádeží motorových vozidel dvoustopých v celkovém počtu 456 a u nezletilých pak krádeže kapesní v celkovém počtu 271. Je nutno poznamenat, že kapesní krádeže se na území Karlovarského kraje vyskytují v roce 2006 pouze v 5 případech. Jde o případy zjištěné, což znamená, že skutečné číslo může být daleko vyšší, a to jak v Karlovarském kraji, tak na území České republiky. Krádeže motorových vozidel dvoustopých si na území Karlovarského kraje u mladistvých, co se počtu spáchaných činů týče, stojí na druhém místě, za krádežemi věcí z automobilů, a to v celkovém počtu 27. Kromě zmíněných trestných činů krádežích prostých se na území Karlovarského kraje v roce 2006 podařilo zjistit ještě tyto činy: krádeže jiné než kapesní na osobách, krádeže motorových vozidel jednostopých, krádeže součástek motorových vozidel, krádeže jízdních kol, krádeže věcí na nádražích, krádeže v objektech se starožitnickými a uměleckými předměty. Na území celé České republiky pak navíc byly zjištěny ještě tyto trestné činy krádeží prostých: krádeže mezi zaměstnanci na pracovišti a krádeže během jízdy v dopravních prostředcích.

Výše zmíněné trestné činy vždy způsobí velkou újmu tomu, komu jsou způsobeny. Újmou je zde myšlena zejména újma materiální, ale kromě toho, může člověku fakt, že se stal obětí nějakého trestného činu způsobit také újmu psychickou, kdy oběť vnímá tento akt jako velkou nespravedlnost vůči své osobě a musí se s tím nějak smířit, což může být otázka z časového hlediska dlouhodobá. Důležité je, jak samotný trestný čin vnímají také nezletilí a mladiství pachatelé. Jsou tací, v nichž samotné spáchání nějaké trestného činu probudí výčitky svědomí a snahu nějak své chování, jež způsobilo někomu újmu napravit. V takovém případě je žádoucí spolupráce s rodinou a institucemi, které se nápravou trestné činnosti zabývají a nemusí jimi být složky soudní a represivní, ale může jí být například instituce probační a mediační služby, která pracuje jak s pachatelem, tak s obětí daného trestného činu. Nemá-li pachatel potřebu nějakým způsobem újmu, kterou svým chováním způsobil napravit, pak může být nezbytně nutné přistoupit k represivnímu jednání, kdy pachatel za svůj čin obdrží soudně stanovený trest. Zkrátka a jasně „za chyby se v životě platí“ a není-li obsah

tohoto hesla rodiči dítěti zavčas ve výchově vštípen, pak se může stát, že pachatel trestného činu narazí na již zmíněnou represi a bez jakékoliv snahy na sobě samém bude za své jednání společností nadále odsuzován. Rodiče zde hrají významnou roli již v prvopočátcích výchovy dítěte, při které mu nedostatečně jasně osvětlili jaké jednání je a jaké není ve společnosti vhodné a za jaké jednání vždy bude společností souzen, včetně páchání trestných činů.

V tabulkách s číslem 13 a s číslem 22 nalezneme kolik, a jakých majetkových trestných činů bylo spácháno jednak v Karlovarském kraji a jednak na území celé České republiky. V Karlovarském kraji bylo majetkových trestných činů spáchaných mladistvými a nezletilými celkem 239 a celkem v republice jich bylo 5 979. Do těchto činů se započítávají také trestné činy předchozí tj. trestné činy krádeží prostých a krádeží vloupáním. Kromě těchto krádeží jsou v majetkových trestných činech také zařazeny trestné činy zpronevěry, poškozování cizí věci, podvod, neoprávněné užívání cizí věci a zatajení věci.

Další druhy kriminality páchané nezletilými a mladistvými, které jsou na území kraje Karlovarského a vůbec v celé České republice jsou uvedeny **v tabulkách s čísly 14, 15 a 16** za Karlovarský kraj a **v tabulkách 23, 24 a 25** za Českou republiku.

V Karlovarském kraji bylo spácháno nezletilými a mladistvými mezi ostatními trestnými činy uvedených **v tabulce číslo 14** spácháno nejvíce trestných činů výtržnictví v celkovém počtu 2:10, nezletilí: mladistvým. Dále pak byly zjištěny trestné činy sprejství (tento trestný čin je uveden v případové studii **„Kristýna, 16 let“**), nedovolená výroba a držení psychotropních látek a jedů (tento trestný čin je také předmětem jedné z případových studií – **„Lukáš, 17 let“**), maření výkonu úředního rozhodnutí a překupnictví a přechovávání – podílnictví. Vůbec prvenství si mezi ostatními trestnými činy v celé České republice drží trestný čin sprejství s celkovým počtem 132 případů u nezletilých a 363 případů mladistvých, jak nám ukazuje **tabulka č. 23**. Kromě výše uvedených trestných činů se na území České republiky v roce 2006 vyskytly také: výtržnictví na sportovních a veřejných akcích, podávání alkoholu mládeži, ohrožování mravnostní výchovy mládeže, šíření toxikománie, požáry a nedovolená ozbrojování.

Takzvané sprejerství je posuzováno jako trestný čin, i když pachatel způsobí škodu za několik málo korun. Sprejeři se tohoto trestného činu dopouštějí na : rodinných a panelových domech, firemních objektech, historických stavbách, jako jsou kostely, chrámy, kláštery, divadla apod. Častým terčem útoků jsou i nejrůznější podchody a nadchody, opěrné zdi nebo betonové břehy veřejných komunikací. Dále jde o železniční vagóny, lokomotivy, stavební stroje a v neposlední řadě dodávkové automobily. Řádění vandalů nejsou ušetřené ani pietní místa, pamětní desky, náhrobní kameny, hrobky, hřbitovní zdi či informační tabule. Výjimkou nejsou ani dopravní značky. Během posledních dnů způsobili například na Karlovarsku škodu vyšší než 160 000 Kč. **(Duchon, R., 2007)** Jistě se může jednat v některých případech o umění, o tzv. „street art“. Je zde ale důležité rozlišovat na jakou plochu se může „umělec“ vyjádřit. Tím, že své návrhy z papíru přenesou na plochu, která někomu patří, aniž by si to majitel přál, způsobí danému člověku velkou škodu, nejen finanční, ale majitele také navrácení plochy do původního stavu stojí spoustu času. Existují také místa (zdi) přímo určené pro tento druh umění. Kouzlo kultury „sprejerství“ je ale právě v tom, že se „umělci“ vyjadřují právě na nepovolených místech. Bohužel v rozporu se zákonem. Na sprejerské činnosti svých dětí často doplácí rodiče tím, že jsou povinni uhradit vzniklou škodu. Je nutné v dětech vybudovat úctu k cizím věcem a učit je nést si zodpovědnost za své činy. Důležité je dětem vysvětlit, že i to co jim může působit potěšení a být pro ně zábavou, nesmí v žádném případě konat, omezovalo-li by to druhé. Příloha této práce je věnována zmapováním této trestné činnosti v Karlových Varech. **(viz příloha)**

Mezi zbývající kriminalitu na území Karlovarského kraje, která byla v roce 2006 spáchaná nezletilými a mladistvými, byly spáchány zejména trestné činy dopravních nehod z nedbalosti ublížení na zdraví z nedbalosti a šíření poplašné zprávy, jak dokládá **tabulka číslo 15**. Mezi zbývající trestné činy, spáchané nezletilými a mladistvými na území celé České republiky, mimo výše zmíněné navíc patří: nadržování, kombinované silničně-železniční dopravní nehody z nedbalosti, ohrožování pod vlivem návykových látek a opilství, zanedbávání povinné výživy, sdělení nepravdivé informace, týrání zvířat, hanobení národnosti, přesvědčení a rasy, podněcování k rasové a národnostní nenávisti a podpora a propagace hnutí, jak dokládá **tabulka číslo 24**.

I tyto trestné činy jsou velmi závažné, jelikož je při nich negativně ovlivňován život druhých lidí, jako obětí trestných činů. Nikdo nemá právo omezovat druhé lidi v žádném případě, natož pak kvůli svému vlastnímu prospěchu, což bychom si v nemalé míře měli všichni osvojit od svých rodičů, vychovatelů.

Co se týče hospodářských trestných činů uvedených v **tabulce číslo 16** za Karlovarský kraj a v **tabulce číslo 25** za celou Českou republiku, jde o činy způsobující zejména finanční škody, často nemalé míry. Většinou se jedná o činy promyšlené, páchané za účelem určitého zisku. Na území Karlovarského kraje bylo spácháno celkem 10 hospodářských trestných činů. Toto číslo je v porovnání s celým územím České republiky, kde bylo spácháno hospodářských trestných činů celkem 381 malé, ne však zanedbatelné. V Karlovarském kraji se mezi trestnými činy vyskytly v roce 2006 tyto hospodářské trestné činy: padělání a pozměňování veřejné listiny, neoprávněné držení platební karty, porušování autorského práva a úvěrový podvod. Alarmující je fakt, že padělání a pozměňování veřejné listiny spáchal v Karlovarském kraji nezletilý ve věku do 14 let, tedy ve věku dítěte. Neoprávněné držení platební karty spáchaly celkem 4 mladiství ve věku od 14 do 17 let. Důvodem konání takovýchto trestných činů je snadnost zisku. Charakteristika „alarmující“ byla použita zejména pro zmíněný věk pachatele. Připustíme-li, že takto mladý pachatel, v podstatě dítě páchá trestné činy k nimž je nutná jakási příprava a promyšlení, pak nás to jistě nutí k otázce, jaké trestné činy, respektive jakých rozsahů trestné činnosti se dopustí v budoucnosti. Prevencí v tomto případě je život „ve vší počestnosti“ v rodině, kde je jasně dáno, že v životě není nic zadarmo a člověk nemá nárok okrádat či jinak omezovat druhé. Nezanedbatelná je také hodnotová orientace, kterou si člověk (dítě) během svého vývoje v rodině formuje. Budeme-li jako rodiče stavět výše zisk a peníze než-li hodnoty duchovnějšiho rázu (zdraví, skromnost, úctu k bližním apod.), pak si za nimi naše děti mohou jít všelijakými způsoby, včetně volby trestné činnosti jako cesty k dosažení velkého zisku, aniž by musel člověk příliš dlouho čekat a mnohé pro to činit.

5.3 Diskuse k jednotlivým případovým studiím

5.3.1 Lukáš, 17 let

V případě Lukáše, začaly výchovné problémy v době, kdy Lukáš zanedbával povinnou školní docházku. Rodiče byly na úseku školství, sankcionováni přestupkovou komisí, pokutou. Mladistvý byl obviněn ze spáchání trestného činu nedovolené výroby a držení omamných a psychotropních látek a jedů. Lukáš byl umístěn do ústavní výchovy. Důvodem umístění byla nejen nedůslednost rodičů, ale také psychické onemocnění matky, která se léčí na psychiatrii a otcovo pokus o sebevraždu, který je též v péči psychiatra. Podle Gjuričové může duševní onemocnění vést k tomu, že není navázán přiměřený vztah mezi rodičem a dítětem. To se pak an výchově negativně odráží. (Gjuričová, 2000) Sociální pracovník s rodiči dojednal, že Lukáš může být propuštěn z ústavu zpět domů, zlepší-li rodiče svou finanční situaci. Kromě Lukáše v ústavu pobývá ještě jeho mladší sestra. Rodiče však svou situaci zlepšit nedokázali, obstarávali si peníze pomocí trestné činnosti a to spolu s nejstarším svým synem. Pro Lukáše tak padla možnost návratu z ústavní výchovy domů.

Lukáš do této doby nebyl soudně trestán, pracovníci ústavu jej hodnotí jako bezproblémového a bezkonfliktního. Dovolenky, na něž měl Lukáš nárok, využíval k návštěvám rodičů, včas se navracel zpět do ústavu. V ústavu se zapojil do pracovní terapie, která jej baví. Jedná se o zemědělskou práci. Lukáš má dokončené základní vzdělání, na učební obor nenastoupil, proto kurátor Lukášovi domluvil možnost prodloužení v ústavní výchově do doby, než zde učební obor dostuduje. Lukáš s tím souhlasil.

Matka byla sama umístěna jako dítě v dětském domově, z čehož pramení fakt, že ani její rodiče z nějakého důvodu nebyli schopni se sami o své dítě postarat. Otec Lukáše je v invalidním důchodu a není pro Lukáše dostatečnou autoritou. V rodině tedy chybí zejména důsledná výchova. Také fakt, že rodiče spolu s nejstarším synem, sami páchají trestnou činnost, nedává Lukášovi dobrý příklad pro jeho budoucí život bez kriminality. Dle Kyriacoua souhlasný postoj k problémovému chování dítěte je velkým rizikovým

faktorem. (Kyriacou, 2005) Vzhledem k tomu není pro Lukáše takové výchovné prostředí vyhovující.

V případě Lukáše a jeho rodiny vidím největší problém právě v těchto dvou výše zmíněných skutečnostech. Prevenci kriminálního chování v rodině spatřuji zejména v časně intervenci, kterou může zajistit například projekt „**sanace rodiny**“, kdy sociální pracovník pravidelně a často (1x týdně) dochází do rodiny a pracuje s rodiči na takovém výchovném prostředí, ve kterém by děti mohli zůstat a vyrůstat. Jde tedy o jakousi prevenci odebrání dítěte do ústavu, s čímž úzce souvisí také fakt, že Lukáš do té doby bezproblémový, musel být do ústavní výchovy umístěn hlavně pro to, že vyvrcholením nedůsledné výchovy jeho rodičů bylo spáchání trestného činu. Čímž se dostáváme k tomu, že rodina zde mohla být nejvyšším „vykonavatelem“ prevence, byla-li by jim z venku včas poskytnuta pomoc.

Vzhledem k tomu, že Lukáš se nemá po ukončení ústavní výchovy kam vrátit, kvůli situaci svých rodičů, byl by možný pobyt v „Domu na půli cesty“ v Karlových Varech, kde by se Lukáš učil samostatnému životu. Lukášovi bude zajištěn probační úředník, který by mu měl pomoci zvládnout přechod, myslím si ale, že bez zázemí a pozitivního vzoru, jakým může být bezpochyby zmíněný „Dům na půli cesty v Karlových Varech“ hrozí nebezpečí, že se Lukášovo život bude ubírat směrem více či méně kriminálním.

Lukášovo rodina mu neposkytla citově vřelé, stabilní a láskyplné prostředí, proto by se tato rodina dala charakterizovat jako rodina dysfunkční. I podle Sováka je jednou z hlavních příčin kriminality u nás nedostatečná citová výchova. (Sovák, online)

5.3.2 Marek, 15 let

Výchovné problémy začaly u Marka v době, kdy ze základní školy přestoupil na základní školu speciální, tedy v sedmé třídě. Kromě zanedbávané školní docházky si učitelé stěžovali také na Markovu agresivitu. Marek vyrůstá s matkou a jejím druhem, otec se s Markem nestýká. Byla to sama matka, kdo kontaktoval kurátora pro mladistvé, kvůli útekům z domova. Matka žádala o umístění jejího syna do ústavní výchovy,

protože měla pocit, že z vychovatelů by měl větší respekt nežli z ní. Kurátor matce doporučil měsíční pobyt ve středisku výchovné péče, kam Marek dobrovolně nastoupil. Pobyt zde proběhl absolutně bez problémů. Po návratu domů, ale opět Marek opakovaně utíkal, proto s ním kurátor provedl výchovný pohovor. Nedlouho po něm se Marek dopustil trestného činu poškozování cizí věci a krádeže. Nutno říci, že matka neví, jak její syn tráví svůj volný čas ani nezná jeho kamarády. Pokud Marek něco „vyvede“ řešila to matka vždy výpraskem. Matka doma s Markem o jeho trestné činnosti více nemluvila. Matčin přítel se snažil ovlivnit Markovo „potulování“ se venku tím, že mu koupil počítač. Kromě počítače, na kterém Marek rád hraje hry, také doma kouká na televizi a občas hraje na elektrické klávesy. Marek by se rád vyučil automechanikem, také by prý rád zkusil konzervatoř, kvůli zmíněným elektrickým klávesám. Není si ale vědom, jakou práci toto studium obnáší. Vzhledem k tomu, že všechny trestné činy byly pro nízký věk pachatele odloženy, a ani v rodině nebylo Markovi nijak výrazně domluveno, nemá pocit jakékoliv zodpovědnosti za to, co provedl. Matka je nyní na mateřské dovolené, „proto nemá tolik času“ zabývat se svým starším synem, který by ji tolik potřeboval. Marek si tak do života odnáší zkušenost, že za své prohřešky bude fyzicky potrestán, ale žádné další a dlouhodobější následky si za ně neponese.

Podle Nešpora je důležité, v rámci prevence kriminality v rodině, aby rodina, má-li nějaké výchovné problémy, vyhledala odbornou pomoc. (Nešpor, online) V případě Markovi rodiny se tak stalo, sama matka kontaktovala kurátora na oddělení sociální prevence. Tento krok je jistě chvályhodný, ale je vidět, že ne dostačující. Rodič, v tomto případě matka, sice vyhledala odbornou pomoc, ale nadále nepracovala sama na sobě, na jejím vztahu se svým synem, nezajímala se jak tráví volný čas. Situaci předložila kurátorovi k řešení a tím pro ni případ skončil.

Prevence kriminality v této rodině měla být zejména v důsledné výchově již v raném dětství dítěte, ve stanovení jasně nastavených mantinelů, ale také v jinak nastaveném řešení prohřešků, nežli tělesnými tresty, které sice mohou být účinné, ale sotvakdo mají trvalejší charakter. Také komunikace v této rodině není nejlepší, Markova matka neví, čím se její syn zabývá ve svém volném čase, ani nezná jeho kamarády a spolu se svým

druhem řeší Markovu setrvačnost doma tím, že mu koupí počítač, čímž se komunikace uvnitř rodiny nezlepší, spíše naopak. Jak Baudyšová uvádí, vážne-li komunikace, pak ji sebedražší věci nezachrání. **(Baudyšová, online)** A tam, kde nefunguje komunikace, nemůže dobře fungovat ani rodina jako systém provázaných vztahů. Lze tedy říci, že tato rodina spadá do skupiny rodin dysfunkčních.

5.3.3 Jana, 17 let

Podíváme-li se na to jak ve své rodině byla vychovávána Jana, zjistíme, že coby „jedináček“, po odchodu svých starších sourozenců, byla Jana rodiči velmi rozmazlována. Neměla žádné povinnosti a dostala vždy to, co od svých rodičů požadovala, aniž by pro to sama musela něco udělat. Dokonce ani s domácností matce nepomáhala. Matka je sice v domácnosti, tak má čas vše zvládnout sama, ale jde spíše o princip a o jakousi přípravu na budoucí život, kterou si Jana z domova takto moc nenese. Mezi její záliby ve volném čase patří hudba a zpěv, ničemu se ale bohužel dlouhodobě nevěnuje. Pravděpodobně díky tomu, jak měla Jana doma nastavenou výchovu, se začala ve škole projevovat jako velmi dominantní typ a prosazovala si neadekvátně své názory vůči dospělým. Je to nejspíš důsledek naučeného vzorce chování z rodiny, kde jí toto vždy prošlo, chovala se tak možná vždy, ale až teď, ve škole, to začalo někomu vadit. Nedůsledná výchova bez jakéhokoliv řádu se projevila i ve chvíli, kdy Jana byla kurátorem pro mladistvé odeslána do střediska výchovné péče na pobyt. Ten zde neukončila, důvodem předčasného odchodu bylo to, že jí nebavilo poslouchat a dodržovat vnitřní řád, není se čemu divit, pro Janu to bylo něco nového, něco na co není zvyklá. Jana byla zanedlouho potom obviněna za trestný čin kuplířství. Rodiče, jelikož neznali náplň volného času své dcery, neměli o tomto činu ani potuchy. Stáli na Janině straně, když ta jim řekla, že se jedná o věc smyšlenou, že ona za nic nemůže, vše ostatní mluvilo proti Janě. Janě je dnes již 17 let, nemá zájem dodělávat si vzdělání, ukončila základní školu praktickou. Chce odjet do zahraničí za sestrou, rodiče proti tomu nemají námitek, sami tvrdí, že Jana už je téměř dospělá, ať si tedy dělá co

chce. Podobně se vyjádřili i v případě trestné činnosti své dcery, mají pocit, že teď už nemohou své dceři říkat co má dělat a co ne.

Když mluvil kurátor s Janou naposled, snažil se jí předat veškeré důležité informace, například o nutnosti přihlášení se na úřad práce, o nebezpečích spojených s cestou do zahraničí a podobně, Jana ale nejevila o tyto informace zájem, rodiče jí je zřejmě také neposkytnou, pak se snadno v budoucnu Jana může dostat na scestí. Vyrůstala v prostředí, kde neplatili žádná pravidla, rodina společně netrávila volný čas, nikdo ji nenutil nést si následky za své jednání, podle psychologa je velmi nedůsledná a povrchní v řešení problémů, což se také jistě negativně projeví v jejím budoucím životě.

Prevenčí trestné činnosti mladistvé Jany v rodině mohla být důsledná a citlivější výchova (Jana je podle psychologa citově deprivovaná), dále vyšší zájem rodičů o to, jak Jana tráví svůj volný čas a určitě také stanovení jasných mantinelů, zejména co se výchovy slušného chování týče, naproti tomu byly všechny její prohřešky rodiči omlouvány. Rodinu, ve které Jana vyrůstala, můžeme označit za rodinu dysfunkční.

V této rodině je jistě zanedbaná funkce emocionální, kdy, jak Lovasová uvádí je emocionální potřeba potřebou nejen dětí, ale i dospělých vně rodiny. (Lovasová, 2002) Janina deprivace vychází jistě z tohoto zanedbání. Jana si pak pozornost vynucovala například svou agresivitou vůči vrstevníkům. Socializační funkce byla v rodině také zanedbána, zejména má-li se tato funkce podílet na budoucí socializační funkci dítěte v společnosti, jak uvádí (Škromach, 2004)

5.3.4 Milan, 16 let

Milan je zvláštní případ v rámci všech případových studií zpracovaných v této práci. Milan prožil své dětství bez větších problémů, bydlí společně s rodiči, kteří jsou sice rozvedeni, ale nadále všichni bydlí ve společné domácnosti. Spolužití této rodiny celkem dobře funguje, až na občasné neshody Milanovo výchovy. Milan po základní škole nastoupil na učiliště, kde po nějaké době skončil, rodiče však nenechali svého syna bezprizorního a donutili jej, aby se přihlásil na úřad práce a aby si brigádně přivydělával, tak se také stalo. Následující rok jej přijali na odborné učiliště, kam stále

ještě dochází. Milan svůj volný čas tráví jako dobrovolný hasič. V tomto uskupení také nastal problém, kvůli kterému byl Milan konfrontován s policií. Milan se zde trestného činu pohlavního zneužití a ohrožování mravní výchovy mládeže, kdy vykonal soulož s dívkou, které bylo necelých 15 let, tedy byla zákonem chráněna. Milan tuto skutečnost popírá, rodiče jsou na Milanovo straně, i přesto, že je tato záležitost velmi poškodila a to vzhledem k bydlení na malém městě. Milan je ze skutečnosti obviněný velmi nešťastný, působí mu to nepříjemnosti nejen ve městě, kde bydlí, ale také v jeho nové škole. Případ se nyní nadále vyšetřuje. Milan je nadále s dívkou v kontaktu, má jí rád, tento údajný trestný čin oznámila matka poškozené, dívka se k tomuto nechce vyjadřovat.

Milanovo rodinu bychom mohli zhodnotit jako rodinu fungující i přes jeho údajný prohřešek, kde vzniklý problém rodina řeší, a to všichni členové rodiny dohromady, dále Milan nastoupil na nové učiliště, přihlásil se na úřad práce, to vše po domluvě jeho rodiči, kteří evidentně mají zájem na tom, aby svého syna řádně vychovali a připravili pro jeho budoucí život. Podle Matějčka netvoří rodinu jednotlivý členové, nýbrž jde o ucelený systém. (Matějček, 1994) Milana a jeho rodinu lze hodnotit jako systém, jež funguje. Fakt, že Milan údajně porušil zákon, se sice v rodině vyskytl, přesto rodina jako celek má zájem tuto situaci řešit a taky tak činí.

5.3.5 Kristýna, 16 let

S Kristýnou, která vyrůstá jako „jedináček“ začaly výchovné problémy už v šesté třídě, kdy hrála Kristýna hlavní roli šikanující strany. Šikanu řešila policie, dívka tak byla konfrontována výslechu již ve svých 13 letech. Šikanou je označováno podle portálu, který je věnován tomuto tématu, patologické chování, které ve většině projevů naplňuje skutkovou podstatu trestných činů. (Šikana, online) Rodiče v tomto případě za výchovné problémy s jejich dcerou viní školu. V 9. třídě problémy vrcholily, Kristýna začala krást v samoobsluze (alkohol), zanedlouho po té byla obviněna z trestného činu sprejství, poškozování cizí věci. Společně s kamarádkou, která je také vedena u kurátora pro mladistvé, užívá drogy a alkohol. Kristýna byla upozorněna na možné

důsledky plynoucí z jejího chování, jelikož nedošlo k žádné změně, byla umístěna do dětského diagnostického ústavu. Rodiče nebyli schopni ovlivňovat Kristýny chování, otec je starý šestasedmdesátiletý nemohoucí pán a matka je psychicky nemocná. V současnosti se projednává další možnosti vzdělání.

Kristýna vyrůstá v rodině, kterou bychom mohli zařadit k rodinám dysfunkčním. Rodiče si neuvědomují jakoukoliv zodpovědnost za jednání své dcery, vždy viní někoho jiného, školu, kamarády, a podobně. Kristýny budoucnost je nejasná, možným východiskem by po opuštění ústavu mohl být „Dům na půli cesty v Karlových Varech.“ Teoreticky by časnou prevencí dříve mohlo být zařazení do programu „sanace biologické rodiny“, tento projekt v Karlových varech vzniká ale teprve nyní, proto jde čistě o teoretickou úvahu.

5.3.6 Patrik, 15 let

Případ nezletilého Patrika a jeho rodiny je velmi složitý, jedná se o chlapce, u něž byly diagnostikovány poruchy chování již ve třetí třídě, kdy mu byl také vypracován individuální vzdělávací plán. Patrik vyrůstá s matkou a adoptivním otcem, jeho biologický otec byl již několikrát soudně trestán, což má jistě souvislost vzhledem ke genetické výbavě Patrika. Patrik je od raného dětství v evidenci pedagogicko-psychologické poradny. Zhruba od druhé třídy se kamarádí s partou kluků, jež na jeho chování mají neblahý vliv, parta se společně dopouští trestné činnosti, Patrik se k této skupině připojil již při nástupu na základní školu. Vliv vrstevníků zdůrazňuje také Kyriacou, kdy mohou být příčinou právě raného nástupu problémového chování. **(Kyriacou, 2005)** Chlapec od svých devíti let kouří. Rodiče jsou také kuřáci, nelíbí se jim, že jejich syn začal tak brzy, zakazují mu to, ale bezvýsledně. Rodičům byl doporučen pobyt ve středisku výchovné péče v Karlových Varech, ti ale tohoto doporučení nedbali.

Protože rodiče nejsou schopni zabezpečit řádnou péči o svého syna, zejména z důvodu, který uvádí psycholog, že chlapec je obtížně zvladatelný, až nezvladatelný, byl Patrik soudem na doporučení kurátora odeslán do dětského diagnostického ústavu,

nyní je Patrik na útěku a je po něm vyhlášeno pátrání. Podle etopeda je prognóza do budoucna méně příznivá.

I v případě Patrika a jeho rodiny mohla být prevence zajištěna pomocí již zmíněné „**sanace rodiny**“, avšak i tento druh sociální práce by mohl být velmi obtížný, vzhledem k Patrikovo diagnostikovaným poruchám chování. Zajímavé je, že i když byla rodina po rozvodu doplněna a matčin nový manžel přijal syna za svého a vychovával jej, Patrik se stejně, co se jeho chování týče, podobá svému biologickému otci. Ten se o syna vůbec nezajímá. Rodina, ve které Patrik vyrůstá, měla pravděpodobně při výchově svého syna více spolupracovat s odborníky, tedy vzhledem k diagnóze s pedagogicko-psychologickou poradnou, speciálním pedagogickým centrem, střediskem výchovné péče a ostatními.

5.3.7 Zbyněk, 15 let

Sociální pracovnice z oddělení sociálně-právní ochrany dětí založila spis na Zbyňkovu rodinu již šest let po jeho narození. Důvodem byly upozornění dětské lékařky na závadnou péči jeho rodičů. Nutno podotknout, že Zbyněk má pět sourozenců. Zbyněk se dopouštěl kriminálních deliktů již coby jako pachatel mladší patnácti let, a to společně se starším kamarádem. Zbyňkovo otec je nyní ve výkonu trestu odnětí svobody. Domácnost rodina je neudržovaná, děti jsou špinavé a hladové (podle učitelů ze školy, kam děti občas docházely). Proto, že se situace v rodině nevyvíjela k lepšímu, byl Zbyněk soudně odeslán spolu se svými nezletilými sourozenci do ústavní výchovy. Matka je zde nenavštěvuje, Zbyňkovo chování se v ústavu stále více zhoršuje, nikdo, kromě kurátora, za ním nejezdí na návštěvy. V současnosti je Zbyněk stále v ústavní výchově, nemá se kam vrátit (ani jeho nezletilí sourozenci). Matka zájem o děti nejeví, otec je ve výkonu trestu. I podle Koukolíka je poškozený vztah matka – dítě velkým rizikem, co se kriminality dětí a mládeže týká. (**Koukolník, online**)

Rodina, kde Zbyněk spolu se svými pěti sourozenci vyrůstá je bezpochyby rodinou dysfunkční, kde rodiče o děti nejeví zájem, děti jsou tak bezprizorní, jsou vychovávány bezpodnělným prostředím bez lásky, citu a nezbytně nutných pravidel. Je smutné, když

se zamyslíme nad Zbyňkovou budoucností, Co s ním bude? Co ho čeká? Zanedlouho bude, alespoň podle zákona dospělým člověkem. Bude se o sebe umět postarat, a kdo jej to naučí? Možným východiskem by také mohl být „Dům na půli cesty v Karlových Varech. Možná ale, ani nedlouhý pobyt zde nemůže Zbyňkovi ukázat tu správnou cestu, zejména má-li zarytý odlišný způsob života, jemuž se naučil v době svého vývoje, zejména ve svém dětství, které prožil v dysfunkční rodině a po té v ústavní výchově, kde o láskyplné a citlivé výchově nemůže být řeč. Také výrazně nízký sociální statut, ve kterém se tato rodina nachází, je podle informací z onlinového infocentra jedním z typických příčin kriminality. **(Infocentrum, online)**

5.3.8 Ondřej, 15 let

Výchovné problémy začaly asi ve třetí třídě základní praktické školy, kdy měl Ondřej zameškané a neomluvené hodiny, když Ondřej do školy chodil, byl zanedbaný a špinavý, bez potřebných pomůcek pro vyučování. Při přechodu na druhý stupeň základní školy speciální se Ondřej dopustil několika trestných činů krádeže, spolu se svými kamarády. V sedmé třídě přestal Ondřej do školy chodit úplně, několikrát utekl z domova, matka jeho nepřítomnost hlásila několikrát na polici, pak si na ni zvykla a už ji ani nehlásila. Ze strany orgánu sociálně právní ochrany dětí byl podán návrh na nařízení ústavní výchovy. Ondřej společně se svým bratrem byl odeslán do dětského diagnostického ústavu, za dobu sedmi měsíců pobytu, jej matka navštívila pouze dvakrát. Otec se s chlapcem nestýká. Nutno podotknout, že oba chlapci mají jiného otce. Z odborného vyšetření vyplynulo, že chlapec je sociálně, citově a výchovně deprivován. Jak uvádí Kuchta, lze z poznatků psychologie odvodit, že na častý výskyt kriminality mezi mládeží, mají významný vliv specifika spojená s psychickým, mravním a sociálním vývojem jedince v průběhu dětství a dospívání. **(Kuchta, 2005)** Je zřejmé, že nemá-li matka o chlapce zájem, nemůže být sociální, mravní a psychický vývoj jedince v rámci možností přirozený, natož pak v harmonii. Od čehož se pak odvíjí vyšší riziko opakování trestné činnosti.

Východiskem pro Ondřeje po opuštění ústavu by také mohl být „Dům na půli cesty“, ale také by mohla pomoci intenzivní práce s matkou, po dobu pobytu chlapců, v ústavu. Matka by mohla být připravována na jejich návrat a další výchovu svých synů. Otázkou je, zda by matka na toto přistoupila, zda by jevila zájem.

Závěrem můžeme říci, že chlapec vyrůstal v prostředí dysfunkční rodiny, již vzhledem k zmíněné citové deprivaci, jež v dítěti zanechá hluboké šrámy, které si nese celý svůj život.

5.3.9 Tibor, 16 let

Tibor se připravoval na středním odborném učilišti na své budoucí povolání, měl zde, ale několik zameškaných a neomluvených hodin. Zároveň se dopustil několika trestných činů, které jsou v současné době řešeny policií. Tiborova matka, která jej sama vychovává, se dostavila na oddělení sociální prevence s tím, že již není schopna sama zvládnout péči o svého syna, který ji neposlouchá a žádala u urychlené umístění do ústavu. Její žádosti bylo vyhověno a Tibor byl na základě předběžného opatření odeslán do dětského diagnostického ústavu, ze kterého již po několika týdnech utekl. Na útěku se dopustil další trestné činnosti, pro kterou je vyšetřován policií. Tibor jako důvod svého útěku uvedl šikanu, ve které byl obětí. Na základě toho byl tedy přemístěn do dětského výchovného ústavu, kde začal navštěvovat střední odborné učiliště, na kterém se připravoval na své budoucí povolání kuchaře. Po přemístění se Tiborovo chování pozitivně změnilo, a matka, která ho v ústavu pravidelně navštěvuje, souhlasí s návratem svého syna po ukončení ústavní výchovy, zpět domů. Na synovo návrat se matka pravidelně připravuje a radí se se sociálními pracovníky z oddělení sociální prevence. Kurátor s návratem také souhlasí, jen doporučuje nechat Tibora v ústavu dostudovat. Pakliže podle Hamanové, (**Hamanová, online**) dává fungující rodina dětem pozitivní vzory, které pro svůj zdravý rozvoj potřebují, vytváří prostředí, které jim dává jistoty a ve kterém panují jasné vztahy, pak je možné, že v případě Tibora tomu tak sice možná úplně nebylo, ale matka se synem po negativní zkušenosti, jež do jejich žití zasáhla, našli jakousi harmonii, na základě níž teď hodlají stavět své vztahy budoucí.

Dalo by se říci, že případ Tibora vzal neskutečných obrátek a to pozitivním směrem. Rodina, která se zdála jako dysfunkční se za pomoci, jež jí byla zvenčí poskytnuta, dokázala „odrazit“ a uvědomit si své dosavadní jednání, na jehož změně k lepšímu intenzivně pracuje. V tomto případě bychom mohli uplatnit heslo: „nikdy není pozdě“.

5.3.10 Petr, 17 let

Petr byl již jako dítě umístěn ne přechodnou dobu v dětském domově, důvodem byl matčin pokus o sebevraždu. Otec, který by se mohl o děti postarat, byl v té době ve výkonu trestu odnětí svobody. Po matčině návratu jí byly děti opět svěřeny do péče. Po dokončení vyměřeného otcova trestu bylo manželství rozvedeno, důvodem byla častá agresivita otce, vyvolávána většinou v souvislosti s alkoholem. Tento fakt bychom mohli hodnotit jako domácí násilí v rodině, kterým podle internetových stránek věnovaným tomuto tématu, je v různých podobách týrání a zanedbávání dětí a jiné podoby až po zmíněné psychické a fyzické týrání mezi mužem a ženou. (**Úvod do problematiky domácího násilí, online**) Matky zdravotní stav se nadále zhoršoval, byla přijata k léčbě na psychiatrii. I v tomto případě lze zmínit domněnku Gjuričové a to, že duševní onemocnění rodiče, může vést k tomu, že není přiměřeně navázán vztah mezi dítětem a rodičem, což se pak negativně odráží ve výchově. (**Gjuričová**) Mladistvý Petr se v době matčině nepřítomnosti dopustil několika trestných činů krádeže, a to v době, kdy ještě nedosahoval věku trestní odpovědnosti. Případy byly tedy odloženy. O Petra se staraly jeho dvě starší sestry, které zřejmě nejsou vyzrálé natolik, aby zabezpečily jeho řádnou výchovu, proto kurátor uvažuje o umístění chlapce do výchovného ústavu, zejména proto, že by si zde Petr mohl dodělat vzdělání. U Petra bylo doporučeno provést psychiatrické vyšetření vzhledem k tomu, v jakém prostředí vyrůstal a také kvůli sebevražedným pokusům jeho matky.

Petrova rodina je velmi nevyrovnaným prostředím, které se odrazilo i na jeho výchově. Tuto rodinu můžeme zhodnotit jako rodinu dysfunkční nejen pro opakovanou trestnou činnost otce, jenž má jít dětem příkladem, ale také pro zdravotní stav matky, která není schopna zabezpečit řádnou výchovu jejích dětí. Dětem se nedostává tolik

potřebné lásky a citu, ani nezbytně nutných výchovných opatření, jakými jsou například jasně stanovená pravidla, povědomí o tom, kde děti tráví svůj volný čas, zájem o děti, důraz na vzdělání a podobně.

5.3.11 Shrnutí k případovým studiím

Většina z deseti rodin, které byly pro zpracování případových studií vybrány, vykazují spíše obraz rodin dysfunkčních, tedy rodin, kde nejsou zabezpečeny některé či všechny z rodinných funkcí. Mezi tyto řadí například Lovasová (**Lovasová, 2002**) funkce: reprodukční, která zajisté byla splněna všude, po té funkci socializační, která ve většině případů byla značně narušena. Další funkce je ekonomická, která také nebyla ve všech rodinách zcela plněna a na posledním místě funkce emocionální, která byla porušena v devíti případech z deseti. Jediným případem, kde můžeme shledat nenarušenou funkci emocionální je případ Milana a jeho rodiny.

Mezi rodiny, které bychom mohly zařadit k rodinám dysfunkčním, patří rodiny: Lukáše, Marka, Jany, Kristýny, Zbyňka, Ondřeje a Petra.

Podle Novotného je třeba příčinu kriminality mladých lidí odvodit z poruch a chyb, vyskytujících se v jejich biologické a psychické realitě, jakož i v neadekvátním vlivu sociálního prostředí. (**Novotný, a kol. 1996**) Ve výše uvedených rodinách, které jsou charakterizovány jako dysfunkční, můžeme uvedený neadekvátní vliv sociálního prostředí uvést jako souhlasný.

Rodina Milana zde není uvedena proto, že mladistvý sice údajně spáchal trestný čin (nyní ve fázi vyšetřování), přesto jeho rodina vykazuje známky chování rodiny fungující. Problém řeší všichni společně, jsou Milanovi oporou, Milan vyrůstá v citově plném prostředí, rodiče jeví zájem o svého syna a není jim lhostejná jeho budoucnost.

Rodina Patrika nebyla výše uvedena proto, že sice vykazuje jako rodina jisté pochybení, zejména v tom, že dostatečně nespolupracovali s odborníky po té, co byla Patrikovi diagnostikována porucha chování. Pokud by se rodiče více radili s odborníky, možná nemuselo jeho chování vyústit v páchání trestné činnosti a chlapec by tak mohl

zůstat v rodinném prostředí, namísto toho, byla ale soudně nařízena ústavní výchova nad nezletilým chlapcem.

Případ Tibora a jeho rodiny není ve výčtu dysfunkčních rodin uveden zejména proto, že Tibor sice vyrůstal v rodině, kterou jako dysfunkční můžeme charakterizovat, ale po umístění Tibora do dětského výchovného ústavu se jeho chování pozitivně zlepšilo. Zároveň matka, jež doposavad péči o nezletilého syna nezvládala, začala pracovat na tom, aby se syn mohl navrátit domů. Matčina příprava na jeho návrat spočívala zejména ve vyžádaném poradenství na oddělení sociální prevence, kde jí pracovníci vyšli maximálně vstříc.

Závěrem lze tedy říci, že je-li ze strany rodiny zájem stávající situaci změnit, může se tak stát. Změna vychází především z členů rodiny samotných, ale dojít k ní mohou v mnoha případech, dovolí-li rodina, aby jim byla poskytnuta odborná pomoc zvenčí.

5.4 Stanovené hypotézy

V závěru, na základě teoretického zpracování této problematiky, a zejména na základě vlastního výzkumu autorka stanovuje tyto hypotézy:

H1: V nadpoloviční většině všech případů kriminality dětí a mladistvých, trestné činnosti předchází zanedbávání povinné školní docházky.

H2: Rodiče dětí a mladistvých, které se dopustily trestné činnosti, hovoří se svými dětmi v průměru méně než 3 hodiny týdně.

H3: V rodinách, kde vyrůstají děti a mladiství, kteří se dopustili nějaké trestné činnosti, jsou nadřazeny hodnoty materiální hodnotám duchovním.

5.5 „Desatero“

1. Uvědomte si, že jste jako rodič zodpovědný za budoucí chování a jednání vašich dětí.
2. Vaše dítě je bytostí, které potřebuje Vaší lásku, Vaší pozornost, Vaší ochranu. Jste to vy, kdo může dítěti dovolit prožít šťastné dětství, na které bude vždy rádo vzpomínat.
3. Bud'te vašim dětem dobrým příkladem. Většinu toho, co si dítě z rodiny do života nese „odkouká“ od Vás, jeho rodičů.
4. Neřešte nikdy své partnerské problémy před dětmi. Bud'te ve výchově se svým partnerem zajedno, navzájem se podporujte.
5. Nevystavujte zbytečně své děti mediálnímu násilí, ani agresivním počítačovým hrám, raději zvolte jiný druh trávení volného času. Podnikněte třeba společný rodinný výlet.
6. Snažte si jako rodina udržet nějaké své vnitřní tradice, radujte se s dětmi z každého společně prožitého dne. Jste to Vy, kdo pomáhá dítěti utvářet si jeho vlastní životní hodnoty.
7. Bud'te ke svým dětem upřímní. Neodporujte si v tom, co říkáte a v tom, co činíte. Vaším dětem tak můžete zbořit představy o tom, co je pravdivé.
8. Ve výchově Vašich dětí mějte stanoveny jasná pravidla. Všichni společně pak tyto pravidla bezpodmínečně dodržujte.
9. Respektujte soukromí vašich dětí, ale zároveň bud'te dobrými pozorovateli.
10. Přijměte za své heslo: „nikdy není pozdě“ a bud'te si vědomi toho, že „nikdo není dokonalý“ a i Vy, se s výchovou Vašich dětí můžete vždy obrátit na odborníky.

6. ZÁVĚR

Autorka se v diplomové práci s tématem „Fungující rodina jako nejúčinnější prevence kriminality dětí a mládeže“ snažila o ucelený pohled na tuto problematiku. Rodinu zde popisuje jako systém, který může být jedním z nejúčinnějších činitelů v rámci prevence kriminality dětí a mladistvých.

Případové studie, které jsou hlavním předmětem praktické části této práce, zaznamenávají deset rodin, ze kterých se nezletilí dopustili nějakého trestného činu. V devíti z deseti případů se jedná o rodiny dysfunkční. Je tedy patrné, že vyrůstá-li dítě v takové rodině, je pak velmi vysoká pravděpodobnost toho, že se může dopustit trestné činnosti, nebo dokonce páčání trestné činnosti zvolit jako svou životní cestu.

Výchova v rodině je nejdůležitější prvek v životě každého člověka. Díky podnětům, které nám rodina skýtala, můžeme postupně dospět do vyzrálých osobností, schopných založit svou vlastní rodinu, a řádně v ní vychovat naše potomky. V dostatečně kladně podnětném prostředí nesmí chybět láska, citlivý přístup, dobrý příklad, ale také jasně stanovená pravidla a hranice, které nám určují především naši rodiče a které by nás měli směřovat na tu správnou životní cestu.

Nese-li práce název „Fungující rodina jako nejúčinnější prevence kriminality dětí a mládeže“, pak nás to nutí k otázce: „Je tedy vyšší pravděpodobnost páčání trestné činnosti dětí a mladistvých, pakliže vyrůstají v prostředí nefunkčním?“

Podle autorky této práce je opravdu tato pravděpodobnost vyšší. Rodina má v prevenci kriminality významné místo, možná je nejvýznamnějším preventivním prvkem.

Autorka se domnívá, že hlavní i dílčí cíle diplomové práce na téma „Fungující rodina jako nejúčinnější prevence kriminality dětí a mládeže“ byly splněny.

7. SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

1. BARTLOVÁ, S. *Sociální patologie*. 1.vyd. Brno: Institut pro další vzdělávání pracovníků ve zdravotnictví, 1998. 53 str. ISBN 80 – 7013 – 259 – 0.
2. BAUDYŠOVÁ, Z. *Českým dětem chybí nejvíc komunikace ve vlastní rodině*. [online] URL: <<http://www.nase.rodina.cz/clanek2125.html>> [cit. 2004 – 10 – 9].
3. BEZPEČNOST A PREVENCE. *Prevence kriminality*. [online] URL: <<http://www.mvcr.cz/prevence/system/pojmz/1.1.htm>> [cit. – 2007 – 2 – 3].
4. BIDDULPH, S. *Tajemství výchovy šťastných dětí*. Přeložila Neckařová E. 1.vyd. Praha: Portál, 1999. 133 str. ISBN 80 – 7178 – 334 – X.
5. BOBEK, J. *Příčiny a podmínky kriminality*. [online] URL: <http://www.spsmvbr.cz/cesky/zpravodaj/new/2001/03/zpravodaj3_2001.html> [cit 2007 - 4 - 19]
6. BUBLAN, F. Vyhodnocení účinnosti přijaté legislativy související se systémovým přístupem k péči o delikventní mládež - úvod. In *Vyhodnocení účinnosti přijaté legislativy související se systémovým přístupem k péči o delikventní mládež. Pro schůzi vlády. Ministerstvo vnitra*. Praha: Ministerstvo vnitra: Bublan, F.,2004. Část III.
7. ČÍRTKOVÁ, L. Domácí násilí : fakta a paradoxy. *Sociální práce, časopis pro teorii, praxi a vzdělávání v sociální práci*, 2006,2,str. 54, ISSN 1213 – 6204.
8. ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, *Trestné činy podle krajů a okresů*. [online] URL: <<http://csn.statnisprava.cz/xk/edicniplan.nsf/kapitola/13-4101-06-2006-10>>[cit. - 2007 -2 -3].

9. DE SINGLY, F. *Sociologie současné rodiny*. Přeložil Štěch, S. 1.vyd. Praha: Portál, 1999. 127 str. ISBN 80 – 7178 – 249 – 1.
10. DUCHOŇ, R. Sprejeři ničí domy I vagony. *Mladá fronta Dnes*, 2007,13,87,C3.
11. DYTRYCH, Z. a kol. *Děti, rodina a stres*.1.vyd. Praha: Galén, 1994.214 str. ISBN 80 – 85824 – 06 – X.
12. GJURIČOVÁ, Š. a kol. *Podoby násilí v rodině*. 1.vyd. Praha: Vyšehrad, 2000. 101 str. ISBN 80 – 7021 – 416 – 3.
13. HAJNÝ, M. *O rodičích, dětech a drogách*. 1.vyd. Havlíčkův Brod : Grada, 2001. 136 str. ISBN 80 – 247 – 0135 – 9
14. HÁLA, J. *Psychosociální práce s maladjustovanými osobami*. 1.vyd. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2005. 52 str. ISBN 80 – 7040 – 815 – 4.
15. HAMANOVÁ, J. *Děti potřebují jistotu rodiny a pozitivní vzory*. [online] URL: <<http://www.modernirodina.cz>> [cit. 2007 – 3 – 4].
16. HEALT AND SOCIAL QUESTIONS OF CHILDHOOD IN EUROPEAN CONTEXT. *Socio – pathologic phenomenon*. 1.vyd. +České Budějovice> Conference Proceedings, 2006. 120 str. ISBN 80 – 7040 – 911 – 8.
17. HEIDER, D. Význam hranic v dospívání. *Psychologie dnes*, 2007, 13, 1, str. 26 – 29. ISSN 1212 – 9607.

18. HINTNAUS, L. *Člověk a rodina, smysl a funkce rodiny: anatomie, fyziologie a patologie lidské rodiny*. 1.vyd. České Budějovice: JU ZF České Budějovice, 1998. 79 str. ISBN 80 – 7040 – 315 –2.
19. HOLEC, P. Děti?. *Reflex: společenský týdeník*, 2005, 16. , 44, str.54. ISSN 0862 – 6634.
20. HOLUB, M. a kol. *Zákon o rodině: komentář a předpisy související*. 6.vyd. Praha: Právnícké a ekonomické nakladatelství, 2004. 750 str. ISBN 80 – 7201 – 451 -X
21. INFOCENTRUM. *O problematice extremismu na území České republiky v roce 2005*. [online] URL:<<http://www.zkola.cz/zkedu/zaskolou/socialnepatologickejvzajejichprevence/sektzhnutiextremismus.htm>> [cit. 2007 - 4 - 21].
22. JEDLIČKA, R. a kol. *Děti a mládež v obtížných životních situacích*. 1.vyd. Praha: Themis, 2006. 478 str. ISBN 80 – 7312 – 038 – 0.
23. KOUKOLÍK, F. *děti napodobují televizní násilí*. [online] URL: <<http://www.rodina.cz/clanek5566htm>> [cit. 2007 – 3 - 11].
24. KOVAŘÍK, J. *Co říkají výzkumy o rodině*. [online] URL: <<http://obchod.studovna.cz/skripts/detail.asp?.id=2087>> [cit. 2007 - 3 - 4].
25. KOZMOVÁ, G. *Slovníček pojmů*. [online] URL:<<file://A:\PPPHK.HTM>> [cit. 2006- 5 -20].
26. KUČHTA, J. kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1.vyd. Praha: C.H. Beck, 2005. 544 str. ISBN 80 – 7179 – 813 – 4.

27. KYRIACOU, Ch. *Řešení výchovných problémů ve škole*. Přeložila Dagmar Tomková. 1. vyd. Praha: portál, 2005. 150 str. ISBN 80 – 7178 – 945 – 3.
28. LOVASOVÁ, L. *Rodinné vztahy*. 1.vyd. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí v roce 2006. 32 str. ISBN 80 – 85282 – 83 – 6.
29. LE GOFF, J. *Středověký člověk a jeho svět*. 1.vyd. Praha: Vyšehrad, 1999. 319 str. ISBN 80 – 7021 – 682 – 4.
30. MAREŠOVÁ, A. a kol. *Kriminologické a právní aspekty extremismu*. 1.vyd. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1999. 162 str. ISBN 80 – 86008 – 59 – 2.
31. MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. 1.vyd. Praha: Portál, 1994. 98 str. ISBN 80 – 85282 – 83 - 6.
32. MATĚJČEK, Z. *Po dobrém nebo po zlém?* 5.vyd. Praha: Portál, 2000. 109 str. ISBN 80 – 7178 – 486 – 9.
33. MATĚJČEK, Z. *Výbor z díla*. 1.vyd. Praha: Karolinum, 2005. 445 str. ISBN 80 – 246 – 1056 – 6.
34. MATOUŠEK, O. a kol. *Metody a řízení sociální práce*. 1.vyd. Praha: Portál, 2003a. 379 str. ISBN 80 – 7178 – 548 – 2.
35. MATOUŠEK, O. a kol. *Mládež a delikvence*. 2.vyd. Praha: Portál, 2003b. 340 str. ISBN 80 – 7178 – 771 – X.
36. MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3.vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003c. 161 str. ISBN 80 – 86429 – 19 – 9.

37. MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. 1.vyd. Praha: Portál, 2003d. 287 str. ISBN 80 – 7178 – 549 –0.
38. MINISTERSTVO VNITRA, policejní prezidium České republiky, *statistický výkaz za období od 1.1.2007 do 31.1.2007 – Česká republika*. [online] URL: <http://www.mvcr.cz/statistiky/krim_stat/2007/01_001.xls> [cit. 2007 - 2 –01].
39. MINISTERSTVO VNITRA, policejní prezidium České republiky, *statistický výkaz za období od 1.1.2007 do 31.1.2007 – Karlovarský kraj*. [online] URL: <http://www.mvcr.cz/statistiky/krim_stat/2007/01_04vusc.xls> [cit. 2007 - 2 – 01].
40. MOLNÁROVÁ, K. *Prevence sociálně patologických jevů: záškoláctví*. [online] URL: <<http://www.1zskadan.cz/prevence/prevence.htm>> [cit. 2007 - 4 –19].
41. MOTEJL, O. *snížení hranice trestní odpovědnosti na 14 let: represe je levnější*. [online] URL: <file:///A:Ing_RadimChytka.htm> [cit. 2007 - 3 –11].
42. MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*. 1.vyd. Praha: Sociologické nakladatelství Slon, 2006. 311 str. ISBN 80 – 86429 – 58 – X.
43. NEŠPOR, K. *Zásady prevence v rodině*. [online] URL: <http://www.2webpark.cz/kverek/problematika/problematika_5.html> [cit. 2007 - 4 –19].
44. NOVOTNÝ, O. a kol. *Základy kriminologie*. 1.vyd. Praha: Karolinum, 1996. 137 str. ISBN 80 – 7066 – 821 – 0.

45. OBECNÁ KRIMINALITA. *Opatření ke snížení rizik*. [online] URL: <<http://www.mestovsetin.cz>> [cit. 2007- 3 – 4].
46. PLAŇAVA, I. *Manželství a rodiny : struktura, dynamika, komunikace*. 1.vyd. Brno: Doplněk, 2000. 296 str. ISBN 80 – 7239 – 039 – 2.
47. POSPÍŠIL, J. *Principy rodiny a jejich historické kořeny*. [online] URL: <<http://old.paidagogos.net/1/1.html>> [cit. 2007- 1 – 4].
48. PREKOP, J. *Jak být dobrým rodičem : krůpěje výchovných moudrostí*. Přeložila daniela vrbová. 1.vyd. Havlíčkův Brod: Grada, 2001. 84 str. ISBN 80 – 247 – 9063 – 7.
49. ROZUMKOVÁ, M. *Prevence sociálně patologických jevů*. [online] URL: <<http://www.zsotrtgm.zlinedu.cz/aktu006.html>> [cit. 2007 – 4 – 13].
50. SEDLÁČKOVI, I. a T. *Jak docílit harmonie v rodině : pro rodiče, kteří chtějí spokojenou rodinu*. 1.vyd. Brno: Computer Press, 2002. 74 str. ISBN 80 – 7226 – 598 -9.
51. SCHMEIDLER, K. *Redukuje fungující sousedství kriminalitu ve městě?*[online] URL: <<http://www.mvcr.cz/casopisy/policista/2002/04/soused.html>> [cit. 2007 - 4 – 19].
52. SKOPALOVÁ, J. *Sociální deviace*. [online] URL: <file:///A:/Socialnideviace_soubory/DEV2-1.GIF> [cit. 2007 - 3 – 27].

53. SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÉ JEVY. *Informační centrum pro mládež Uherské Hradiště: informace.* [online] URL: <<http://www.icm.uh.cz/str/socialnepatologickejevy/socialne-patologicke-jevy>> [cit. 2007 - 4 - 13].
54. SYNDROM CAN. *Dětské krizové centrum – syndrom CAN.* [online] URL: <http://www.ditekrize.cz/syndrom_can.php> [cit. 2007 - 4 - 27].
55. ŠIKANA. *Šikana – základní informace.* [online] URL: < <http://www.poradenskecentrum.cz/sikana.html> > [cit. 2007 - 4 - 21].
56. ŠKROMACH, Z. *Národní zpráva o rodině.* Praha: MPSV, 2004. 224 str.
57. ŠUMBERA, J. Společnost McAfee: Dorůstá nová generace pro počítačovou kriminalitu. *Kapitál*, 2007, 1, 1 str. 46-47. ISSN 1211 – 748x.
58. ÚVOD DO PROBLEMATIKY DOMÁCÍHO NÁSILÍ. [online] URL: <<http://www.domacinasili.info>> [cit. 2007 - 4 - 13].
59. VÁGNEROVÁ, M. *psychologie problémového dítěte školního věku.* 1.vyd. Praha: Karolinum, 2001. 170 str. ISBN 80 – 7184 – 488 – 8.
60. VANDALISMUS. *Nejčastější projevy vandalismu.* [online] URL: <<http://enczklopadie.seznam.cz/heslo/180414/vandalismus>> [cit. 2007 - 4 - 21].
61. VANÍČKOVÁ, E. a kol. *Násilí v rodině: syndrom zneužívaného a zanedbávaného dítěte.* Praha: Karolinum, 1995. 64 str. ISBN 80 – 7184 – 008 – 4.

62. VANÍČKOVÁ, E. *Tělesné tresty dětí: definice – popis – následky*. 1.vyd. Havlíčkův Brod: Grada, 2004. 116 str. ISBN 80 – 247 – 0814 – 0.
63. ZOUBKOVÁ, I. *kontrola kriminality mládeže*. 1.vyd. Pelhřimov: Aleš Čeněk, 2002. 231 str. ISBN 80 – 86473 – 08 – 2.

8. KLÍČOVÁ SLOVA

DÍTĚ

MLADISTVÝ

DELIKVENCE

KRIMINALITA

RODINA FUNGUJÍCÍ / DYSFUNKČNÍ

PREVENCE

VÝCHOVA

9. PŘÍLOHY

Možné projevy vandalismu na území Karlových Varů – fotografie.

Možné projevy vandalizmu:

Obrázek č. 1

Zdroj: fotodokumentace autora, Mariánské Lázně;

Obrázek č. 2

Zdroj: fotodokumentace autora, Karlovy Vary – centrum;

Obrázek č. 3

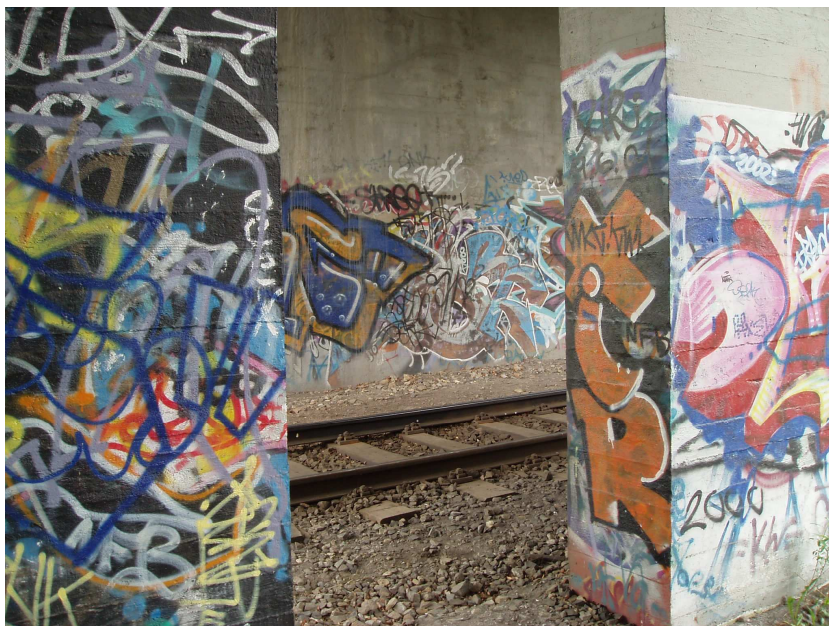
Zdroj: fotodokumentace autora, Karlovy Vary – centrum;

Obrázek č. 4

Zdroj: fotodokumentace autora, železniční trať směr K. Vary - Horní nádraží;

Obrázek č. 5

Zdroj: fotodokumentace autora, železniční trať směr Karlovy Vary – Horní nádraží;

Obrázek č. 6

Zdroj: fotodokumentace autora, Karlovy Vary – železniční trať mezi Horním a Dolním nádražím;

Obrázek č. 7

Zdroj: fotodokumentace autora – železniční trať mezi Horním a Dolním nádražím v Karlových Varech;

Obrázek č. 8

Zdroj: fotodokumentace autora, Karlovy Vary – centrum;

Obrázek č.9

Zdroj: fotodokumentace autora, Karlovy Vary – centrum;

Obrázek č. 10

Zdroj: fotodokumentace autora, Karlovy Vary – centrum;

Obrázek č. 11

Zdroj: fotodokumentace autora, Karlovy Vary – centrum;

Obrázek č. 12

Zdroj: fotodokumentace autora, Karlovy Vary – stáčírna minerálních vod;

Obrázek č. 13

Zdroj: fotodokumentace autora, Karlovy Vary – centrum, podchod;

Obrázek č. 14

Zdroj: fotodokumentace autora, Karlovy Vary – centrum – podchod;

Obrázek č. 15

Zdroj: fotodokumentace autora, podchod K. Vary – centrum;

Obrázek č. 16

Zdroj: fotodokumentace autora, Karlovy Vary, centrum – podchod;

Obrázek č. 17

Zdroj: fotodokumentace autora, Karlovy Vary – budova u Dolního nádraží;

Obrázek č. 18

Zdroj: fotodokumentace autora, Karlovy Vary, zeď u cyklostezky podél řeky Ohře;

Obrázek č. 19

Zdroj: fotodokumentace autora, Karlovy Vary – Tuhnická lávka;

Obrázek č. 20

Zdroj: fotodokumentace autora, Karlovy Vary – Tuhnická lávka;

Obrázek č. 21

Zdroj: fotodokumentace autora, Karlovy Vary – Tuhnice, garáže;

Obrázek č. 22

Zdroj: fotodokumentace autora, Karlovy Vary – Tuhnice- garáže;

Obrázek č. 23

Zdroj: fotodokumentace autora, Karlovy Vary – centrum;

Obrázek č. 24

Zdroj: fotodokumentace autora, Karlovy Vary – železniční trať mezi Dolním a Horním nádražím;

